RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1909. Andra Kammaren. N:o 61.

Onsdagen den 12 maj.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Föredrogs statsutskottets memorial n:o 171, med förslag till voteringsproposition i anledning af kamrarnes skiljaktiga beslut i fråga om väckt motion om anslag till inköp af skogbärande eller till skogsbörd tjänlig mark; och blef den uti detta memorial föreslagna voteringspropositionen af kammaren godkänd.

§ 2.

Vidare föredrogos, men blefvo ånyo lagda på bordet statsutskottets utlåtanden och memorial n:is 172—186 samt första särskilda utskottets utlåtande n:o 3.

§ 3.

Angående statsunderstöd till kommunala och enskilda läroanstalter m. m.

Till afgörande förelåg nu andra särskilda utskottets utlåtande, n:o 4, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition n:o 81, angående statsunderstöd till kommunala och enskilda läroanstalter, äfvensom i anledning af inom Riksdagen väckta motioner i dithörande ämnen.

I en till Riksdagen aflåten, till behandling af särskilda utskottet n:o 2 hänvisad proposition, n:o 81, af den 12 februari 1909 hade Kungl. Maj:t, under åberopande af propositionen bilagdt utdrag af statsrådsprotokollet öfver ecklesiastikärenden för samma dag, återkallat den i 1909 års statsverksproposition å ordinarie stat gjorda framställning beträffande uppförande å riksstatens åttonde hufvudtitel af ett anslag med rubrik: *kommunala och enskilda läroanstalter* och föreslagit Riksdagen, att med uteslutande ur riksstaten af det under åttonde hufvudtiteln uppförda förslagsanslaget till understöd åt enskilda läroverk, högst 60,000 kronor, och det under samma hufvudtitel upptagna anslaget till högre skolor för kvinnlig ungdom, 380,000 kronor, å nämnda hufvud-

Angående statsunderstöd till kommunala och enskilda läroanstalter m. m. (Forts.)

titel under rubrik: *kommunala och enskilda läroanstalter* uppföra ej mindre

ett anslag med titel: *kommunala mellanskolor* å 85,000 kronor,
ett anslag med titel: *högre flickskolor* å 375,000 kronor,
ett anslag med titel: *enskilda läroverk* å 120,000 kronor,
ett anslag med titel: *enskilda lärarinneseminarier* å 20,000 kronor, dessa fyra anslag utgörande ett gemensamt reservationsanslag, än äfven

ett förslagsanslag med titel: *lönetillägg åt lärarinnor vid statsunderstödda kommunala och enskilda läroanstalter* å 190,000 kronor.

Vidare hade Kungl. Maj:t föreslagit Riksdagen att godkänna i propositionen intagna grunder och villkor för tilldelande af understöd från dessa anslag, äfvensom grunder för lärarinnepersonalens aflöning vid statsunderstödda kommunala och enskilda läroanstalter.

I sammanhang med ifrågavarande proposition hade utskottet till behandling förehaft dels fyra i anledning af densamma afgifna, till utskottet hänvisade motioner, nämligen motionen n:o 65 inom Första Kammaren af herr *Juhlin* samt motionerna inom Andra Kammaren n:o 222 af herr *Johansson* i Jönköping, n:o 237 af herr *Berg* i Stockholm *m. fl.* och n:o 262 af herr *Sundström,* dels ock en utaf herr *Berg* i Stockholm väckt motion, n:o 147, om ändring af § 1 i gällande bestämmelser angående anslag till högre folkskolor m. m.

Utskottet hemställde, att Riksdagen med anledning af Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition och ofvannämnda motioner måtte besluta:

I. *att å riksstatens åttonde hufvudtitel, under rubrik: enskilda läroanstalter, uppföra ej mindre*

ett anslag med titel: enskilda mellanskolor å 60,000 kronor,
ett anslag med titel: högre flickskolor å 375,000 kronor,
ett anslag med titel: högre goss- och samskolor å 120,000 kronor,
ett anslag med titel: enskilda lärarinneseminarier å 20,000 kronor,
dessa fyra anslag utgörande ett gemensamt reservationsanslag, än äfven

ett förslagsanslag med titel: lönetillägg åt lärarinnor vid statsunderstödda enskilda läroanstalter å 190,000 kronor,

att utgå under iakttagande af nedan angifna bestämmelser:

A. *Bestämmelser om aflöning af lärarinnorna vid statsunderstödda enskilda läroanstalter:*

För lärarinnepersonalens aflöning vid statsunderstödda enskilda läroanstalter gälla följande grunder, med rätt för Kungl. Maj:t att utfärda de närmare bestämmelser, som för tillämpning af dessa grunder må finnas erforderliga:

1. Vid läroanstalter, som åtnjuta understöd från något af de i reservationsanslaget till enskilda läroanstalter ingående sär-

Angående statsunderstöd till kommunala och enskilda läroanstalter m. m. (Forts.)

skilda anslag, skola föreståndarinnorna och lärarinnorna åtnjuta aflöning till minst följande belopp, för läsår räknadt:

a) föreståndarinna: 2,000 kronor i 1:a och 2,300 kronor i 2:a lönegraden samt därjämte bostad eller hyresersättning;

b) ämneslärarinna med full tjänstgöring: därest hon aflagt de prof, som erfordras för behörighet till ordinarie ämneslärarinnetjänst vid allmänt läroverk, 1,400 kronor i 1:a, 1,700 kronor i 2:a och 2,000 kronor i 3:e lönegraden, eljest 1,200 kronor i 1:a, 1,500 kronor i 2:a, 1,800 kronor i 3:e och 2,000 kronor i 4:e lönegraden;

c) timlärarinna i läroämne: 60 kronor för hvarje veckotimme;

d) öfningslärarinna: 60 kronor för hvarje veckotimmes undervisning i välskrifning, teckning, musik och gymnastik samt 50 kronor för hvarje veckotimmes undervisning i handarbete, hvarjämte lärarinna med minst 4 veckotimmars undervisning i gymnastik eller minst 6 veckotimmars undervisning i ett eller flera af de öfriga af dessa öfningsämnen äger åtnjuta ålderstillägg, beräknadt efter veckotimme, af 10 kronor i 2:a och 20 kronor i 3:e lönegraden.

Därest bestämmelser angående skyldighet för lärarinna att lämna bidrag till sin egen pensionering framdeles varda utfärdade, må från de här stadgade aflöningarna afdragas ett belopp, motsvarande nämnda bidrag.

Den tjänstgöring, som här afses, skall vara förlagd till klasserna öfver de förberedande eller till läsafdelning af med skolan förbundet lärarinneseminarium, dock att ämneslärarinna med full tjänstgöring må kunna fullgöra intill en tredjedel däraf i de förberedande klasserna.

Med full tjänstgöring förstås tjänstgöring till ungefärligen den omfattning, som åligger ämneslärarinna vid allmänt läroverk.

Aflöning för lärarinna, som tillträdt sin tjänst före utgången af år 1909, må ej understiga hvad hon skulle hafva rätt att uppbära, därest de under år 1909 gällande bestämmelser fortfarande ägde giltighet.

2. I afseende å uppflyttning i högre lönegrad skall iakttagas:

att rätt till lönetursberäkning för uppflyttning i högre lönegrad tillkommer ämneslärarinna, som aflagt de prof, hvilka erfordras för behörighet till ordinarie ämneslärarinnetjänst vid allmänt läroverk eller folkskola, eller som genomgått af Kungl. Maj:t för ändamålet godkändt enskildt lärarinneseminarium, samt öfningslärarinna, som genomgått teckningslärarkurs vid tekniska skolan i Stockholm eller musiklärarkurs vid musikkonservatorium eller gymnastiklärarkurs vid gymnastiska centralinstitutet eller af Kungl. Maj:t för ändamålet godkänd lärarinnekurs i handarbete, dock att lärarinna, som på annat sätt än här sägs förvärfvat sig motsvarande utbildning för sitt kall, må af Kungl. Maj:t kunna tilläggas ifrågavarande förmån;

att lärarinna må för uppflyttning i högre lönegrad tillgodoräkna sig tjänstgöring, som, efter det rätt till lönetursberäkning förvärfvats, blifvit fullgjord vid under inseende af öfverstyrelsen för rikets all-

Angående statsunderstöd till kommunala och enskilda läroanstalter m. m. (Forts.)

männa läroverk ställd läroanstalt, vid folkskoleseminarium, vid småskoleseminarium, vid högre folkskola eller vid folkskola, därest tjänstgöringen varit förlagd till det stadium och haft den omfattning, som här ofvan stadgats som villkor för åtnjutande af aflöning i högre lönegrad;

att uppflyttning i högre lönegrad äger rum efter fem år;

att ansökningar om uppflyttning i högre lönegrad pröfvas af öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk; samt

att i öfrigt skall i tillämpliga delar gälla hvad angående läroverksadjunkters uppflyttning i högre lönegrad är stadgadt.

Lärarinna äger att för uppflyttning i högre lönegrad tillgodoräkna sig tjänstgöring, fullgjord före den 1 januari 1910 vid allmänt läroverk, folkskoleseminarium, småskoleseminarium, högre folkskola eller folkskola äfvensom vid enskild skola, som stått under af Kungl. Maj:t förordnad inspektion eller som vid den tid, tjänstgöringen ägt rum, enligt då gällande bestämmelser skulle hafva varit berättigad till statsunderstöd, därest ansökan därom gjorts.

Lärarinna, som vunnit anställning vid statsunderstödd enskild läroanstalt före den 1 april 1909, må, ändock att hon ej fullgjort de prof, som här ofvan stadgats som villkor för rätt till lönetursberäkning, likväl komma i åtnjutande af denna förmån, sedan hon under 10 lästerminer bestridt tjänstgöring af den art, som berättigar till åtnjutande af aflöning i högre lönegrad.

B. *Bestämmelser i fråga om anslaget till lönetillägg åt lärarinnor vid statsunderstödda enskilda läroanstalter.*

Af anslaget till lönetillägg åt lärarinnor vid statsunderstödda enskilda läroanstalter skola till hvarje läroanstalt, som åtnjuter understöd från något af de i reservationsanslaget till enskilda läroanstalter ingående särskilda anslag, under den tid statsunderstöd åtnjutes, utgå följande bidrag, för läsår räknadt:

1) 200 kronor för hvarje ämneslärarinna med full tjänstgöring, som förvärfvat behörighet för ordinarie ämneslärarinnetjänst vid allmänt läroverk, samt

2) två tredjedelar af de ålderstillägg, som enligt ofvan under A. stadgade grunder tillförsäkras föreståndarinnor och lärarinnor.

C. *Särskilda bestämmelser i fråga om anslaget till enskilda mellanskolor.*

1. Af anslaget till enskilda mellanskolor må understöd kunna utgå dels till enskilda skolor, som utgöra öfverbyggnader på den egentliga folkskolan och i afseende å inträdesfordringarna förutsätta det kunskapsmått, som inhämtas i högsta klassen af folkskola, anordnad enligt gällande normalplans typ litt. A, dels till utgången af år 1914 äfven till samskola, som icke utgör öfverbyggnad på folkskola,

men för år 1909 åtnjutit understöd från anslaget till högre skolor för kvinnlig ungdom.

Angående statsunderstöd till kommunala och enskilda läroanstalter m. m. (Forts.)

Enskild mellanskola å ort, där allmänt läroverk eller statsunderstödd mellanskola finnes, må erhålla understöd, endast om lärjungeantalet i motsvarande klasser af allmänt läroverk resp. i redan befintlig statsunderstödd mellanskola under de senaste tre åren uppgått i medeltal till 100.

2. Inträdessökande skall vid offentlig pröfning visa sig innehafva det i punkt 1 omnämnda kunskapsmåttet.

3. Skolan skall omfatta minst fyra årsklasser utöfver den egentliga folkskolan och i dessa klasser under de senaste tre åren hafva haft i medeltal sammanlagdt minst 32 lärjungar.

4. Hvarje årsklass skall i läroämnen åtnjuta skild undervisning.

5. Vid skola, däri gossar undervisas, skall finnas minst en manlig lärare med full tjänstgöring, och vid skola, däri flickor undervisas, skall finnas minst en kvinnlig lärare med full tjänstgöring.

6. Undervisningen skall fortgå minst 38 läsveckor om året, påsk- och pingstferier samt tillfälliga lofdagar inberäknade.

7. Skolan skall till sitt förfogande hafva tjänliga undervisningslokaler och erforderlig undervisningsmateriell, och de vid skolan anställda lärarinnorna skola aflönas enligt de i sådant afseende stadgade grunder.

8. Kommun eller enskilda donatorer skola till skolans uppehållande lämna ett bidrag, hvars värde för år räknadt uppgår till minst samma belopp som det från anslaget till enskilda mellanskolor utgående understödet, äfvensom bidraga till de vid skolan anställda lärarinnornas ålderstillägg med hälften af det belopp, staten för samma ändamål tillskjuter, så ock till lärarinnornas pensionering enligt de grunder, som framdeles må varda stadgade.

9. Befrielse från och nedsättning i terminsafgifter skola medgifvas till den omfattning Kungl. Maj:t bestämmer.

10. Skolan skall stå under inseende af öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk samt vara underkastad den kontroll och de bestämmelser i öfrigt, som Kungl. Maj:t kan finna godt föreskrifva.

11. Statsunderstödet till enskilda mellanskolor må kunna utgå med högst 4,800 kronor, hvarjämte skola, däri flickor undervisas, må kunna erhålla ett särskildt understöd till undervisning i huslig ekonomi, ej öfverstigande 600 kronor, allt för år räknadt.

12. Samskola, som för år 1909 åtnjutit understöd från anslaget till högre skolor för kvinnlig ungdom, må, ändock att de i punkterna 2—10 stadgade villkor ej till alla delar uppfyllas, intill utgången af år 1912, på de villkor Kungl. Maj:t äger bestämma, kunna komma i åtnjutande af understöd från anslaget till enskilda mellanskolor, dock under förutsättning att kommun eller enskilda donatorer till skolans uppehållande lämna ett bidrag, hvars värde för år räknadt uppgår till minst samma belopp som statsunderstödet.

Angående statsunderstöd till kommunala och enskilda läroanstalter m. m. (Forts.)

D. *Särskilda bestämmelser i fråga om anslaget till högre flickskolor.*

1. Af anslaget till högre flickskolor må understöd kunna utgå till flickskola, som har till ändamål att utöfver omfånget för folkskolans verksamhet meddela allmän medborgerlig bildning och som fyller ett å orten verkligen förefintligt bildningsbehof.

2. Skolan skall omfatta minst fyra årsklasser utöfver den egentliga folkskolan och i dessa klasser under de senaste tre åren hafva haft i medeltal sammanlagdt minst 32 lärjungar.

3. Undervisningen fortgår under minst 36 läsveckor om året, påsk- och pingstferier samt tillfälliga lofdagar inberäknade.

4. Skolan skall till sitt förfogande hafva tjänliga undervisningslokaler och erforderlig undervisningsmateriell och de vid skolan anställda lärarinnorna skola aflönas enligt de i sådant afseende stadgade grunder.

5. Kommun eller enskilda donatorer skola till skolans uppehållande lämna ett bidrag, hvars värde för år räknadt uppgår till minst samma belopp som det från anslaget till högre flickskolor utgående understödet, samt dessutom bidraga till de vid skolan anställda lärarinnornas ålderstillägg med hälften af det belopp, staten för samma ändamål tillskjuter, så ock till lärarinnornas pensionering enligt de grunder, som framdeles må varda stadgade.

6. Befrielse från och nedsättning i terminsafgifter skola medgifvas till den omfattning Kungl. Maj:t bestämmer.

7. Statsunderstöd till högre flickskola må kunna utgå för år räknadt, därest skolan omfattar fyra årsklasser utöfver den egentliga folkskolan, med högst 4,400 kronor och, därest skolan omfattar flera sådana klasser, med högst 5,200 kronor, hvarjämte skolan må kunna erhålla ett särskildt understöd till undervisning i huslig ekonomi, ej öfverstigande 1,000 kronor.

Är skolan förbunden med gymnasium, må understödet kunna ökas, dock ej med högre belopp, för år räknadt, än 2,000 kronor, under förutsättning

a) att gymnasiet omfattar minst tre årsklasser, samt att antalet lärjungar i gymnasiets tre högsta årsklasser under de senaste tre åren uppgått i medeltal till sammanlagdt minst 18,

b) att föreståndaren eller föreståndarinnan erhållit rätt att vid läroanstalten anställa studentexamen, samt

c) att kommun eller enskilda donatorer till gymnasiets uppehållande lämna ett bidrag, hvars värde för år räknadt uppgår till minst samma belopp som statsunderstödet, samt bidraga till de å gymnasiet anställda lärarinnornas ålderstillägg och pensionering, på sätt här ofvan i afseende å flickskolan i öfrigt blifvit stadgadt.

Å samma ort må statsunderstöd ej tilldelas flera högre flickskolor för med dem förbundna gymnasier, utan att i samtliga dessa gymnasier de tre högsta klasserna under de senaste tre åren varit i lämplig grad fyllda.

Angående statsunderstöd till kommunala och enskilda läroanstalter m. m. (Forts.)

8. Skolan skall stå under inseende af öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk samt vara underkastad den kontroll och de bestämmelser i öfrigt, som Kungl. Maj:t kan finna godt föreskrifva.

9. Flickskola, som för år 1909 åtnjutit understöd från anslaget till högre skolor för kvinnlig ungdom, må, ändock att de här stadgade villkor ej till alla delar uppfyllas, intill utgången af år 1912, på de villkor Kungl. Maj:t äger bestämma, kunna komma i åtnjutande af understöd från anslaget till högre flickskolor, dock under förutsättning att kommun eller enskilda donatorer till skolans uppehållande lämna ett bidrag, hvars värde för år räknadt uppgår till minst samma belopp som statsunderstödet.

E. *Särskilda bestämmelser i fråga om anslaget till högre goss- och samskolor.*

1. Af anslaget till högre goss- och samskolor må understöd kunna utgå till sådana skolor af nämnda slag, hvilka genom värdefulla pedagogiska försök eller eljest genom framgångsrik verksamhet på uppfostrans och undervisningens område befinnas kunna i särskild grad gagna skolväsendet i det hela.

2. Skolan skall till sitt förfogande hafva tjänliga undervisningslokaler och erforderlig undervisningsmateriell och de vid skolan anställda lärarinnorna skola aflönas enligt de i sådant afseende stadgade grunder.

3. Skolan skall bidraga till lärarinnornas pensionering enligt de grunder, som framdeles må varda stadgade.

4. Skolan skall stå under inseende af öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk samt vara underkastad den kontroll och de bestämmelser i öfrigt, som Kungl. Maj:t kan finna godt föreskrifva.

5. Statsunderstöd till högre goss-skola eller högre samskola må kunna utgå, för år räknadt, för det skolstadium, som i afseende på undervisningens mål motsvarar realskolan, med högst 9,000 kronor, och för det skolstadium, som i nämnda afseende motsvarar gymnasiet, med högst 6,000 kronor, dock att understödet till läroverk, som i större omfattning anlitar manliga lärarkrafter, må kunna ökas för hvartdera stadiet med högst 2,000 kronor.

F. *Särskilda bestämmelser i fråga om anslaget till enskilda lärarinneseminarier.*

1. Af anslaget till enskilda lärarinneseminarier må understöd kunna utgå till enskildt seminarium, som har till ändamål att utbilda lärarinnor för undervisningen vid högre flickskolor och annan därmed jämnställd undervisning.

2. Seminariet skall omfatta minst två årsklasser och i afseende på inträdesfordringarna förutsätta minst det kunskapsmått, högre flickskola, som är berättigad till statsunderstöd, afser att bibringa.

Angående statsunderstöd till kommunala och enskilda läroanstalter m. m. (Forts.)

3. De vid seminariet anställda lärarinnorna skola aflönas enligt de i sådant afseende stadgade grunder.

4. Seminariet skall bidraga till lärarinnornas pensionering enligt de grunder, som framdeles må varda stadgade.

5. Seminariet skall stå under inseende af öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk samt vara underkastadt den kontroll och de bestämmelser i öfrigt, som Kungl. Maj:t kan finna godt föreskrifva.

6. Statsunderstöd till enskildt lärarinneseminarium må kunna utgå, för år räknadt, med högst 1,500 kronor för hvarje läsafdelning;

II. *att, vid bifall till hvad utskottet i föregående punkt föreslagit, ur riksstaten utesluta det under åttonde hufvudtiteln uppförda förslagsanslaget till understöd åt enskilda läroverk å högst 60,000 kronor, och det under samma hufvudtitel upptagna anslaget till högre skolor för kvinnlig ungdom å 380,000 kronor;*

III. *att höja det nu å riksstatens åttonde hufvudtiteln uppförda förslagsanslaget till högre folkskolor å 32,000 kronor till 58,000 att utgå i enlighet med nu gällande bestämmelser, dock med följande ändrade lydelse af första punkten:*

Af anslaget till högre folkskolor må understöd kunna utgå till skolor, som för ett eller gemensamt för flera skoldistrikt inrättas i ändamål att bereda barn, som genomgått den egentliga folkskolan eller på annat sätt vunnit motsvarande kunskaper, tillfälle att inhämta ett högre mått af allmänt medborgerlig och praktisk bildning, utan att barnen därigenom dragas från sina vanliga lefnadsförhållanden eller nödig öfning för duglighet och härdighet vid arbete. Understödet kan för hvarje skola utgå,

dels till högst dubbla beloppet af hvad till skolan i distriktet sammanskjutes, dock högst 1,200 kronor årligen för hvarje årsklass och för hvarje skola ej öfverskridande 4,800 kronor om året.

dels ock därutöfver två tredjedelar af i punkt 2 omförmälda ålderstillägg till lärares aflöning, allt under de i punkterna 2—6 angifna villkor.

Önskar kommun få högre folkskola af Kungl. Maj:t erkänd som kommunal mellanskola. må sådant ske först sedan mellanskolans undervisningsplan i dess helhet blifvit i skolan tillämpad och sedan skolans undervisning samt lärarnas kompetens blifvit af öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk pröfvade;

IV. *att, vid bifall till hvad utskottet föreslagit i föregående punkt, å riksstatens åttonde hufvudtitel uppföra ett förslagsanslag under titel kommunala mellanskolor å 10,000 kronor att utgå i enlighet med nedan angifna bestämmelser:*

1. Af anslaget till kommunala mellanskolor må understöd kunna utgå till af kommun upprättade och underhållna skolor, som utgöra öfverbyggnader på den egentliga folkskolan och i afseende å

Angående statsunderstöd till kommunala och enskilda läroanstalter m. m. (Forts.)

inträdesfordringarna förutsätta det kunskapsmått, som inhämtas i högsta årskursen af folkskola, anordnad enligt gällande normalplans typ litt. A.

Kommunal mellanskola å ort, där allmänt läroverk eller statsunderstödd mellanskola finnes, må erhålla understöd, endast om lärjungeantalet i motsvarande klasser af allmänt läroverk resp. i redan befintlig statsunderstödd mellanskola under de senaste tre åren uppgått i medeltal till 100.

2. Inträdessökande skall vid offentlig pröfning visa sig innehafva det i punkt 1 omnämnda kunskapsmåttet.

3. Skolan skall omfatta fyra årsklasser utöfver den egentliga folkskolan och i dessa klasser hafva sammanlagdt minst 32 lärjungar.

4. Hvarje årsklass skall i läroämnena åtnjuta skild undervisning.

5. Vid skola, däri gossar undervisas, skall finnas minst en manlig lärare med full tjänstgöring, och vid skola, däri flickor undervisas, skall finnas minst en kvinnlig lärare med full tjänstgöring. Finnes i kommun endast en kommunal mellanskola, skall denna vara afsedd för såväl gossar som flickor.

6. Undervisningen skall fortgå under minst 38 läsveckor om året, påsk- och pingstferier samt tillfälliga lofdagar inberäknade.

7. Skolan skall till sitt förfogande hafva tjänliga undervisningslokaler och erforderlig undervisningsmateriell.

8. Därest terminsafgifter upptagas af lärjungarna, skall frågan om befrielse från eller nedsättning i sådana afgifter handläggas af en nämnd, bestående af skolans inspektor och föreståndare eller föreståndarinna samt en af kommunalstyrelsen utsedd ledamot, och skall härvid iakttagas, att terminsafgifter ej må uttagas af medellösa lärjungar från kommunen.

9. Skolan skall stå under inseende af öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk samt vara underkastad den kontroll och de bestämmelser i öfrigt, som Kungl. Maj:t kan finna godt föreskrifva.

10. Statsunderstödet till kommunal mellanskola utgår med 4,800 kronor, hvarjämte skola, däri flickor undervisas, må kunna erhålla ett särskildt understöd till undervisning i huslig ekonomi, ej öfverstigande 600 kronor, allt för år räknadt.

11. I fråga om kompetensbestämmelser för lärare och lärarinnor, om dessas aflöning och pensionering samt om aflönande af vikarie under tjänstledighet på grund af sjukdom gäller för kommunal mellanskola, hvad i dessa hänseenden är för högre folkskola stadgadt.

Vid utlåtandet funnos fogade följande reservationer:

Vid punkt I af herrar *Berg* i Stockholm, *Hellgren*, *Jansson* i Djursätra, *Kristensson*, *Forssling*, *Larsson* i Klagstorp, *Ericsson* i Ofvanmyra och *Lundell*, hvilka ansett, att ingressen till punkt I af utskottets förslag bort hafva följande lydelse:

Angående statsunderstöd till kommunala och enskilda läroanstalter m. m. (Forts.)

I. att vid bifall till hvad utskottet hemställt i punkt III samt i punkt IV: 1 första stycket, 2—7 och 9—11, å riksstatens åttonde hufvudtitel under rubrik: *enskilda läroanstalter* uppföra ej mindre o. s. v. (återstoden lika med utskottets förslag).

Vid punkt I C: 1 af friherre *Fleming* och herr *Hedenlund*, hvilka ansett, att *punkt 1* af de särskilda bestämmelserna i fråga om anslaget till *enskilda mellanskolor* bort affattas sålunda:

»Af anslaget till enskilda mellanskolor må understöd utgå dels till enskilda skolor, som utgöra öfverbyggnader på den egentliga folkskolan och i afseende å inträdesfordringarna förutsätta det kunskapsmått, som inhämtas i högsta klassen af folkskola, anordnad enligt gällande normalplans typ litt. A, dels till samskolor, som för år 1909 åtnjutit understöd från anslaget till högre skolor för kvinnlig ungdom.

Mellanskola — 100.»

Vid punkt IC: 1 andra stycket af herrar *Larsson* i Klagstorp, *Berg* i Stockholm, *Hellgren*, *Kristensson*, *Ericsson* i Ofvanmyra, *Forssling* och *Lundell*, som hemställt, att i stället för den af utskottet i förevarande stycke föreslagna bestämmelsen måtte införas ett så lydande stadgande:

I kommun, där statsunderstödd kommunal eller enskild mellanskola finnes, må statsunderstöd ej tilldelas annan enskild mellanskola, utan att samtliga mellanskolors klasser äro i lämplig grad fyllda.

Vid punkt I C: 9 af herrar *Hellgren*, *Berg* i Stockholm, *Kristensson*, *Forssling*, *Larsson* i Klagstorp, *Ericsson* i Ofvanmyra och *Lundell*, hvilka föreslagit, att den af utskottet förordade bestämmelsen måtte utbytas mot en så lydande:

9. Därest statsunderstödd enskild mellanskola åtnjuter kommunalt understöd, skall frågan om befrielse från eller nedsättning i terminsafgifterna handläggas af en nämnd, bestående af skolans inspektor och föreståndare eller föreståndarinna samt en af kommunalstyrelsen utsedd ledamot, och skall härvid iakttagas, att terminsafgifter ej må uttagas af medellösa lärjungar från bidragsgifvande kommun.

Vid punkt I D: 7 a af herrar *Jansson* i Djursätra, *Berg* i Stockholm, *Hellgren*, *Kristensson*, *Forssling*, *Larsson* i Klagstorp, *Ericsson* i Ofvanmyra och *Lundell*, som hemställt, att i villkoren för statsunderstöd till högre flickskola för med densamma förbundet gymnasium minimitalet 18 måtte utbytas mot minimitalet 24.

Angående statsunderstöd till kommunala och enskilda läroanstalter m. m. (Forts.)

Vid motiveringen till punkt I D: 8: Af herrar *Berg* i Stockholm, *Kristensson* och *Larsson* i Klagstorp, som yrkat, att ur motiveringen till utskottets utlåtande måtte utgå de båda stycken, som stode nederst å sid. 37, så lydande:

»Däremot anser utskottet lämpligt, att i de ytterligare bestämmelser, som Kungl. Maj:t torde komma att utfärda rörande undervisningen i dessa skolor, den bestämmelsen intages, att det tillkommer vederbörande eforus att hafva uppsikt öfver det sätt, på hvilket kristendomsundervisningen handhafves, i likhet med hvad som gäller beträffande allmänna läroverk.

Hvad utskottet sålunda anfört bör, enligt utskottets mening, äga tillämpning på inspektionen öfver statsunderstödda kommunala och enskilda mellanskolor»; samt

af herr *v. Mentzer*, som föreslagit, att de två sista styckena å sid. 37 måtte erhålla följande lydelse:

»Däremot anser utskottet lämpligt, att i de ytterligare bestämmelser, som Kungl. Maj:t torde komma att utfärda rörande undervisningen i dessa skolor, den bestämmelse intages, att det tillkommer vederbörande eforus att hafva uppsikt öfver kristendomsundervisningen i likhet med hvad som gäller beträffande allmänna läroverk.

Hvad utskottet sålunda anfört bör enligt utskottets mening äga tillämpning på inspektionen öfver samtliga i detta utlåtande omnämnda skolor.»

Vid punkt III af herrar *F. E. Pettersson*, frih. *Fleming*, *Hedenlund*, *v. Mentzer*, *J. F. Nyström*, grefve *v. Rosen*, *Wijkander* och herr *E. A. Lindblad*, som ansett, att utskottet bort föreslå Riksdagen *att, med bibehållande af det nu å riksstatens åttonde hufvudtitel uppförda förslagsanslaget till högre folkskolor vid 32,000 kronor, besluta den ändring i därför gällande bestämmelser, att punkt 1 erhölle följande lydelse:*

Högre folkskola, hvarmed förstås en sådan skola, som för ett eller gemensamt för flera skoldistrikt på landet eller i stad, där allmänt läroverk icke finnes, inrättas i ändamål att bereda barn, som genomgått den egentliga folkskolan eller på annat sätt vunnit motsvarande kunskaper, tillfälle att inhämta ett högre mått af bildning, utan att barnen dragas från sina vanliga lefnadsförhållanden eller nödig öfning för duglighet och härdighet vid arbete, kan erhålla understöd af statsmedel,

dels till högst dubbla beloppet af, hvad till skolan i distriktet sammanskjutes, dock högst 1,200 kronor årligen för hvarje årsklass och för hvarje skola ej öfverskridande 2,400 kronor om året, dels ock därutöfver två tredjedelar af i punkt 2 omförmälda ålderstillägg till lärarnes aflöning, allt under de här nedan angifna villkor.

Önskar kommun, att högre folskkola utvecklas till kommunal

Angående statsunderstöd till kommunala och enskilda läroanstalter m. m. (Forts.)

mellanskola, må, sedan undervisningen anordnats i öfverensstämmelse med den för de kommunala mellanskolorna gällande undervisningsplanen och öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk pröfvat såväl lärarnas kompetens som skolornas utrustning, understöd tilldelas skolan af högst 1,200 kronor äfven för en tredje årsklass.

Vid punkt IV:

af herr *v. Mentzer*, som ansett, att utskottet i denna punkt bort föreslå, att Kungl. Maj:ts förslag, i hvad det rörde anslag till mellanskolor, som ägdes af kommun, icke måtte vinna Riksdagens bifall i annan mån än att den enda nu statsunderstödda skolan af detta slag, nämligen »borgarskolan» i Malmö, finge vara delaktig i anslaget till enskilda mellanskolor; samt

af herrar *F. E. Pettersson*, friherre *Fleming*, *Hedenlund*, *J. F. Nyström*, grefve *v. Rosen*, *Wijkander* och *E. A. Lindblad*, som ansett, att utskottet bort hemställa, att Riksdagen måtte besluta

IV. att å riksstatens åttonde hufvudtitel uppföra ett förslagsanslag under titel kommunala mellanskolor å 10,000 kronor att utgå i enlighet med nedan angifna bestämmelser:

1—10. Lika med utskottets förslag oförändradt.

11. De vid skolan anställda lärarinnorna skola, intill dess särskilda bestämmelser därom blifva utfärdade, aflönas enligt de för enskilda mellanskolor stadgade grunder, hvarjämte kommunen skall bidraga till deras pensionering enligt de bestämmelser, som framdeles må vara utfärdade;

V. att i skrifvelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning och förslag i fråga om aflönings- och pensionsförmåner åt lärare och lärarinnor vid kommunala mellanskolor.

Vid punkt IV: 1 andra stycket af herrar *Larsson* i Klagstorp, *Berg* i Stockholm, *Hellgren*, *Kristensson*, *Ericsson* i Ofvanmyra, *Forssling* och *Lundell*, som föreslagit, att det af utskottet i punkt 1V: 1 andra stycket föreslagna stadgandet måtte utbytas mot följande:

I samma kommun må statsunderstöd ej tilldelas flera kommunala mellanskolor, utan att i samtliga dessa skolor klasserna äro i lämplig grad fyllda.

Vid punkt IV: 8 af herrar *Kristensson*, *Berg* i Stockholm och *Hellgren*, hvilka yrkat att ifrågavarande stadgande om terminsafgifter måtte helt utgå.

Sedan herr talmannen anmält ärendet till handläggning, begärdes ordet af

Angående statsunderstöd till kommunala och enskilda läroanstalter m. m. (Forts.)

Herr Berg i Stockholm, som yttrade: Herr talman! Angående föredragningen ber jag få hemställa, att de 4 punkterna i utskottets utlåtande föredragas i följande ordning, nämligen först punkt 3, så punkt 4, därpå punkt 1 och slutligen punkt 2, samt att vid föredragningen af punkt 3 debatten får röra sig om utskottets betänkande i dess helhet.

Denna hemställan bifölls af kammaren.

I enlighet härmed föredrogs till en början *punkten III, angående anslaget till högre folkskolor;* och lämnades därvid ordet till:

Herr statsrådet Lindström, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Som vederbörande departementschef är upptagen i medkammaren, har jag fått i uppdrag att här företräda honom vid detta ärendes behandling. Jag anhåller på grund häraf att få ange Kungl. Maj:ts ställning till det förslag, som Riksdagens särskilda utskott n:o 2 uti föreliggande betänkande framlagt i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående understöd åt kommunala och enskilda läroanstalter.

I denna proposition föreslås, bland annat, lönereglering för lärarinnepersonalen vid de anstalter, som där äro i fråga. Denna lönereglering innebär, att lärarinnorna vid dessa skolor i hufvudsak skola tillförsäkras samma löneförmåner som lärarinnepersonalen vid statens samskolor. Det förslag till lönereglering, som Kungl. Maj:t sålunda framlagt, har utskottet i hufvudsak accepterat. Utskottet har här endast gjort ett par tillägg, som jag anser vara förbättringar. Jag kan alltså lämna den frågan.

I den lönereglering, som Kungl. Maj:t föreslagit för lärarinnepersonalen, ingår bland annat, att lärarinna, som vunnit behörighet till ordinarie anställning vid statens samskolor, skulle åtminstone till en början erhålla något högre lön än lärarinna, som icke vunnit sådan behörighet. Det har ansetts, att det lönetillägg — man brukar kalla det kompetenstillägg — som sålunda skulle utgå till de i sådant afseende kompetenta lärarinnorna, bör betalas af staten. Ty om icke så skedde, skulle det säkerligen komma att inträffa, att skolor af ekonomiska skäl nödgades eller lockades att anställa formellt inkompetenta lärarinnor. — I detta löneregleringsförslag ingår vidare, att lärarinna, som haft anställning något längre tid, skulle få ålderstilllägg; och man har ansett, att åtminstone hufvudparten af dessa ålderstillägg borde betalas af staten, ty annars skulle det kunna hända, att, då anställning vid en skola af ifrågavarande slag samtidigt sökes af flera personer, en lärarinna, som vore litet äldre och hade anspråk på högre aflöning, af ekonomiska hänsyn komme att sättas tillbaka för en lärarinna, som vore yngre och ej hade anspråk på högre lön. För att möjliggöra dessa lönetillägg åt lärarinnepersonalen har Kungl. Maj:t äskat ett lönetilläggsanslag på 190,000 kronor. Utskottet har

Angående statsunderstöd till kommunala och enskilda läroanstalter m. m. (Forts.)

accepterat Kungl. Maj:ts förslag såväl i hvad det afser anslagsbeloppet som ock beträffande de grunder, enligt hvilka understöd från detta anslag skulle utgå. Utskottet har endast gjort en formell ändring, som jag för öfrigt anser vara ett förtydligande, och jag kan därför nu lämna detta anslag.

Det högre lärarinneseminariet i Stockholm har till ändamål att utbilda lärarinnor för de högre flickskolorna och statens samskolor samt lärarinnor för enskilda hem, eller, som man brukar kalla dem, guvernanter. Seminariet kan på grund af sin organisation icke mottaga mer än 25 lärjungar om året och kan därför icke »producera», om jag så får säga, så många lärarinnor, som behöfvas för de undervisningsbehof, jag nu omnämnt. Det har därför under de föregående åren varit mycket på tal att inrätta ett nytt statens högre lärarinneseminarium. Den tanken har nu emellertid blifvit öfvergifven. Det har nämligen uppstått s. k. enskilda lärarinneseminarier, hvilka i större eller mindre omfattning satt sig samma mål före som högre lärarinneseminariet i Stockholm. Man har nu ansett det vara riktigt att slå in på en ny politik, som skulle gå ut på att understödja dessa enskilda seminarier i stället för att inrätta ännu ett statens seminarium. Detta innebär många fördelar, bland annat, att det blir så väsentligt mycket billigare för staten, men framför allt medför detta den fördelen, att det därigenom, att seminarier af olika typer framträda, blir ett rikare lif på detta område af undervisningsväsendet. — För att tillgodose och lämna understöd åt sådana enskilda lärarinneseminarier har Kungl. Maj:t äskat ett anslag af 20,000 kronor. Utskottet har accepterat förslaget såväl beträffande anslagets belopp som ock hvad angår grunderna för tilldelande af understöd från anslaget, hvarför jag alltså nu kan lämna äfven den frågan.

Bland de olika privata läroverken finnes det en del, som har en mera fristående ställning. Man kan icke säga, att de äro absolut nödvändiga för den kommun, där de äro inrättade, men de hafva dock en rätt stor uppgift att fylla i det svenska undervisningsväsendet, alldenstund de, obundna som de äro af kommunala hänsyn, kunna inrätta sig friare och därigenom gifva nya uppslag och pröfva nya metoder på uppfostrans och undervisningens område. Som exempel på sådana skolor vill jag nämna Palmgrenska skolan, Beskowska skolan i Stockholm, Nya samskolan i Göteborg och Lundsbergs skola. Dessa skolor äro ett viktigt statsintresse, ty statens skolor måste i mer eller mindre hög grad pressas in i en viss form, under det dessa kunna vara mera obundna och visa nya vägar för vinnande af uppfostrans mål. Dessa läroverk bruka kallas försökslläroverk. I nu gällande riksstat kallas de enskilda läroverk. Kungl. Maj:t har bibehållit namnet »enskilda läroverk» och för deras understödjande äskat ett anslag af 120,000 kronor. Utskottet har accepterat förslaget i hvad det afser anslagets belopp äfvensom de väsentliga grunderna för tilldelande af understöd från anslaget. Däremot har utskottet ändrat namnet till »högre goss- och samskolor.» Jag har ingenting

att anmärka mot det förslaget, ty ifrågavarande skolform täckes ju äfven af den titel, som utskottet gifvit anslaget, åtminstone för det närvarande. Det kan dock i framtiden hända, att det uppkommer skolor, som måste ha understöd från detta anslag, ehuru de icke kunna räknas till högre goss- eller samskolor. Emellertid kan jag nu lämna utskottets förslag äfven i denna punkt.

Angående statsunderstöd till kommunala och enskilda läroanstalter m. m. (Forts.)

Det är naturligtvis kammaren bekant, att den högre skolbildningen för manliga lärjungar öfvertagits i hufvudsak af staten, under det att den högre skolbildningen för kvinnliga lärjungar öfverlämnats åt det privata initiativet och tillgodoses genom de s. k. högre flickskolorna. För understödjandet af dessa har Kungl. Maj:t äskat ett anslag af 375,000 kronor att utgå efter vissa närmare angifna grunder. Utskottet har accepterat förslaget i hvad det afser det äskade beloppet äfvensom i allt väsentligt de grunder, efter hvilka understöden skola utgå. De ändringar, utskottet gjort i förslaget, äro icke sådana, att jag anser mig böra sätta mig emot dem. Jag kan därför lämna äfven den frågan.

Jag öfvergår därefter till frågan om Kungl. Maj:ts förslag, i hvad det afser understöd åt mellanskolor. Om jag hade tid att för kammaren draga upp en jämförelse mellan de förslag, jag förut omnämnt, och de nu gällande bestämmelserna, skulle däraf framgå, att dessa förslag afse ganska betydande ändringar i nu tillämpade grunder. Emellertid har förslaget om mellanskolor ansetts vara det viktigaste i den kungliga propositionen, så viktigt till och med, att den kungliga propositionen i det allmänna umgängesspråket af detta förslag fått sitt namn. Om jag betraktar de viktigare förändringar i skolväsendet, som ägt rum under det senare — låt mig säga — femtiotalet år, kan jag säga, att ingen af dem har genomförts, utan att förslaget därom varit utsatt för starka angrepp från två skilda håll, från å ena sidan hvad man skulle kunna kalla den pedagogiska högern, å andra sidan den pedagogiska vänstern, å ena sidan från anhängarne af det s. k. parallellskolesystemet eller dem, som vilja, att skolväsendet skall byggas på olika, från början skilda skolor, afsedda hvar och en för sin samhällsklass, å andra sidan från anhängarne af enhetsskolesystemet eller dem, som vilja, att skolorganisationen skall byggas på den grunden, att alla samhällsklassers barn sammanföras i en enda skola, som sedermera förgrenar sig. Anhängarne af båda dessa skolsystem ha alltid mötts i en punkt, nämligen i motstånd, då det gällt att genomföra någon förändring på undrvisningens område. Å ena sidan har det ropats: gif akt, den högre bildningen är i fara! Å andra sidan har det sagts, att det förslag, som legat före, icke varit tillräckligt långt gående, varit en skenreform o. s. v. Samma öde, som vederfarits dessa förut genomförda reformer, har också kommit den af Kungl. Maj:t nu föreslagna reformen till del. Jag vill icke upptaga kammarens strängt anlitade tid med att rulla upp hela denna fråga och bemöta alla framställda anmärkningar. Jag skall inskränka mig

Angående statsunderstöd till kommunala och enskilda läroanstalter m. m. (Forts.)

till att i korthet angifva de grunder, som varit bestämmande för Kungl. Maj:t vid framläggandet af denna proposition.

1907 års Riksdag anhöll, att Kungl. Maj:t skulle låta utarbeta förslag till ändrade grunder för tilldelande af understöd åt enskilda läroanstalter. Då vi hade att göra upp detta förslag, kommo vi till en skolform, som var mycket besvärlig, nämligen de s. k. lägre samskolorna. Det förhåller sig nämligen så, att Riksdagen på 1890-talet beslöt att tilldela understöd åt dessa s. k. lägre, fem-, sexklassiga samskolor, såsom t. ex. Hedemora, Klippans och Hörs samskola. I början af 1900-talet beslöt emellertid Riksdagen att icke vidare fortgå på den vägen och att icke lämna understöd åt nya sådana samskolor. Anledningen till detta beslut var den omständigheten, att man befarade, att, om man fortginge på den inslagna vägen och lämnade understöd åt nya samskolor, det skulle uppkomma ett nät af mindre, ganska klena samskolor, som skulle rivalisera med folkskolorna och taga bort intresset för dem och bli — hvad skall jag säga — ett slags »fåfängans» skolor, där de, som hade litet mera än existensminimum, skulle sätta in sina barn för att synas litet finare.

Nu har emellertid på senare tider uppkommit en hel mängd nya samhällen, hvilka behöfva skolor, som föra till samma mål som dessa fem-, sexklassiga samskolor och skulle vara i någon mån af samma art som statens realskolor. Lösningen af den skolfråga, som sålunda uppstått, trodde vi oss kunna finna genom att undersöka i hvilken riktning det svenska skolsystemet öfver hufvud utvecklat sig. Jag blott konstaterar utan att närmare ingå på frågan, att under det gångna seklet denna utveckling gått i riktning från parallellskolesystemet, d. v. s. systemet med parallella skolor för hvarje samhällsklass, mot enhetsskolesystemet. Hvarje skolreform, som genomförts, kan sägas vara en etapp på vägen mot detta mål. Under sådana förhållanden hade vi icke annat att göra än säga: Då taga vi ett nytt steg på den väg, i hvilken skolväsendet utvecklat sig; vi böja ihop de två linjerna, samskolan och folkskolan, till en enda. Därigenom kunde man vinna, att dessa samskolor icke längre skulle konkurrera med folkskolorna, utan tvärtom draga ortens intresse till folkskolorna, och man vunne äfven, att Riksdagen icke skulle ställa sig motvillig att lämna anslag till klasser öfver folkskolan, där det fanns ett undervisningsbehof, som behöfde tillgodoses med sådana klasser. Det var på det sättet tanken på dessa mellanskolor kom upp hos oss. Vi styrktes i den uppfattningen af flera skäl. För det första var det alldeles uppenbart, att det vore bättre att i stället för att ha en dålig folkskola och en dålig samskola, delvis parallella, samla de pengar, som funnes tillgängliga, och anslå dem till en enda läroanstalt, hvilken då skulle kunna blifva mycket bättre ordnad med afseende på både undervisning och lokaler. För det andra skulle en sådan åtgärd vara till ekonomisk fördel för föräldrarna, i det att samskolor då kunde uppkomma på orter, där sådana för närvarande icke finnas, hvilket skulle medföra för föräldrar på dessa orter den be-

Angående statsunderstöd till kommunala och enskilda läroanstalter m. m. (Forts.)

tydande förmånen, att de kunde behålla barnen i hemmet, tills de fyllt 15 à 16 år och aflagt realskoleexamen, i stället för att skicka dem till främmande ort och där för dem betala inackordering, något, som är högst betungande för föräldrar i den ställning, hvarom här är fråga.

Vidare ansågo vi, att det skulle blifva till obestridlig fördel för staten, ty om ej staten nu upptoge denna idé och understödde skolor på detta sätt, skulle gifvetvis småningom anspråk framkomma på, att äfven i dessa nya orter, i den mån de blefve större, skulle upprättas statsläroverk. Dessa äro så dyra, att omkostnaden för ett sådant motsvarar omkostnaden för ungefär fyra eller fem sådana skolor, som här är fråga om.

Allt detta stödde oss i tanken att framlägga förslag om kommunala mellanskolor. Därvid kunde vi emellertid icke blunda för, att ett sådant förslag på det närmaste berörde de högre folkskolornas intressen, och att detta förslag, om det antoges, skulle påkalla ändring i bestämmelserna angående understöd åt de högre folkskolorna. Men jag vill fästa uppmärksamheten på, att vi hade endast ett par månaders tid i departementet för att utarbeta detta förslag, och det kom i alla fall för sent till Riksdagen. Då förslaget afvisades år 1908, uppstod hos oss den tanken, att vi skulle se till, om vi ej skulle kunna ändra bestämmelserna rörande de högre folkskolorna så, att de blefve så att säga kongruenta med bestämmelserna angående mellanskolorna. Men då inträdde en omständighet, som gjorde, att frågan fick förfalla, nämligen att den då arbetande seminariekommittén fick i uppdrag att utarbeta ändrade bestämmelser angående de högre folkskolornas organisation. Den kommittéutredningen ville vi icke föregripa, utan vi lade i afvaktan därpå fram förslaget oförändradt för att sedan vidtaga de ändringar, som kunde påkallas.

Det var ytterligare ett skäl att icke dröja med förslaget, och det var följande. Förslaget om folkskolan som bottenskola har på olika tider varit i olika grad aktuelt. Ibland har man just icke hört något om det, ibland har det dykt upp en ganska liflig diskussion därom. En sådan kom upp år 1908 af anledning, som för kammaren är känd. Det diskuterades väldeligen, men hela diskussionen gaf vid handen, att man icke riktigt visste, hvad man ville, och detta gäller både dem, som voro för saken, och dem, som voro emot densamma. Diskussionen rann ut i sanden, och det sades allmänt efter densamma, att tanken var död. Det var det allmänna intrycket, såvidt jag förstod. Då var det psykologiskt viktiga ögonblicket för Kungl. Maj:t att säga: »Nej, den är icke död, här är uppslagsändan till denna frågas lösning.» Och det var just därför, som det var nyttigt och nödvändigt att då komma fram med denna proposition.

Nu förhåller det sig så, att anslag till enskilda skolor utdelas för tre år i sänder. Det har varit vår tanke, att, när seminariekommittén eller folkbildningskommittén, som den numera kallas, utarbetat förslag till ändrad organisation af de högre folkskolorna, och när

Angående statsunderstöd till kommunala och enskilda läroanstalter m. m. (Forts.)

saken blifvit litet mera diskuterad och kanske mera i praktiken pröfvad, till nästa treårsperiod inkomma till Riksdagen med förslag till de ändringar, som kunde erfordras på grund af hvad man då inhämtat och utredt. Jag har nu redogjort för Kungl. Maj:ts tankegång i detta fall.

Nu har emellertid utskottet ansett sig icke behöfva afvakta denna seminariekommittés arbete. Utskottet har självständigt utarbetat de förslag, hvarom jag här förut gifvit en antydan. Hvad dessa förslag beträffar, i hvad de beröra Kungl. Maj:ts proposition, anser jag dem vara acceptabla, utom punkt 11 under n:o IV (sidan 82 i betänkandet). Där står det, att i fråga om kompetensbestämmelser för lärare och lärarinnor, om dessas aflöning och pensionering gäller för kommunal mellanskola, hvad i dessa hänseenden är för högre folkskola stadgadt.

Det är två anmärkningar, som jag har emot detta förslag.

Den första är, att det bestämmer samma löner för lärarepersonalen vid dessa kommunala mellanskolor som för lärarepersonalen vid de högre folkskolorna, d. v. s. för manlig lärare 1,500 kronor jämte fri bostad och vedbrand och tre ålderstillägg å hvartdera 300 kronor. Jag tror icke, att man för detta pris kan påräkna så skickliga lärare, som det behöfs, åtminstone på mellanskolans allra högsta stadier. Undervisningen där motsvarar undervisningen i femte och sjätte realklasserna vid de allmänna läroverken och blir ganska kräfvande; och särskildt när det gäller naturvetenskapliga ämnen, vid hvilka ju nu fästes allt större vikt, och som torde komma att blifva det centrala i undervisningen, behöfs det väl utbildade lärare, som man näppeligen kan få för detta pris. Jag yrkar ej på, att dessa lärare skola få samma aflöning som lärarne vid de allmänna läroverken, men jag anser, att det behöfs en höjning af de föreslagna lönerna.

En annan omständighet, som gör en löneförhöjning behöflig, är skillnaden i lästid vid dessa båda slag af skolor. Vid de högre folkskolorna utgör lästiden enligt lag 30 veckor, med rätt för Kungl. Maj:t att vidtaga vissa ändringar. Nu är lästiden i verkligheten åtskilligt längre, men ej så lång, som den skulle blifva vid dessa kommunala mellanskolor, nämligen 38 veckor. Lärarne skulle således få mera att göra här, än hvad de ha vid de högre folkskolorna. Arbetet blir här alltså både kvantitativt och kvalitativt mera betungande. Om kammaren därför beslutar sig för att taga detta förslag, vill jag uttryckligen säga ifrån, att det icke kan betraktas annat än som ett provisorium, och att man måste göra en utredning, huruvida och i hvilken mån lönerna för lärarne behöfva ökas.

Här är vidare föreslaget, att de högre folkskolorna skulle kunna få understöd med 4,800 kronor för fyra årsklasser jämte två tredjedelar af de lönetillägg, som tillförsäkrats lärarne vid dessa skolor. De kommunala mellanskolorna skulle få samma understöd, 4,800 kronor, men såvidt jag funnit, finnes ingenting sagdt om, att lärarepersonalen vid dessa skulle få lönetillägg af statsmedel. De kommunala

Angående statsunderstöd till kommunala och enskilda läroanstalter m. m. (Forts.)

mellanskolorna skulle alltså komma i sämre ställning än de högre folkskolorna med fyra årsklasser, och det skulle betyda, att det för en kommun skulle vara en uppoffring att öfvergå från högre folkskola till kommunal mellanskola.

Under förutsättning, att denna min anmärkning är riktig — det kan nämligen vara möjligt, att jag förbisett någon bestämmelse härutinnan på något ställe i förslaget — skulle jag därför vilja hafva en ändring i punkt 10, där det heter: »Statsunderstödet till kommunal mellanskola utgår med 4,800 kronor, hvarjämte skola, däri flickor undervisas, må kunna erhålla ett särskildt understöd till undervisning i huslig ekonomi, ej öfverstigande 600 kronor, allt för år räknadt.» Jag vill här hafva följande tillägg: »Härjämte skall till sådan skola utgå två tredjedelar af de lönetillägg, som enligt punkt 11 äro tillförsäkrade lärarepersonalen vid dessa skolor.»

Sedan har utskottet föreslagit något utöfver Kungl. Maj:ts förslag. Det afser det, att Riksdagen skulle på enskild motion besluta om höjning af ett förut utgående anslag. Det brukar vara så, att Kungl. Maj:t icke — om jag så får säga — lägger sig i dylika frågor, och det är på grund däraf, som jag nu vid detta tillfälle icke har anledning att yttra mig om detta.

Jag skall nu sluta mitt kanske väl långa anförande med att säga, att det, såsom här har framhållits, är fråga om en betydelsefull skolreform, kanske viktigare än någon sådan, som förut förekommit. Grundtanken i denna reform är accepterad af bägge kamrarnas representanter i utskottet, och frågan tyckes sålunda befinna sig i ett gynnsamt läge. Det vore lyckligt, om det kunde ställas så till, att reformen nu kunde föras igenom. Andra läroverksreformer ha plägat taga en tid af 10 till 20 år, ja, än längre tid. Det skulle vara något nytt, om en sådan reform nu kunde föras igenom på detta mera enkla sätt. Vidare vill jag framhålla, att förslaget afser bättre lönevilkor för en lärarekår, hvars arbetsamhet, plikttrohet och duglighet stå öfver allt beröm. Det vore därför synnerligen beklagligt, om förslaget skulle falla.

Jag kan därför icke sluta bättre än med en varm vädjan till kammaren, att de beslut den kommer att fatta måtte blifva sådana, att frågan icke faller. Det vore beklagligt, om denna fråga skulle falla, en fråga, hvilken, såsom det kanske med rätta sagts, är den viktigaste fråga, som förelegat till denna Riksdags pröfning.

Herr Berg i Stockholm: Herr talman! Jag skall be att få tacka herr statsrådet för hvad han här har yttrat.

För det första framgår af hans anförande, att han icke haft något att invända mot hvad utskottet föreslagit i den nu föredragna tredje punkten, utan synes acceptera, hvad utskottet i fråga om de högre folkskolorna hemställt.

Beträffande hvad som sedermera kommer i punkt 4 om de kommunala mellanskolorna, framställde herr statsrådet en anmärk-

Angående statsunderstöd till kommunala och enskilda läroanstalter m. m. (Forts.)

ning, gående därpå ut, att det föreföll, som, enligt här föreslagna bestämmelser, ifall en högre folkskola ombildas till en kommunal mellanskola, dess lärarepersonal skulle komma i en sämre ställning än förut. Detta på grund däraf, att det i förslaget icke stode något om, att lönetillägg skulle utgå af statsmedel. Med anledning häraf får jag meddela, att utskottet afsett, att detta skulle vara uttryckt genom hvad som står i punkt 11, där det heter, att rörande lärarekårens aflöning och pensionering »gäller för kommunal mellanskola, hvad i dessa hänseenden är för högre folkskola stadgadt». Alltså: liksom lönetilläggen för lärare vid högre folkskolor utgå från det föreslagsanslag, som är för dessa skolor beviljadt, så skulle lönetilläggen vid de kommunala mellanskolorna utgå från det förslagsanslag, som för dessa skolor begäres. Men det kan ju hända, att herr statsrådet har rätt däri, att det varit bättre, om detta varit alldeles uttryckligt utsatt. Han har varit af den godheten att före debattens början meddela mig sina betänkligheter och äfven sin mening om det sätt, hvarpå bristen skulle kunna afhjälpas. Jag vill förena mig med honom däruti, att det kunde vara bra, om till punkt 10 i bestämmelserna om kommunala mellanskolor fogades följande tilllägg: »Därjämte skola till hvarje kommunal mellanskola utgå två tredjedelar af de lönetillägg, som enligt mom. 11 skola utgå till lärare och lärarinnor vid sådan skola»; och tänker jag, då vi komma till föredragningen af nämnda moment, föreslå ett dylikt tillägg. Jag är förvissad om, att jag därvid har mina kamrater i utskottet från denna kammare med mig.

Jag vill med anledning af hvad herr statsrådet yttrade om lönerna till lärarna vid de kommunala mellanskolorna tillägga endast några ord.

Herr statsrådet nämnde, att lönerna för lärarna vid de kommunala mellanskolorna gifvetvis borde vara något högre än de löner, som utgå till lärarna vid högre folkskolor, eftersom det skulle bestämmas, att läsåret vid de kommunala mellanskolorna skulle vara 38 veckor, medan detsamma däremot vid de högre folkskolorna endast är satt till 30 veckor, visserligen med rätt för vederbörande att hos Kungl. Maj:t begära insättande i reglementet af bestämmelser om ett längre läsår. Med anledning häraf ber jag få upplysa, att läsåret vid de högre folkskolorna enligt de underrättelser, som jag erhållit, numera är betydligt längre än nämnda minimum. Under de senaste åren ha de flesta högre folkskolor förlängt sitt läsår, så att det i regel lär uppgå till 35 veckor, och ingenting finnes i gällande bestämmelser rörande dessa skolor, som hindrar, att läsåret förlänges ännu mera, ja, till 38 veckor. Bland den lärarepersonal, som arbetar vid de högre folkskolorna är det ock, enligt hvad jag erfarit, en önskan, att läsåret måtte förlängas.

Det är gifvet, att det i många afseenden, kunde vara förmånligt, att såväl löner som pensioner för lärare vid kommunala mellanskolor kunde sättas högre, än utskottet föreslagit; och reservanterna i denna

Angående statsunderstöd till kommunala och enskilda läroanstalter m. m. (Forts.)

fjärde punkt hafva också ställt sådant i utsikt. De föreslå, att Riksdagen skulle i skrifvelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning och förslag i fråga om aflönings- och pensionsförmåner åt lärare och lärarinnor vid kommunala mellanskolor. Detta låter mycket välvilligt, men jag är rädd för, att det icke komme att hafva goda verkningar, ifall man ställer sina kraf alltför högt. Följden skulle blifva, att det för de kommuner, som icke höra till de allra rikaste, skulle blifva i hög grad försvåradt att upprätta kommunala mellanskolor. Om man vill åstadkomma hvad reservanterna från Första Kammaren ansett önskvärdt, eller att de kommunala mellanskolorna skulle kunna draga till sig dem, som äro behöriga för tjänstgöring vid de allmänna läroverken, så fordras naturligtvis ovillkorligen, att löner och pensioner sättas så högt, att platserna kunna utgöra någon lockelse för dem, som rekrytera lärarekåren vid de allmänna läroverken. Men om man tager kännedom om hvad våra nuvarande realskolor och statens samskolor kosta, finner man, att deras budget uppgår till så höga belopp, att det blir omöjligt för alla kommuner utom de rikaste att upprätta kommunala mellanskolor, ifall dessa skulle medföra lika dryga omkostnader. Jag har icke haft tid att så noga taga kännedom om förhållandena just nu, men jag skulle tro, att en realskola i allmänhet kostar mellan 30,000 och 40,000 kronor om året och en samskola kanske mellan 20,000 och 30,000 kronor. Om man nu reducerar denna senare summa något på grund af det mindre klassantalet i de kommunala mellanskolorna, kan man dock i alla händelser vara viss om, att en dylik skola, ifall läroverkslärarekompetens fordrades, svårligen skulle kunna upprättas under 15,000—20,000 kronors årlig utgift eller någonting dylikt. Jag hemställer, ifall man uppställer sådana fordringar i fråga om aflöningen till lärarna, huruvida det kan tänkas blifva annat än ett ytterst ringa fåtal, om ens några kommuner, som skulle kunna lägga sig till med kommunala mellanskolor. Man hade då visserligen skrifvit några vackra ord i riksdagsbeslutet, men säkerligen skulle resultatet blifva, att de kommunala mellanskolorna komme ett stanna på papperet. Utskottet har därför icke velat upptaga yrkandet att genast skrifva till Kungl. Maj:t och begära förslag om högre löner och pensioner för lärarekåren vid kommunala mellanskolor, utan det har stannat vid att för dem tills vidare fordra samma minimiaflöning och samma pensionsförmåner, som statsmakterna hafva bestämt för lärarna vid de högre folkskolorna. Och detta är ju, som hvar och en i utlåtandet kan se, betydligt bättre än hvad reservanterna nu föreslå och Kungl. Maj:t i propositionen föreslagit för lärarna vid såväl enskilda som kommunala mellanskolor.

Emellertid, då för närvarande endast är fråga om den hittills föredragna tredje punkten, och då ingen haft någonting mot denna punkt att anföra samt det jämväl framgår af hvad herr statsrådet yttrat, att han accepterar, hvad utskottet härutinnan föreslagit,

Angående statsunderstöd till kommunala och enskilda läroanstalter m. m. (Forts.)

inskränker jag mig för närvarande till att yrka bifall till utskottets hemställan i ifrågavarande punkt.

Herr Johansson i Jönköping: Då jag väckt en motion i den af herr statsrådet nyss berörda frågan om kompetens och lönevillkor för lärarna vid de kommunala mellanskolorna, ber jag att härom få säga några ord.

Då jag, liksom andra motionärer, yrkat, att kompetens och lönevillkor för lärare vid kommunala mellanskolor måtte bestämmas lika med hvad som gäller för lärare vid högre folkskolor, har det naturligtvis icke varit min mening att därigenom skada de kommunala mellanskolorna, utan tvärtom har jag velat förekomma, att beträffande dessa skolor skulle komma att tillämpas villkor i fråga om kompetens och aflöning, hvilka skulle ställa de kommunala mellanskolorna på ett lägre plan än högre folkskolor. I detta fall ha vi motionärer alltså i stort sedt samma uppfattning, som häfdats af herr statsrådet. Vi hafva icke heller någonting emot, att man framdeles i någon mån höjer lönerna och äfven kompetensfordringarna. Härvidlag tror jag dock i likhet med det särskilda utskottets vice ordförande, att det icke vore lyckligt att utgå från att man nödvändigt skall fordra *samma* kompetens för lärare vid kommunala mellanskolor som för lärare vid statens allmänna läroverk, närmast realskolorna. Då man näppeligen har möjlighet att drifva upp lärarelönerna vid de kommunala skolorna till samma höjd som vid statens skolor, komme en dylik åtgärd helt säkert att leda därhän, att man vid de kommunala mellanskolorna komme att få en lärarekår, som till icke ringa del skulle utgöras af sådana akademiskt bildade lärare, hvilka hade mindre utsikter att få anställning vid de allmänna läroverken och statens realskolor och sålunda i det hela en mindre väl kvalificerad lärarekår. Om man åter för lärare vid kommunala mellanskolor som regel nöjde sig med något lägre kompetensfordringar, ungefär lika dem, hvilka gälla för lärare vid de högre folkskolorna, hade man utsikt att vid de kommunala mellanskolorna få eliten af folkskollärarne och därmed en lärarekår, hvars formella kompetens visserligen vore något lägre än den, som fordras för anställning vid statens allmänna läroverk, men hvilken dock efter min mening skulle fullt motsvara dessa skolors behof. Jag tillåter mig i detta sammanhang påpeka, att vi hafva en seminariekommitté, numera benämnd allmänna folkundervisningskommittén, men med ursprunglig uppgift att upprätta plan för folkskollärareutbildningens förbättrande och höjande. För min del önskar och hoppas jag, att den plan, som af nämnda kommitté en gång blir framlagd, skall komma att inrymma jämväl anordningar, genom hvilka möjlighet beredes för sådana folkskollärare, som önska det, att förvärfva en högre utbildning än genomsnittsutbildningen. I vissa andra länder är det så, att tillfälle finnes för folkskollärare att aflägga en andra lärareexamen, som medför behörighet till vissa högre platser inom folk-

Angående statsunderstöd till kommunala och enskilda läroanstalter m. m. (Forts.)

undervisningen. Jag tror det vore lyckligt, om vi äfven här i Sverige komme därhän. Ty folkskollärarekårens nuvarande ställning, som är sådan, att utsikt till vidare befordran i regel saknas för den, som en gång mottagit en folkskolläraretjänst, är icke lycklig, enär den icke medför den eggelse till fortsatt utbildning, som ligger i utsikten att kunna vinna befordran till högre och bättre aflönade platser. Om vi komme därhän, att möjlighet funnes för folkskollärare att aflägga en högre lärareexamen, skulle man få ett utmärkt läraremateriel för såväl de högre folkskolorna som de kommunala mellanskolorna, och denna utväg vore, tror jag, den lämpligaste för lösandet af frågan om lärarekompetens för dessa skolor. Härmed har jag naturligtvis icke velat förneka det lämpliga i att en eller annan lärarebefattning vid ifrågavarande skolor besättes med akademiskt bildad lärare.

Jag har velat anföra detta såsom förklaringsgrund till min motion i ärendet, och jag ber, herr talman, att i öfverensstämmelse härmed få ansluta mig till utskottets yrkande.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkten IV, angående anslag till kommunala mellanskolor.

Ingressen.

Godkändes.

Efter föredragning af *mom. 1* begärdes ordet af:

Herr Larsson i Klagstorp, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Som kammarens ledamöter torde observerat, har jag jämte några andra vid denna punkt afgifvit en reservation, och jag ber att med några ord få motivera vår ståndpunkt i föreliggande fråga.

Då vi gingo att behandla den nya skoltyp, som blifvit kallad kommunala mellanskolor och som, i händelse vårt förslag vinner Riksdagens godkännande, skulle blifva en öfverbyggnad på folkskolan, hade vi att se till bland annat, om redan befintliga skoltyper kunde utvidgas eller omorganiseras, så att de kunde inrangeras under den nya typen och komma i åtnjutande af det anslag, som för samma typ är afsedt, eller anslaget till kommunala mellanskolor. Af egentliga kommunala mellanskolor finnas i närvarande stund endast en eller två nämligen den s. k. högre borgarskolan i Malmö och Grefvesmühlska skolan i Stockholm. Af de andra 22 skolor, som äro uppräknade i den kungliga propositionen och som skulle komma i åtnjutande af detta anslag, kan, såvidt man kan döma af tillgängliga upplysningar, knappast någon i verklig mening kallas kommunal mellanskola. Vi hafva därför ansett, att det bör gifvas ett särskildt anslag till sådana enskilda skolor, som kunna blifva mellanskolor, och ett annat anslag

Angående statsunderstöd till kommunala och enskilda läroanstalter m. m. (Forts.)

till rena kommunala mellanskolor, samt föreslagit särskilda bestämmelser, som borde vara normerande för statsunderstöd till respektive skolor.

Angående den föredragna punkten hafva jag och medreservanter icke kunnat biträda den föreslagna formuleringen, emedan vi ansett densamma vara sådan, att den i sina konsekvenser försvårar och, om den finge stå kvar oförändrad, på en del platser skulle omöjliggöra uppkomsten af kommunala mellanskolor. Herr Juhlin har i den motion, som förelegat till utskottets behandling, velat hålla före, att å sådana platser, där statsunderstödda skolor redan finnas, icke något verkligt behof af kommunala mellanskolor skulle förefinnas, men vi anse, att äfven på sådana platser ett ganska stort behof kan föreligga, ty det är en del lärjungar, nämligen de kvinnliga, som i vanliga fall icke kunna vinna inträde vid de allmänna läroverken eller statens realskolor. Man kan tänka sig, att, om kommunala mellanskolor funnes, tillfälle kunde gifvas för såväl kvinnliga som manliga lärjungar att inhämta kunskaper och komma fram till en examen, som vore likvärdig med nuvarande realskoleexamen. Man kan äfven tänka sig ett annat skäl för inrättande af kommunala mellanskolor, nämligen att mindre bemedlade föräldrar till barn i den tidigare skolåldern hafva svårt att bestämma sig för eller kunna säga, huruvida de hafva råd att hålla sina barn i skola. Det kan då vara fördelaktigt, att de bevista och tillgodogöra sig undervisningen i en vanlig folkskola, tills de äro tolf eller tretton år, och att de först därefter, när studiebegåfningen mera med säkerhet kan bedömas, från folkskolan gå öfver till den kommunala mellanskolan. Man kan därför tänka sig, om bestämmelsen kvarstår, såsom utskottet föreslagit den, att, ifall det i en kommun finnes ett allmänt läroverk eller en statsunderstödd mellanskola förut och elevantalet i dessa skolor under de senaste tre åren i medeltal ej uppgått till 100, man kan tänka sig, säger jag, att den bestämmelsen, om den får kvarstå oförändrad, i sådant fall kan omöjliggöra uppkomsten af en kommunal mellanskola. Man kan också tänka sig, att det på samma ort finnes äfven en s. k. enskild skola — d. v. s. sådan skolor, som enligt föreliggande förslag ha tid på sig att till 1912 resp. 1914 ombildas till kommunala mellanskolor, för den händelse de skola i fortsättningen komma i åtnjutande af statsunderstöd. Man kan tänka sig, att vederbörande, när de ha denna öfvergångstid på sig, komma att skynda sig att ombilda sina privata skolor till enskilda mellanskolor. Därigenom skulle det enligt utskottets förslag, om i en dylik enskild mellanskola elevantalet icke uppgår till 100, vara alldeles omöjligt att åstadkomma en kommunal mellanskola på denna plats. Jag anser icke, att en enskild mellanskola kan fullständigt fylla samma fordringar eller göra samma nytta på en plats, som den kommunala mellanskolan skulle göra. Vi ha nu som sagdt ansett, att denna bestämmelse är för hård, och föreslagit en annan bestämmelse, som återfinnes bland reservationerna till utskottsbetänkandet å sidan 116, nämligen att andra

Angående statsunderstöd till kommunala och enskilda läroanstalter m. m. (Forts.)

stycket i punkt IV: 1 skulle erhålla följande lydelse: »I samma kommun må statsunderstöd ej tilldelas flera kommunala mellanskolor, utan att i samtliga dessa skolor klasserna äro i lämplig grad fyllda.»

Nu anse vi, att det bör ligga i öfverstyrelsens och Kungl. Maj:ts hand att bedöma, huruvida något behof förefinns på en viss ort af en kommunal mellanskola, och att, där Kungl. Maj:t anser, att ett anslag till en sådan skola bör gifvas, det därvidlag skall ligga i Kungl. Maj:ts hand att mera rätta sig efter det förefintliga bildningsbehofvet i den ort, där det ifrågasättes att upprätta en sådan kommunal mellanskola.

Jag skall, med anledning af hvad jag sagt, yrka afslag å andra stycket mom. 1 af punkt IV och bifall till den i motsvarande del af samma punkt afgifna reservationen.

I detta anförande instämde herrar *Berg* i Stockholm, *Hellgren*, *Kristensson*, *Gibson* och *Pålsson*.

Herr Jansson i Djursätra: Herr talman! Jag har för min del varit med om den ifrågavarande punkten, sådan den föreslagits i utskottets betänkande, men om reservanterna i utskottet hade framställt yrkande på en sådan formulering, som här är gifven i reservationen, hade jag då biträdt reservanternas förslag. Jag vill därför förklara, att ehuru jag tillhört majoriteten i utskottet, har jag icke något emot, att kammaren bifaller det ändringsförslag, som i reservationen är framställt.

Vidare anfördes ej. Efter af herr talmannen gifna propositioner i ämnet godkändes momentet med den ändring däri, som föreslagits i den af herr Larsson i Klagstorp m. fl. vid momentet afgifna reservationen.

Mom. 2—7.

Godkändes.

Mom. 8 föredrogs härpå; och yttrade därvid:

Herr Kristensson: Herr talman, mina herrar! Såsom af betänkandet framgår, har jag jämte herrar Berg i Stockholm och Hellgren reserverat mig mot den här punkten om terminsafgifter för kommunala mellanskolor. Vi ha gjort det därför, att vi anse den punkten vara öfverflödig. Nu har kammaren för sin del beslutat, att kommunala mellanskolor skola organiskt utvecklas ur de högre folkskolorna. Den egentliga, ja, största skillnaden mellan en högre folkskola och en kommunal mellanskola beträffande den rent yttre organisationen, blir den, att den senare skall stå under öfverstyrelsens inspektion. Nu finns intet sådant stadgande om terminsaf-

Angående statsunderstöd till kommunala och enskilda läroanstalter m. m. (Forts.)

gifter för de högre folkskolorna, och därför anse vi onödigt att stadga något sådant beträffande de kommunala mellanskolorna. Redan nu finns det högre folkskolor, som upptaga terminsafgifter, och andra, som icke uppta sådana. Vi anse det öfverflödigt, att det finns ett sådant stadgande om kommunala mellanskolor, och att det äfven kan verka i viss mån hinderligt. Det kan ju tänkas, att flera kommuner sammanslå sig om en kommunal mellanskola. I förslaget heter det, att kommunalstyrelsen skall utse en ledamot i den nämnd, som har att bestämma om terminsafgifterna. Men hvilken kommunalstyrelse skall då tillsätta denna ledamot, om på detta sätt flera kommuner slå sig tillsammans om en mellanskola? För öfrigt är jag i princip emot den beskattningsform, som framträder i terminsafgifterna. Jag tycker icke det är rätt, att personer, som ha många barn att bekosta undervisning för, skola påläggas en sådan skatt. Det bör ju vara ett statsintresse, att det blir många, som bilda familj och öka samhället. Och skall man då beskatta dem, som bidraga till främjande af detta statsliga intresse?

Jag vill emellertid icke vara med om ett stadgande, som rent af skulle förbjuda upptagande af terminsafgifter. Men jag anser, herr talman, att man med fullt förtroende kan öfverlämna åt kommunerna att handla i denna sak, som de finna för godt; och jag yrkar därför, att denna punkt måtte utgå.

Med herr Kristensson förenade sig herrar *Persson* i Tällberg, *Berg* i Stockholm och *Mogren*.

Herr Jansson i Djursätra: Herr talman! Jag skall för min del be att få yrka bifall till punkten, sådan som den är formulerad. Här gäller ju endast den frågan, att om terminsafgifter upptagas, skall då saken pröfvas af en särskild nämnd, och den nämnden skulle vara utsedd på det sätt, att man kan taga för gifvet, att alla möjliga hänsyn skola tagas till huruvida föräldrarna till barnen, som det här gäller, äro i sådana omständigheter, att det går för sig att af dem kräfva ut terminsafgifter. Hvad i denna punkt är föreslaget står för resten i närmaste öfverensstämmelse med villkoren för de allmänna läroverken. Det kan ju ofta inträffa, äfven vid sådana här kommunala mellanskolor, att det finnes föräldrar, som ha mycket god råd att betala terminsafgifter, och jag kan för min del icke förstå det orätta i att då taga upp sådana, när icke några olägenheter däraf äro att befara. Och att icke detta medgifvande kommer att missbrukas, kan man taga alldeles för gifvet, därför att det är en nämnd, som skall pröfva frågan om nedsättning af terminsafgifterna, och om den nämnden tror jag icke man har anledning tänka, att den skall handla skoningslöst. Således, när föräldrarna ha råd att betala terminsafgifterna, bör det väl icke vara skolans styrelse förbjudet att taga upp sådana. Men skulle det förslaget komma i fråga, som är framställdt af reservanterna, skulle äfven förmögna föräldrar blifva

förskonade från erläggande af terminsafgifter, och på samma gång skulle det kunna hända, att skolan mister en inkomst, som skulle vara välbehöflig. Jag tror, att om punkten, som den af utskottet föreslagits, oförändrad får stå kvar, kan det icke på något sätt lända till skada för skolan, och därför yrkar jag bifall till punkten, sådan den är formulerad i utskottets betänkande.

Angående statsunderstöd till kommunala och enskilda läroanstalter m. m. (Forts.)

Herr Kristensson: Herr talman! Jag skall blott be att få rätta ett litet missförstånd, som den föregående ärade talaren gjorde sig skyldig till. Om denna punkt komme bort, blefve det därför icke förbjudet för kommunen att ta upp terminsafgifter. Det finge den själf bestämma om.

Sedan får jag fästa kammarens uppmärksamhet på, att om det blir fråga om sammanjämkning, som det nog blir, kan det vara bra för kammaren att i det här afseendet ha följt sina reservanter.

Herr Starbäck: Herr talman! Vi få väl i alla fall betrakta såsom en synnerligen på samma gång märklig och lycklig dag, denna, då Andra Kammaren så enigt kommit nästan till slutet med att bifalla ett så betydelsefullt förslag som detta. Det vore, synes mig, också af stor betydelse, om vi ändå till det sista kunde stå eniga och mot ett eventuellt förslag af Första Kammaren bjuda en enig Andra-Kammarmening.

Jag tror icke, att vi med afseende å denna punkt behöfva tillägga det någon större vikt, vare sig denna punkt antages som den är eller reservanternas förslag går igenom. Det blir i alla fall ställdt på det sättet, att de bättre ekonomiskt situerade kunna komma att få betala den skatt, som enligt herr Jansson i Djursätra de böra erlägga, i hvilket afseende jag är af samma mening som han, men jag tror som sagdt, att det vore lyckligt, om vi här toge reservanternas mening för att vid eventuell sammanjämkning ha något att bjuda som skiljemynt gentemot en annan mening från Första Kammaren. Det är en synnerlig viktig sak detta, och om vi kunde vinna framgång åt vår här uttalade mening genom ett sådant beslut, tror jag, det vore synnerligen lyckligt. Jag skall därför, herr talman, be att få instämma i reservanternas yrkande.

Herr Jansson i Djursätra: Herr talman! I den föredragna punkten är ingenting annat föreskrifvet, än att, *därest* terminsafgifter upptagas, frågan om befrielse därifrån skall behandlas af en nämnd. Det kan således icke skada att antaga punkten, sådan den är formulerad, ty det är endast villkorligt, terminsafgifter enligt densamma skola upptagas, och i så fall skall saken noga pröfvas af en nämnd, så att icke medellösa föräldrar behöfva betala. Om däremot bestämmelsen tages bort, kan det utveckla sig en sådan praxis, att föräldrar, som ha mycket god råd att betala, slippa ifrån afgifterna. Om bestämmelsen är så affattad, att sko-

Angående statsunderstöd till kommunala och enskilda läroanstalter m. m. (Forts.)

lans styrelse från början kan praktisera saken så, att den tager upp billiga och lämpliga afgifter af de föräldrar, som kunna betala, är detta bättre, än att man efteråt skulle behöfva införa en sådan bestämmelse.

Jag medger gärna, att, om det blir fråga om en uppgörelse med Första Kammaren, det då kan vara bra att ha något att ge i utbyte, men jag tror i alla fall icke, att vi nu böra söka efter att bara ha bagateller att då komma med. Icke tror jag, att det inverkar något på den kammarens ledamöter, att vi besluta ändring i sådana småsaker, som här af reservanterna framhållits. Jag vidhåller därför mitt yrkande.

Herr Ericsson i Ofvanmyra: Herr talman! Jag begärde ordet med anledning af herr Starbäcks yttrande, då han uppmanade oss att antaga reservanternas förslag för att därmed få något att byta ut mot Första Kammarens beslut. Jag är nämligen af den uppfattningen, att det går lättare att åstadkomma sammanjämkning, om det icke är i alltför många punkter, kamrarna fattat olika beslut. Jag tror sålunda icke, att man i det fallet bör följa herr Starbäck och söka få så många skiljaktigheter som möjligt, om man önskar få frågan löst.

Jag har gått med på det beslut utskottet fattat, af önskan att göra allt hvad jag kunde för att möjliggöra kommunala mellanskolor ute på landsbygden. Det är nämligen klart, att sådana icke kunna upprättas i hvarje kommun, utan att en del kommuner, som ligga intill hvarandra, få förena sig om en gemensam skola och lägga den i en centralpunkt, men då är det alldeles uppenbart, att, om man har en bestämmelse, sådan den i den föredragna paragrafen är affattad, man icke gärna från början bör splittra sig på frågan, huruvida man skall upptaga terminsafgifter eller icke. Jag tror därför, att, om paragrafen antages, sådan den af utskottet formulerats, det går lättare icke blott att få ett samarbete till stånd kommunerna emellan, utan äfven att anlägga och få till stånd själfva skolan. Jag tror icke, att kammaren bör sätta sig emot, att bidrag från dem, som hafva råd därtill, på detta sätt må inflyta för att därmed uppehålla skolan, då ju alltid möjlighet står öppen för de mindre bemedlade att erhålla befrielse från terminsafgifterna och de obemedlade äro bestämdt befriade därifrån. Jag ber därför att få yrka bifall till utskottets förslag.

Häruti instämde herrar *Larsson* i Klagstorp, *Forssling* och *Lundell*.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats afslutad samt herr talmannen framställt propositioner å de därunder gjorda yrkandena, blef momentet af kammaren godkändt.

Mom. 9.

Godkändes.

Härefter föredrogs *mom. 10.* Därvid yttrade

Herr Berg i Stockholm: Herr talman! För undanröjande af de betänkligheter, som herr statsrådet i sitt anförande uttalade, skall jag be att få föreslå, att till punkt 10 måtte fogas följande i samråd med honom formulerade tillägg: »Därjämte skola till hvarje kommunal mellanskola utgå två tredjedelar af de lönetillägg, som enligt mom. 11 skola utgå till lärare och lärarinnor vid sådan skola.»

Vidare anfördes ej. Efter af herr talmannen framställda propositioner i ämnet godkändes momentet med det af herr Berg i Stockholm föreslagna tillägget.

Mom. 11.

Godkändes.

Punkten I, angående anslag till enskilda läroanstalter.

Efter det punkten af herr talmannen anmälts till föredragning, begärdes ordet af

Herr Berg i Stockholm, som yttrade: Herr talman! Jag skall be få föreslå, att beslut först fattas om de i denna punkt föreslagna anslagen och att därefter föredragas bestämmelserna rörande aflöning för lärarepersonalen och angående statsunderstöd för de olika slagen af skolor samt därpå punktvis de villkor, som skulle gälla för dessa anslag.

Denna hemställan bifölls.

Vid nu först skedd föredragning af utskottets förslag till *ingress* lämnades på begäran ordet till:

Herr Berg i Stockholm, som yttrade: Herr talman! I denna punkt ha ledamöterna från Andra Kammaren afgifvit en gemensam reservation, som återfinnes på sidan 102 och som innehåller, att i punktens ingress måtte efter ordet »att» inskjutas följande: »vid bifall till hvad utskottet hemställt i punkt III samt i punkt IV: 1 första stycket, 2—7 och 9—11». Skälen för detta yrkande framgå af den korta motivering, som är bifogad reservationen. Däri framhålles, att de tre förslag, som den föreliggande

Angående statsunderstöd till kommunala och enskilda läroanstalter m. m. (Forts.)

propositionen och utskottets utlåtande omhandla, förslagen om statsunderstöd åt de privata läroverken och åt öfverbyggnaderna på folkskolan: dels högre folkskolor och dels kommunala mellanskolor, stå i ett så organiskt samband med hvarandra, att ett bifall till det ena förslaget näppeligen kan gifvas utan ett bifall till de andra. Kungl. Maj:t har ansett, att förslaget om de enskilda mellanskolorna och de kommunala mellanskolorna höra så oupplösligt samman, att Kungl. Maj:t till och med föreslagit, att dessa skolor måtte understödjas med samma anslag och under enahanda villkor. Utskottet har visserligen icke varit med om att tillstyrka detta, utan föreslagit skiljande af enskilda och kommunala mellanskolor. Men att dessa skolarter stå i inre beroende af hvarandra är äfven utskottets mening, och därför har också utskottet hemställt om understöd åt kommunala likaväl som åt enskilda mellanskolor. Vidare har i utskottets motivering utförligt angifvits de skäl, som gjort, att utskottet kommit till den öfvertygelsen, att, om anslag lämnas till kommunala mellanskolor och enskilda mellanskolor för fyra årsklasser, och om man samtidigt låter de högre folkskolorna nöja sig med bidrag till endast två årsklasser, detta måste ha till följd, att de högre folkskolorna försvinna, att denna skolart sålunda efter 50 års tillvaro aflifvas rent af. Och då Andrakammarledamöterna inom utskottet icke kunnat vara med om en så ödesdiger följd, ha vi ansett, att förslagen måste med hvarandra så förknippas, att bifall till anslaget för de kommunala mellanskolorna och de högre folkskolorna göres till förutsättning för bifall till anslaget för de privata läroverken. Därför ha vi ock framställt yrkande härom i reservationen. Det är påtagligt, utan att jag behöfver inlåta mig på en vidlyftigare motivering, att om icke detta samband mellan skolorna upprätthålles, kommer Andra Kammaren icke att få de önskemål genomförda, som kammaren med så stor enhällighet uttalat sig för.

På grund af hvad jag nu anfört, ber jag att få yrka afslag å utskottets hemställan i dess oförändrade skick och i stället bifall till det yrkande, som återfinnes nederst å sidan 102, nämligen att ingressen till punkt I af utskottets förslag skall erhålla följande lydelse:

I. att, vid bifall till hvad utskottet hemställt i punkt III samt i punkt IV: 1 första stycket, 2—7 och 9—11, å riksstatens åttonde hufvudtitel under rubrik: *enskilda läroanstalter* uppföra ej mindre o. s. v. (återstoden lika med utskottets förslag).

I detta anförande instämde herrar *Ericsson* i Ofvanmyra, *Gibson, Hellgren, Forssling* och *Johansson* i Jönköping.

Herr Kristensson: Herr talman! Jag ber att få instämma i hvad den föregående talaren yttrade. Jag vill dock, med anledning af det beslut kammaren fattade vid punkt IV: 10, nämligen

att vid denna punkt tillfoga det af herr Berg föreslagna tillägget, hemställa, att ingressen till punkt I måtte erhålla följande lydelse:

»I. att vid bifall till hvad utskottet hemställt i punkt III samt i punkt IV: 1, första stycket, 2—7, 9 och 11 etc.»

Angående statsunderstöd till kommunala och enskilda läroanstalter m. m. (Forts.)

Herr Berg i Stockholm: Herr talman! Då det nu framställda yrkandet endast rör en liten redaktionsändring, föranledd af det tillägg, som gjordes till punkt IV: 10, ber jag att få förena mig med herr Kristensson.

Med herr *Berg* i Stockholm förenade sig herrar *Larsson* i Klagstorp och *Pålsson.*

Herr Jansson i Djursätra: Herr talman! Jag skall be att få förena mig med herrar Berg och Kristensson.

Efter härmed slutad öfverläggning gaf herr talmannen propositioner dels å bifall till utskottets förslag till ingress, dels å bifall till det förslag till ingress, som innefattades i den af herr Berg i Stockholm m. fl. afgifna reservationen med den ändring däri, som föreslagits af herr Kristensson; och blef sistnämnda proposition af kammaren godkänd.

Afd. A. och B.

Godkändes.

Afd. C.

Efter föredragning af *mom. 1* erhölls ordet af:

Herr Larsson i Klagstorp, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Den nu föredragna punkten, andra stycket, har sin motsvarighet i afdelning IV, första punkten, andra stycket. Då vi anse, att de bestämmelser, som utskottet fastslagit i den punkten och i den förevarande, äro analoga med hvarandra, har jag jämte medreservanterna icke kunnat biträda den formulering, som utskottet gifvit ifrågavarande punkt. Vi hafva genom de bestämmelser, som dels redan blifvit beslutade, dels också troligen komma att blifva godkända, ålagt samskolorna och de lägre enskilda skolorna att intill utgången af 1912 resp. 1914 ombilda sig till enskilda eller kommunala mellanskolor. De skulle nu, om denna bestämmelse kvarstode oförändrad, blifva utsatta för enahanda påföljd, som jag påpekade, när det gällde kommunala mellanskolor.

När vi fordra, att de privata skolorna skola ombilda sig till enskilda eller kommunala mellanskolor, så anse vi därmed, att de

Angående statsunderstöd till kommunala och enskilda läroanstalter m. m. (Forts.)

enskilda privata skolorna hädanefter icke skola kvarstå såsom sådana eller såsom parallellklasser till statsskolorna, och under sådana förhållanden böra vi naturligtsvis se till, att vi ej omöjliggöra, att en dylik förändring skall kunna ske.

Om vi fasthålla ifrågavarande punkt sådan den här finnes uttryckt: »Enskild mellanskola å ort, där allmänt läroverk eller statsunderstödd mellanskola finnes, må erhålla understöd, endast om lärjungeantalet i motsvarande klasser af allmänt läroverk resp. i redan befintlig statsunderstödd mellanskola under de senaste tre åren uppgått i medeltal till 100», så anser jag, att vi gå för hårdhändt till väga och ovillkorligen slå ihjäl dessa skolor. Detta kan jag för min del icke vara med om, utan jag vill, att motsvarande bestämmelse införes här, som jag föreslagit, när det gällde kommunala mellanskolor.

Med anledning af det anförda skall jag, herr talman, be att få yrka afslag på andra stycket i första momentet af punkt I C och bifall till den vid motsvarande punkt fogade reservationen, och skulle stycket då få följande lydelse:

»I kommun, där statsunderstödd kommunal eller enskild mellanskola finnes, må statsunderstöd ej tilldelas annan enskild mellanskola, utan att samtliga mellanskolors klasser äro i lämplig grad fyllda.»

Det blefve en något mjukare bestämmelse, och det komme härigenom att ligga mer i Kungl. Maj:ts och öfverstyrelsens hand att se till, att det verkligen förefinnes ett behof af en sådan skola på platsen.

Häruti instämde herr *Berg* i Stockholm.

Herr Jansson i Djursätra: Oaktadt jag tillhört majoriteten i utskottet och varit med om att formulera denna punkt sådan den föreligger, får jag likväl förklara, att jag kan vara med om det förslag, som reservanterna framfört.

Jag vill tillägga, att om reservanterna i utskottet framställt sitt förslag så som det här föreligger, så skulle åtminstone jag för min del hafva godtagit detsamma.

Jag vill sålunda som sagdt gärna biträda reservanternas förslag.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats afslutad samt herr talmannen framställt propositioner i ämnet, godkände kammaren momentet med den ändring däri, som angifvits i den utaf herr Larsson i Klagstorp m. fl. vid punkten *I* C: 1 andra stycket afgifna reservationen.

Mom. 2—8.

Godkändes.

Mom. 9 föredrogs härpå; och begärdes ordet därvid af:

Angående statsunderstöd till kommunala och enskilda läroanstalter m. m. (Forts.)

Herr Hellgren, som yttrade: Herr talman! Vid denna punkt har jag med flera afgifvit en reservation på den grund, att, såsom det torde vara för oss alla bekant, som satt oss in i denna fråga, Kungl. Maj:t hade i sin proposition föreslagit, att därest vid mellanskola, vare sig enskild eller kommunal, terminsafgifter af lärjungarna upptagas, så skall frågan om befrielse från eller nedsättning i sådana afgifter handläggas af en nämnd, bestående af skolans inspektor och föreståndare eller föreståndarinna samt en af kommunalstyrelsen utsedd ledamot, och skall härvid iakttagas, att terminsafgifter ej må uttagas af medellösa lärjungar från kommunen.

Därigenom att utskottet nu har skilt de kommunala och de enskilda mellanskolorna har utskottet i stället för denna bestämmelse, som i den kungl. propositionen var gemensam för alla där omnämnda mellanskolor, intagit den bestämmelse, som gäller för de högre flickskolorna.

Om detta nu skulle blifva Riksdagens beslut, hafva därmed de enskilda mellanskolorna kommit i en fördelaktigare ställning i förhållande till de kommuner, där sådana finnas, än de af kommunen och staten gemensamt inrättade mellanskolorna.

Jag och mina medreservanter hafva icke kunnat finna, att utskottet härutinnan gått konsekvent till väga, då båda dessa skolor äro af samma typ, och från och med 1914 skulle såväl hvad beträffar inträdet i desamma som det mål, till hvilket de skulle föra, erhålla alldeles samma karaktär. Att då införa strängare bestämmelser med afseende på, huru medellösa lärjungar skola behandlas i den ena skolan än i den andra, har jag för min del icke kunnat finna med rättvisa öfverensstämmande. Man har visserligen som skäl för dessa skolors olika ställning i åsyftade afseende anfört, att det finnes enskilda mellanskolor, som för sin tillkomst uteslutande hafva att tacka bolags eller intresserade personers donationer, och hvilka således icke äro att jämnställa med de skolor, som väsentligen bero på understöd från stat och kommun. Det skulle under sådana förhållanden, menar man, vara en orättvisa mot de förra att bestämma, att dessa också skulle vara skyldiga att emottaga lärjungar, som ej kunna betala terminsafgiften. För min del anser jag, att då Kungl. Maj:t icke har att bestämma öfver annat än de anslag, som staten beviljar för dessa skolor, och för dessa anslag fästa det villkor, att skolorna måste mottaga medellösa lärjungar, så har staten fullkomligt samma rätt att också fordra det af andra skolor.

Men nu hafva vi i vår reservation ändock inskränkt oss därtill, att detta skulle gälla de enskilda mellanskolor, som också hafva kommunala bidrag jämte det att enskilda kunna till desamma bidraga, så att dessa mellanskolor också skulle i likhet med

Angående statsunderstöd till kommunala och enskilda läroanstalter m. m. (Forts.)

de rent kommunala vara pliktiga att mottaga medellösa lärjungar. Vi yrka därför i vår reservation, att därest »statsunderstödd enskild mellanskola åtnjuter kommunalt understöd, skall frågan om befrielse från eller nedsättning i terminsafgifterna handläggas af en nämnd, bestående af skolans inspektor och föreståndare eller föreståndarinna samt en af kommunalstyrelsen utsedd ledamot, och skall härvid iakttagas, att terminsafgifter ej må uttagas af medellösa lärjungar från bidragsgifvande kommun.»

Under sådana förhållanden blifva båda dessa likartade skoltyper också ställda i detta afseende under samma villkor, hvarför jag, herr talman, yrkar bifall till reservationen.

Med herr Hellgren förenade sig herrar *Berg* i Stockholm, *Söderberg* i Hobborn, *Hellberg* och *Larsson* i Klagstorp.

Herr Jansson i Djursätra: Oaktadt jag tillhört utskottsmajoriteten, får jag meddela, att jag ingenting har emot det af reservanterna framställda yrkandet. Hade detta framkommit i utskottet, så hade äfven reservanternas förslag gått igenom där.

Vidare anfördes ej. Efter af herr talmannen framställda propositioner i ämnet biföll kammaren den af herr Hellgren m. fl. vid momentet fogade reservationen.

Mom. 10—12; rubriken.

Godkändes.

Afd. D.

Mom. 1—6.

Godkändes.

Vid föredragning härpå af *mom. 7* lämnades ordet på begäran till

Herr Jansson i Djursätra, som yttrade: Herr talman! Vid denna punkt har jag jämte mina medkamrater i utskottet från Andra Kammaren aflåtit en reservation till utskottets betänkande. Denna reservation afser egentligen föreskriften i mom. a) i sjunde punkten angående elevantalet vid högre flickskola, att i med dylik skola förbundet gymnasiums tre högsta årsklasser lärjungeantalet under de tre senaste åren skall hafva i medeltal uppgått till endast 18 stycken.

Vi hafva för vår del ansett, att, då villkoret för beviljandet af anslag till högre flickskola i hvarje fall sammanhänger med

förefintligheten af ett verkligt behof af dylik skola, man knappast kan påstå, att detta behof är för handen, då elevantalet i gymnasiet är så obetydligt. I öfverensstämmelse med denna vår mening hafva vi därför hållit före, att det vore lämpligt att föreskrifva som villkor härutinnan, att antalet lärjungar i ifrågavarande klasser icke får understiga 24.

Angående statsunderstöd till kommunala och enskilda läroanstalter m. m. (Forts.)

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till denna vår reservation, som icke innebär annan ändring, än att minimitalet, som i utskottets förslag är upptaget till 18, i stället sättes till 24.

Häruti instämde herr *Kristensson*.

Vidare anfördes ej. Sedan propositioner i ämnet blifvit af herr talmannen framställda, godkändes momentet med den ändring däri, som föreslagits i den af herr Jansson i Djursätra m. fl. vid nämnda moment afgifna reservationen.

Härefter föredrogs *mom. 8;* och gaf herr talmannen därvid på begäran ordet till:

Herr Berg i Stockholm, som yttrade: Jag skall be att få påpeka, att i motiveringen till denna punkt, hvilken motivering återfinnes i betänkandet på sid. 37, förekomma nederst å sidan två små stycken, mot hvilka reservation blifvit anmäld. Redogörelsen för huru med det föreliggande ärendet förhåller sig lämnas i betänkandet å sid. 35 och närmast följande. Där erinras därom, att under den tid, då ännu ingen läroverksöfverstyrelse fanns till, så var det föreskrifvet, att eforalstyrelserna skulle lämna intyg om vissa hygieniska förhållanden vid de privata skolor, som begärt statsunderstöd. Så kom med år 1904 läroverksöfverstyrelsen, och denna styrelse fick öfverinseendet icke blott öfver de allmänna läroverken, utan äfven öfver de statsunderstödda privatskolorna. Kungl. Maj:t föreslog då för några år sedan, att eforalstyrelsernas befattning med den hygieniska tillsynen öfver de privata läroverken skulle upphöra. Andra Kammaren biföll Kungl. Maj:ts förslag, men Första Kammaren vägrade. På grund häraf hafva de statsunderstödda privatläroverken sedan dess varit underkastade en dubbel inspektion, dels en allmän, såväl pedagogisk som hygienisk från läroverksöfverstyrelsens sida, dels därjämte en speciellt hygienisk från eforalstyrelsernas sida. Båda hafva utöfvat denna inspektion genom af dem tillsatta lokalinspektorer. Detta har ledt till konflikter mellan de båda myndigheterna, som sålunda skulle hafva inspektionen sig anförtrodd, konflikter, för hvilka redogöres i departementschefens anförande till statsrådsprotokollet och som onekligen i åtskilliga stycken ha en ganska tragikomisk färg.

Departementschefen har förklarat sig stå ganska rådlös och vill själf icke framlägga något förslag till lösning af ifrågavarande besyn-

Angående statsunderstöd till kommunala och enskilda läroanstalter m. m. (Forts.)

nerliga historia. Han skjuter den helt och hållet ifrån sig till Riksdagen och säger: Vill Riksdagen hafva det så, är jag med om det, och vill Riksdagen hafva det på ett annat sätt, så kan jag vara med äfven om detta, men *någon* lösning måste det bli, så att läroverken komma under en enhetlig inspektion. På grund af detta uttalande väckte jag m. fl. motion om att den hygieniska inspektionen skulle helt och hållet flyttas öfver till läroverksöfverstyrelsen. Alla medlemmarna i det särskilda utskottet från båda kamrarna utan undantag hafva erkänt, att så borde ske, och att det icke är någon mening med, att en hygienisk inspektion utöfvas af eforalstyrelserna. Därom har också utskottet uttalat sig på sid. 37 i betänkandet.

Men då har i stället den tanken framkommit, att man borde ge ett slags vederlag för borttagandet af den hygieniska inspektionen och i stället skänka eforalstyrelserna en befogenhet, som de hittills icke hafva haft, nämligen en pedagogisk inspektion i vissa afseenden öfver förevarande skolor. Denna inspektion skulle utöfvas icke blott öfver de högre flickskolorna och de enskilda mellanskolorna, som ju ha uppstått af de lägre samskolorna, utan dessutom äfven öfver de kommunala mellanskolor, som nu blifvit föreslagna. Men när man så kom till den frågan: skall denna inspektion utöfvas också öfver de förutvarande »enskilda läroverken» (hvilka nu skola heta högre goss-skolor och samskolor), och öfver de enskilda lärarinneseminarierna, så ryggade utskottet tillbaka och sade: nej, det vilja vi ej vara med om. Det är endast herr von Mentzer, som fullt dragit ut konsekvenserna och yrkat, att en inspektion af eforalstyrelserna skulle utöfvas såväl öfver högre flickskolor samt enskilda och kommunala mellanskolor som ock öfver goss-skolor och samskolor samt enskilda lärarinneseminarier.

Nu hafva jag och åtskilliga kamrater inom utskottet icke kunnat föreställa oss, att Andra Kammaren skulle vilja vara med om att införa en inspektion af eforalstyrelserna på ett område, där dessa myndigheter hittills icke haft någon sådan inspektion sig tillerkänd. Vi hafva föreställt oss, att ett sådant öfverflyttande — som ju för öfrigt varit föreslaget hvarken i någon motion eller i Kungl. Maj:ts proposition — skulle vara så mycket mer omöjligt, som vi just under dessa sista dagar fått bevittna, att kammaren velat ha hela förhållandet mellan kyrka och stat, mellan kyrka och skola, underkastadt en genomgripande utredning och revision. För min personliga del har jag varit mycket betänksam mot det förslag, som härom framställts såväl från statskyrkligt som från frikyrkligt håll. Men kammaren har ju dock nu i alla fall beslutat den, och det skulle enligt min mening vara mycket märkvärdigt, om kammaren, särskildt efter detta beslut, skulle gilla hvad här i betänkandet i de båda styckena nederst på sid. 37 yttras om att åt eforalstyrelserna borde uppdragas en inspektion, som de hittills icke haft.

På grund häraf ber jag, herr talman, att få yrka, att de båda stycken, som stå nederst på sid. 37 i motiveringen, måtte alldeles utgå.

I detta anförande instämde herrar *Waldén, Larsson* i Klagstorp och *Hagström.*

Herr Forssling: Jag har icke kunnat dela reservanternas åsikt i denna punkt, utan anser, att eftersom vi ännu hafva en statskyrka och troligen länge få behålla densamma, så ligger det väl icke något orimligt däri, att statskyrkans främste representanter skulle få rättighet att åhöra en kristendomslektion i de skolor, i hvilka utskottet ansett, att de borde ha denna rätt. Den rätten ha biskoparna ju i alla allmänna läroverk och alla folkundervisningsanstalter. Jag kan därför, som sagdt, icke inse det orimliga eller olämpliga däri, att de skulle få rätt att äfven i dessa skolor åhöra kristendomslektionerna. Biskopen har ju ingen rättighet att befalla vare sig öfver lärare eller undervisning, utan endast rätt att till den kraft och verkan det hafva kan hos öfverstyrelsen göra de anmärkningar, som han kan finna befogade. Det är öfverstyrelsen, som i alla händelser beslutar öfver de gjorda anmärkningarna.

Det skulle nu ligga en inkonsekvens, säges det i reservationen, däri att icke eforus får en sådan rätt öfver alla de enskilda skolorna, ty under denna inspektion skulle enligt utskottets åsikt icke falla vare sig de högre goss- och samskolorna eller de enskilda lärarinneseminarierna. Men i utskottet har den meningen gjort sig gällande, att de högre goss-skolorna och samskolorna skulle ha karaktär af försökslöroverk och fördenskull intaga en friare ställning än andra skolor äfven gentemot öfverstyrelsen i fråga om undervisningen, läroböcker o. s. v. och därför vore det icke lämpligt att gifva eforus samma rätt med afseende å dessa skolor som i fråga om flickskolor och kommunala mellanskolor m. fl. Eforus har nu rätt att t. ex. i en högre folkskola åhöra kristendomsundervisningen och göra de anmärkningar, hvartill han kan finna anledning. Om nu denna högre folkskola ombildas till kommunal mellanskola, så skulle han förlora den rätten. Jag kan icke inse, att det ligger någon konsekvens däruti.

På grund häraf har jag icke kunnat dela reservanternas åsikt, att man borde stryka denna punkt nederst på sid. 37, som lyder:

»Däremot anser utskottet lämpligt, att i de ytterligare bestämmelser, som Kungl. Maj:t torde komma att utfärda rörande undervisningen i dessa skolor, den bestämmelse intages, att det tillkommer vederbörande eforus att hafva uppsikt öfver det sätt, på hvilket kristendomsundervisningen handhafves, i likhet med hvad som gäller beträffande allmänna läroverk.»

Jag anser, som sagdt, att denna punkt icke bör utgå, utan fortfarande kvarstå i motiveringen.

Herr Ericsson i Ofvanmyra: Herr talman! För att inskränka diskussionen så mycket som möjligt, skall jag icke ingå på att redogöra för de olika förslag, som framlades inom utskottet beträffande denna sak. Jag skall endast nämna, att därest kammaren går med på ut-

Angående statsunderstöd till kommunala och enskilda läroanstalter m. m. (Forts.)

skottets förslag i detta fall, så tror jag, att man äfven då gör hela förslaget en tjänst. Förstakammarledamöterna ville nämligen ha alla bestämmelserna angående uppsikten och inspektionen intagna i lagtexten, men vi lyckades få dem att gå med på det medlingsförslag, som nu föreligger, att intaga detta uttalande i motiveringen. Om nu Andra Kammaren stryker motiveringen, så är det min fulla öfvertygelse, att Första Kammaren då fattar ett annat beslut och kanske vidfogar själfva lagtexten en bestämmelse i liknande syfte, och det blir då ännu svårare att få en uppgörelse eller en sammanjämkning till stånd. Jag tror således, att om man ser saken från den sidan, så är det bäst, att kammaren godtager utskottets motivering, sådan den föreligger, och jag yrkar därför, att kammaren godkänner densamma.

Herr Jansson i Djursätra: Min ärade vän herr Berg från Stockholm uttalade den meningen, att det skulle väcka förvåning, om denna kammare för sin del godkände den uppfattningen, att eforus borde hafva rättighet att i någon mån vaka öfver kristendomsundervisningen i de skolor, som nu äro i fråga. Ja, det kan ju hända, att det inom vissa kretsar skulle väcka förvåning, men jag förmodar dock, att denna förvåning icke kunde blifva så stor, ty vi må komma ihåg, att Riksdagen och sålunda äfven denna kammare endast för några år tillbaka uttalat den meningen, att eforus borde hafva befogenhet att utöfva tillsyn öfver kristendomsundervisningen, åtminstone i våra samskolor. Nu har emellertid denna fråga uppkommit icke till följd af något positivt förslag, hvarken från Kungl. Maj:t eller i någon motion, men Kungl. Maj:t har dock i propositionen omnämnt detta ärende och funnit det vara önskvärdt, att Riksdagen för sin del gjorde ett uttalande till ledning för Kungl. Maj:ts framtida åtgärder i denna sak. Inom utskottet var det starkt ifrågasatt att införa bestämmelsen om, att eforus borde hafva rätt att öfvervaka kristendomsundervisningen vid dessa skolor, i själfva lagtexten, men det har i alla fall lyckats att sammanjämka meningarna, så att det bara har gjorts ett uttalande därom i motiveringen. Nu måste man väl i allt fall medgifva — man må för öfrigt hafva hvilken uppfattning som helst beträffande kristendomsundervisningen i skolorna — att så länge som det finns en statskyrka, och denna äfven har en styrelse, så borde väl biskoparna hafva både rättighet och skyldighet att åtminstone besöka sådana skolanstalter, som hafva statsunderstöd att tacka för sin tillvaro. Vi hafva ju för öfrigt ingått på att skolorna skola stå under öfverstyrelsens uppsikt, hvilken myndighet ock har att vaka öfver de hygieniska förhållandena, och att draga försorg om rättelse beträffande kristendomsundervisningen, därest det skulle visa sig, att sådan rättelse vore af nöden på grund af anmärkningar gjorda af eforus. Att nu helt och hållet taga bort ur motiveringen uttalandet om att eforus bör besöka dessa skolor har jag för min del icke kunnat vara med om, och jag får säga, att såsom detta uttalande före-

Angående statsunderstöd till kommunala och enskilda läroanstalter m. m. (Forts.)

ligger från utskottet sida, så skulle jag beklaga, om Andra Kammaren för sin del icke skulle kunna vara med om ett sådant uttalande. Det skulle kunna tydas så som att Andra Kammaren vore likgiltig för en god kristendomsundervisning, men det hoppas jag, att kammaren icke är.

Jag ber sålunda, herr talman, att få yrka bifall till utskottets motivering, sådan den i betänkandet är föreslagen.

Med herr Jansson i Djursätra förenade sig herrar *Magnusson* i Tumhult, *Fornander, Gustafsson* i Mjölby, *Mörtsell* och *Riström*.

Herr Meurling: Det är väl icke för mycket begärdt, att, när det rör kristendomsundervisningen, som ju, såsom vi redan erfarit, är ett ömtåligt ämne i våra skolor, de, som i öfrigt hafva att öfvervaka kristendomsundervisningen i landet, åtminstone få hafva så mycket att säga, som nu är medgifvet vid de allmänna läroverken. Jag ber därför att få instämma i hvad som uttalats i detta afseende.

Herr Starbäck: Herr talman! Det kan väl icke vara meningen med ett bifall till utskottets förslag med den ändring i motiveringen, som föreslås uti ifrågavarande reservation, att man därigenom kommer att förmena biskoparna att *åhöra* kristendomsundervisningen vid läroverken inom deras stift. Det förefaller mig, som om detta vore en öfverdrift, till hvilken en ärad talare här gjort sig skyldig och beträffande hvilken jag icke finner det lämpligt att den står oemotsagd. En annan sak är naturligtvis den, som tydligen afses med utskottets motivering, nämligen att biskoparna skola hafva *uppsikt* öfver kristendomsundervisningen, hvilket ju blir detsamma som att de få bestämma, huru kristendomsundervisningen skall handhafvas. Det är tydligt, att den fasta punkt, på hvilken denna uppfattning stöder sig,är den, som af den siste ärade talaren framhölls, nämligen att så är förhållandet vid de högre läroverken. Jag har emellertid den uppfattningen, att hvad som menas med en god kristendomsundervisning, kan för mångfaldiga föräldrar, som hafva sina barn i skolan, vara något helt annat än hvad stiftets främste styresman därmed menar. Det torde väl icke så sällan hafva förekommit konflikter i den vägen, då åtskilliga grupper af medborgare ställt sig ganska bestämdt i opposition mot den uppfattning biskopen i stiftet har hyst, och jag tror, att dessa grupper af medborgare äro ganska talrikt representerade äfven inom Andra Kammaren. Om en biskop är en personlighet, som något så när söker förstå tidens strömningar äfven med afseende på skolundervisningen och kristendomsundervisningen, kommer hans personlighet att göra sig gällande öfver skolorna och öfver kristendomsundervisningen liksom öfver det religiösa lifvet i allmänhet, äfven om den ifrågavarande motiveringen icke skulle finnas kvar i betänkandet. Jag tror, att de, som

Angående statsunderstöd till kommunala och enskilda läroanstalter m. m. (Forts.)

från denna synpunkt ömma för biskopsämbetets fortfarande makt och myndighet, icke behöfva vara så särdeles ängsliga.

Men det är för mig personligen en annan sak, som spelar in. Jag tror nämligen, att uppsikten öfver en del af undervisningen lätt kan medföra obehörigt ingripande på undervisningen i dess helhet. Det finnes ämnesgrupper inom undervisningen, hvilka för öfrigt af herr statsrådet i hans begynnelseanförande berördes, nämligen naturvetenskaperna, som ofta gränsa intill kristendomsundervisningen, och det kan genom ett kraftigt ingripande af en biskop här uppstå konflikter, som kunna gifva sig djupt till känna i skolans undervisning och verksamhet.

För öfrigt är det stundom med ganska stort bekymmer man ser biskoparnes verksamhet, såväl i det ena som i det andra afseendet. Det är icke längre sedan än den 1 maj i år, som en biskop vid den s. k. medborgarfesten på Skansen ansåg det tillbörligt och tidsenligt att yttra sig på följande sätt: »Konungamakten af 1809 och 1814 äro nära nog ett minimum», säger han, »och en hvar som ser händelsernas innebörd erkänner, att Sveriges Riksdag beslutit att afsätta sig själf, och», tillägger han, »det är inte lätt att säga, om därmed någon skada är skedd.» Det är dock i alla fall ganska märkligt, att en biskop, som enligt hvad herrarne vilja, fortfarande skulle hafva uppsikt öfver, huru den etiskt grundläggande undervisningen i vårt land skall äga rum, kan stå upp och på detta sätt yttra sig om Sveriges representation. Och läser man fortsättningen i hans tal, så är det alldeles gifvet, att hans yttrande innebär i själfva verket så godt som uppfordran till en statskupp. Det är lyckligt för talaren, att han är biskop och att han talade på Skansen, ty hade det varit någon annan eller hade talet hållits i Ronneby, så hade följderna för talaren nog blifvit ganska obehagliga.

Med tanke på att det icke alltid är säkert, att en biskops uppfattning om, huru kristendomsundervisningen i skolorna bör skötas, öfverensstämmer med de strömningar, för hvilka Andra Kammaren här gjort sig till tolk, och att hans uppfattning kan hafva en mera vidtgående inverkan på skolornas verksamhet än blott och bart med afseende på undervisningen i detta särskilda ämne — i följd hvaraf det vore lyckligt, om vi här påbörjade en reform, som man kan hoppas sedermera komme att utsträckas äfven till de högre allmänna läroverken —, så ber jag att få instämma i yrkandet om bifall till reservationen.

Herr Kristensson: Jag skall icke mycket förlänga debatten, utan vill endast göra kammaren uppmärksam på, att om kammmaren antager utskottets motivering i de berörda punkterna, så blir det en möjlighet för Kungl. Maj:t att låta eforerna utse en inspektor vid hvarje skola, som det här är fråga om. Men det är väl icke meningen, att kammaren skall åt Kungl. Maj:t lämna ett sådant medgifvande, som ginge stick i stäf med utvecklingen under de senaste åren, och

som ovillkorligen komme att medföra, om denna motivering antoges, att starka konflikter uppstode mellan öfverstyrelsen för de allmänna läroverken och biskoparna. Vi hafva redan sett prof på dylika konflikter, och jag undrar, om öfverstyrelsen skall af denna kammare få ett intyg om att vara inkompetent att leda undervisningen i kristendomskunskap. Jag tror, att öfverstyrelsen är lika kompetent att leda undervisningen i detta ämne som i öfriga ämnen, och mera kompetent än eforerna, hvarför jag för min del ber att få yrka bifall till reservationen.

Angående statsunderstöd till kommunala och enskilda läroanstalter m. m. (Forts.)

Herr Berg i Stockholm: Endast ett par ord. En talare, som försvarade utskottets förslag, framställde saken så, att om man vill, att det skall vara en god kristendomsundervisning, som meddelas i de här ifrågavarande skolorna, så måste man stadga befogenhet för eforalstyrelserna att öfva uppsikt däröfver. Då vill jag fråga: hvarför hafva icke de, som hysa denna åsikt, velat vara med om att stadga en dylik uppsikt äfven öfver de högre goss- och samskolorna och de enskilda lärarinneseminarierna? Det ha de icke gjort, utan dessa senare anstalter hafva tvärtom undantagits från eforernas uppsikt. Men äfven i de högre goss- och samskolorna samt de enskilda lärarinneseminarierna skall det väl vara en god kristendomsundervisning, ehuru medlemmarna af utskottets majoritet där icke vilja hafva någon inspektor utsedd af eforalstyrelsen. Detta måtte väl vara ett tydligt erkännande från deras sida, att de anse, att det äfven utan sådan uppsikt mycket väl kan bli en god kristendomsundervisning i dessa skolor. När man å den ena sidan påstår, att eforaluppsikt är nödvändig för de högre flickskolorna, de enskilda mellanskolorna och de kommunala mellanskolorna och sedan omedelbart därpå förklarar, att nämnda uppsikt dock icke är nödvändig för de högre goss- och samskolorna och de enskilda lärarinneseminarierna, har man vederlagt sig själf.

Jag ber för min del att få instämma i det påpekande, som gjordes, att följden af ett bibehållande af de båda styckena i motiveringen måste blifva, att eforerna komma att tillsätta lokala inspektorer. Och då har man i full gång konflikten mellan, å ena sidan, dessa myndigheter och, å andra sidan, läroverksöfverstyrelsen. Jag frågar: kan det vara välbetänkt? Jag hemställer fortfarande om bifall till reservationen.

Herr *vice talmannen* instämde häruti.

Herr Jansson i Djursätra: Herr talman! Då det gäller de högre flickskolorna och de högre goss- och flickskolorna, hafva vi att komma ihåg, att i afseende å dessa icke funnits någon eforaluppsikt. Och att nu införa en sådan uppsikt, där den icke funnits — då Kungl. Maj:t icke heller talat ett ord om att införa den — tror jag icke vara något skäl till. Men då det gäller de kommunala mellan-

Angående statsunderstöd till kommunala och enskilda läroanstalter m. m. (Forts.)

skolorna, hvilka närmast äro att jämföra med de lägre samskolorna, torde få erinras, att eforaluppsikten öfver de lägre samskolorna tillkommit på grund af Riksdagens beslut. Således, den skolart, som är närmast besläktad med de kommunala samskolorna, har redan förut, på grund af Riksdagens uttalade mening och beslut, haft eforaluppsikt i fråga om kristendomsundervisningen.

Nu har utskottet ansett, att det icke fanns något talande skäl för att taga bort denna uppsikt, i synnerhet när densamma skulle inskränkas därhän, att eforus endast skulle hafva befogenhet att besöka skolan, åhöra undervisningen och att till öfverstyrelsen inberätta, om han därvid funne något att anmärka.

Nu säger likväl den ärade talaren, herr Berg, att detta skulle kunna uppväcka konflikter och slitningar mellan de olika myndigheterna, d. v. s. mellan öfverstyrelsen och eforerna. Jag kan för min del icke fatta, hvilka konflikter och slitningar som däraf skulle kunna uppväckas, då det ju är öfverstyrelsen, som ensamt bestämmer och beslutar.

Herr Berg i Stockholm: Den föregående ärade talaren förklarade, att enligt hans mening fanns det intet som helst skäl att införa eforaluppsikt öfver skolarter, i hvilka sådan uppsikt ej förut existerat; det funnes, menade han, intet skäl att införa sådan uppsikt på något nytt område. Detta är ock min mening. Men nu hemställer dock utskottet, att den skall införas på ett nytt område, nämligen i fråga om de nya kommunala mellanskolorna. Detta måtte väl alldeles strida mot det föregående uttalandet, såvidt jag kan förstå. Det är ju för öfrigt alldeles klart, att eforus har rätt att besöka en statsunderstödd skola och åhöra undervisningen där samt att skrifva till läroverksöfverstyrelsen, om han finner något så svårt missförhållande, att ett ingripande påkallas. Jag föreställer mig, att det icke bara är eforus, som har befogenhet till detta, utan att samma rätt tillkommer hvar och en, så att t. ex. jag, om jag besöker en statsunderstödd privatskola och där hör någonting, som jag bestämdt ogillar, kan skrifva till öfverstyrelsen därom. Men nu är det i utskottets förslag alls icke fråga om att begränsa befogenheten till något så blygsamt som att besöka skolorna, åhöra undervisningen och till läroverksöfverstyrelsen inberätta, om man finner något, som man anser kräfva rättelse. Nej, det ligger i den ifrågasatta befogenheten något vida betänkligare, nämligen rätten att tillsätta lokalinspektorer. Om de båda styckena på sid. 37 gillas af kammaren, får Kungl. Maj:t därigenom en vink, att det är eforerna, som skola tillsätta lokalinspektorer. Då hafva vi ock denna konflikt, som departementschefen uti propositionen skildrat för oss, eller att vid en skola — jag vill minnas, att det var i Hjo — läroverksöfverstyrelsen tillsatte en lokalinspektor och biskopen en annan lokalinspektor samt att läroverksöfverstyrelse och eforalstyrelse råkade i konflikt om dessa båda potentater. Jag hemställer, huruvida sådant kan vara lämpligt.

Angående statsunderstöd till kommunala och enskilda läroanstalter m. m. (Forts.)

Den uppsikt, som de lokala inspektorerna, hvilka förordnats af eforerna, skola utöfva, skulle alldeles icke inskränka sig till att besöka skolorna, åhöra undervisningen och inrapportera missförhållanden till öfverstyrelsen. I verkligheten blefve det nog så, att de gåfve sina små anvisningar och påtryckningar för att undervisningen skulle få just den prägel, som de önskade. Och då hade vi, som sagdt, en rad af strider mellan eforalstyrelsen, å ena sidan, och den för riket gemensamma läroverksöfverstyrelsen, å den andra. Det är således långt ifrån att saken skulle ha en så blygsam omfattning, som den nämnde talaren trodde.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Häruti instämde herrar *Persson* i Tällberg, *Wilson, Bogren* och *Berglund.*

Herr Meurling: Herr talman, mina herrar! Här har framhållits, att man kan hafva olika uppfattning med eforus i afseende å kristendomsundervisningen. Och det är sant. Men det är också sant, att man kan hafva olika uppfattning angående undervisningen i detta ämne äfven med öfverstyrelsen. Och framtiden kommer nog att visa, att det blir så.

Då så är förhållandet, synes det väl, då ingen har fått bestämdt monopol på att sitta inne med hela sanningen — det må väl dock kunna tänkas, att det finnes någon sanning på båda hållen — vara tillbörligt och lämpligt, att från båda hållen får uttalas något, som rör denna undervisning, och att det också får göra sig gällande på något sätt.

Jag gissar, att öfverstyrelsen icke behöfver vara rädd för att höra sanningen, från hvilket håll den kommer. Och om det nu möjligen kan finnas någon sanning från det håll, som eforus representerar, kan det väl icke skada, att denna sanning äfven får komma fram och göra sig gällande.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Härmed var öfverläggningen slutad. Därunder hade beträffande motiveringen yrkats dels godkännande af utskottets motivering, dels ock bifall till det förslag, som innefattades i den af herr Berg i Stockholm m. fl. vid punkt I D: 8 fogade reservationen. Herr talmannen, som nu framställde propositioner å dessa yrkanden, fann propositionen på bifall till sistnämnda yrkande vara med öfvervägande ja godkänd, men som herr *Jansson* i Djursätra begärde votering, uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller den vid mom. 8 i punkten

I D af särskilda utskottets n:o 2 förevarande hemställan af herr Berg i Stockholm m. fl. afgifna reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt utskottets motivering i nu ifrågavarande del.

Voteringen utföll med 111 ja mot 100 nej; och hade kammaren alltså beträffande motiveringen bifallit det yrkande, som innefattades i den af herr Berg i Stockholm m. fl. afgifna reservationen.

Härefter godkändes momentet.

Mom. 9; rubriken.

Godkändes.

Afd. E. och F.

Godkändes.

Punkten II.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 4.

Om ändring af vissa §§ i förordningen angående mantalsskrifning m. m.

Vidare företogs till behandling bevillningsutskottets memorial n:o 27, i anledning af kamrarnas skiljaktiga beslut i anledning af bevillningsutskottets betänkande n:o 21, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse af vissa §§ i förordningen den 6 augusti 1894 angående mantalsskrifning m. m. äfvensom en i ämnet väckt motion.

I proposition n:o 96 hade Kungl. Maj:t föreslagit Riksdagen att besluta, att vissa §§ i förordningen den 6 augusti 1894 angående mantalsskrifning skulle erhålla den förändrade lydelse, som af ett vid propositionen fogadt förslag utvisades.

I sitt betänkande n:o 21 hade bevillningsutskottet hemställt, att Riksdagen, med förklarande att Kungl. Maj:ts förslag icke kunnat oförändradt bifallas, måtte antaga samma förslag med de ändringar, ett vid utskottets betänkande fogadt författningsförslag utvisade.

Om ändring af vissa §§ i förordningen angående mantalsskrifning m. m.
(Forts.)

Skiljaktigheterna i de båda förslagen afsågo nedan angifna författningsrum, hvilka enligt respektive båda förslag skulle erhålla följande här nedan jämsides upptagna lydelse:

(Kungl. Maj:ts förslag.)	*(Utskottets förslag.)*
§ 4.	§ 4.
Mom. 1. En hvar, som ej hos annan mantalsskrifves, har att årligen vid mantalsskrifningen aflämna uppgift enligt bifogade formulär n:r 1. Denna uppgift skall vara försedd med intyg af pastor i mantalsskrifningsorten, att uppgiften blifvit jämförd med församlingsboken; och skall pastor vid uppgiftens granskning hafva därå antecknat hvad vid granskningen anmärkts af beskaffenhet, att upplysning därom bör vid mantalsskrifningen meddelas. Den, som på grund af § 3 mom. 1 tredje punkten uppgifver sig komma att först senare inflytta från annat distrikt, må dock förete pastors intyg i den ordning § 11 omförmäler.	Mom. 1. En hvar, som ej hos annan mantalsskrifves, har att årligen vid mantalsskrifningen aflämna uppgift enligt bifogade formulär n:r 1.
Mantalsuppgiften skall upptaga:	*Mantalsuppgiften* skall upptaga:
5:o) fartyg, som af honom äges eller för hvilket han är hufvudredare, dess dräktighet och byggnadsmaterial samt därå anbringad ångmaskins drifkraft äfvensom befälhafvarens namn och mantalsskrifningsort;	5:o) fartyg, som af honom äges eller för hvilket han är hufvudredare, dess dräktighet och byggnadsmaterial *äfvensom befälhafvarens namn och mantalsskrifningsort samt, beträffande maskindrifvet fartyg, drifkraftens storlek;*
Mom. 5. Inom hvarje kommun skola årligen för mantalsskrifningen väljas kommunalombud, hvilka hafva att på begäran af de uppgiftspliktiga biträda dem vid uppgiftskyldighetens fullgörande, särskildt med mantalsuppgifternas uppsättande och aflämnande. Kommunalombuden utses till erforderligt	*Mom. 5. På landsbygden må allmoge och mindre skrifkunninga äga att antingen själfva eller genom annan uppgitsfpliktig person muntligen meddela sina uppgifter.*

Om ändring af vissa §§ i förordningen angående mantalsskrifning m. m. (Forts.)

antal för hvarje mantalsskrifningsdistrikt af den myndighet, som utöfvar kommunens beslutanderätt.

§ 5.

Mom. 4. De i denna § föreskrifna uppgifter skola till vederbörande pastor eller i § 13 omförmäld församlingsföreståndare insändas före den 8 november hvarje år, och, efter det pastor eller församlingsföreståndaren däråå tecknat intyg, att de öfverensstämma med församlingsboken, af denne aflämnas till mantalsskrifningsförrättaren; skolande pastor eller församlingsföreståndare likaledes till mantalsskrifningen medhafva de senast till honom inkomna förteckningar öfver vissa arbetare, hvilka, enligt hvad särskildt är eller varder stadgadt, årligen skola af arbetsgifvare eller arbetsföreståndare meddelas.

§ 7.

Mom. 1. Vid mantalsskrifningen skola tillstädesvara pastor eller, om han har förfall, någon af honom förordnad lämplig person, helst annan inom församgen tjänstgörande präst, vederbörande stadsfiskal eller länsman och fjärdingsman äfvensom kommunalombuden.

En hvar, hvilkens rätt är beroende af mantalsskrifningen, äger att för bevakande däraf öfvervara förrättningen.

§ 5.

Mom. 4. De i denna § föreskrifna uppgifter skola till vederbörande pastor eller i § 13 omförmäld församlingsföreståndare insändas före den 8 november hvarje år, och, efter det pastor eller församlingsföreståndaren *däraf tagit del* af denne aflämnas till mantalsskrifningsförrättaren; skolande pastor eller församlingsföreståndare likaledes till mantalsskrifningen medhafva de senast till honom inkomna förteckningar öfver vissa arbetare, hvilka, enligt hvad särskildt är eller varder stadgadt, årligen skola af arbetsgifvare eller arbetsföreståndare meddelas.

§ 7.

Mom. 1. Vid mantalsskrifningen skola tillstädesvara pastor eller, om han har förfall, någon af honom förordnad lämplig person, helst annan inom församlingen tjänstgörande präst, vederbörande stadsfiskal eller länsman och fjärdingsman *samt kommunalombud, hvilka till erforderligt antal för hvarje mantalsskrifnigsdistrikt utses af den myndighet, som utöfvar kommunens beslutanderätt.*

En hvar, hvilkens rätt är beroende af mantalsskrifningen, äger att för bevakande däraf öfvervara förrättningen.

Om ändring af vissa §§ i förordningen angående mantalsskrifning m. m. (Forts.)

§ 8.

Mom. 1. I enlighet med församlingsboken och efter granskning af de aflämnade uppgifterna samt med ledning jämväl af de upplysningar, som af de vid förrättningen närvarande kunna meddelas, skola i mantalslängden för hvarje distrikt å landet uppföras, särskildt för hvar fastighet, till namn och födelseår samt yrke eller tjänst alla de personer, hvilka böra där mantalsskrifvas. Härvid antecknas den förändring i afseende å ägande-, åbo- eller nyttjanderätt till fastigheten, som må hafva inträffat. I öfrigt iakttages, att hvarje man, hvilkens ålder vid slutet af det år, mantalsskrifningen afser, ej understiger tjuguett år, upptages för sig med utsättande af hans fullständiga namn; att, därest mantalsuppgiften för sådan man ej kunnat af pastor vitsordas, i längden antecknas, att uppgiften är obestyrkt; att särskild beteckning införes för alla män af nämnda ålder, hvilka vid senaste mantalsskrifningen ej voro mantalsskrifna inom distriktet; samt att för dem, hvilka ej äro svenska medborgare, antecknas deras nationalitet.

I längden angifvas äfven de personer, hvilka befrias från erläggande af mantalspenningar, så ock de inskrifningsskyldiga samt de, hvilkas värnpliktsförhållanden ej med säkerhet kunnat utrönas; hvarjämte iakttages, att den, som saknar stadigt hemvist, efteråt i längden särskildt upptages, allt på sätt formuläret till mantalslängd utvisar.

— — — — — — — —

§ 8.

Mom 1. I enlighet med församlingsboken och efter granskning af de aflämnade uppgifterna samt med ledning jämväl af de upplysningar, som af de vid förrättningen närvarande kunna meddelas, skola i mantalslängden för hvarje distrikt å landet uppföras, särskildt för hvar fastighet, till namn och födelseår samt yrke eller tjänst alla de personer, hvilka böra där mantalsskrifvas. Härvid antecknas den förändring i afseende å ägande-, åbo- eller nyttjanderätt till fastigheten, som må hafva inträffat. I öfrigt iakttages, att hvarje man, hvilkens ålder vid slutet af det år, mantalsskrifningen afser, ej understiger tjuguett år, upptages för sig med utsättande af hans fullständiga namn; *att, därest någon af dessa icke är kyrkoskrifven i församlingen, anteckning härom göres i längden;* att särskild beteckning införes för alla män af nämnda ålder, hvilka vid senaste mantalsskrifningen ej voro mantalsskrifna inom distriktet; samt att för dem, hvilka ej äro svenska medborgare, antecknas deras nationalitet.

I längden angifvas äfven de personer, hvilka befrias från erläggande af mantalspenningar, så ock de inskrifningsskyldiga samt de, hvilkas värnpliktsförhållanden ej med säkerhet kunnat utrönas; hvarjämte iakttages, att den, som saknar stadigt hemvist, efteråt i längden särskildt upptages, allt på sätt formuläret till mantalslängd utvisar.

— — — — — — — —

Om ändring af vissa §§ i förordningen angående mantalsskrifning m. m. (Forts.)

Mom. 3. Af de i nästföregående års mantalslängd upptagna personer må, utom den, som aflidit, och den, som bosatt sig å utländsk ort, på sätt i § 1 sägs, icke någon annan vid mantalsskrifningen utelämnas än den, som under årets lopp, efter att hafva uttagit flyttningsbetyg, till annat distrikt afflyttat eller vid förrättningen styrker, att han för det kommande året, enligt de i fråga om behörig mantalsskrifningsort här ofvan bestämda grunder, bör vara mantalsskrifven inom annat distrikt; dock att, därest under förrättningen finnes, att någon, som i senaste mantalslängden för distriktet varit upptagen, till annan ort sig begifvit, utan att hafva uttagit flyttningsbetyg, jämväl denne må, om vistelseorten är okänd och anledning icke förefinnes, att hans bortavaro endast är tillfällig, vid mantalsskrifningen utelämnas.

§ 10.

Mom. 2. I mantalslängden införas de rättelser och tillägg, som föranledas af ofvan omförmälda längd och förteckning, därvid beträffande dem, för hvilka i mantalslängden gjorts anteckning om obestyrkt mantalsuppgift, men hvilka numera aflämnat flyttningsbetyg, anteckningen härom öfverstrykes; och skola nyssnämnda handlingar biläggas mantalslängden.

§ 11.

Mantalslängden jämte därtill hörande bilagor samt det vid

Mom. 3. Af de i nästföregående års mantalslängd upptagna personer må, utom den, som aflidit, och den, som bosatt sig å utländsk ort, på sätt i § 1 sägs, icke någon annan vid mantalsskrifningen utelämnas än den, som under årets lopp, efter att hafva uttagit flyttningsbetyg, till annat distrikt afflyttat eller vid förrättningen styrker, att han för det kommande året, enligt de i fråga om behörig mantalsskrifningsort här ofvan bestämda grunder, bör vara mantalsskrifven inom annat distrikt; dock att, därest under förrättningen finnes, att någon, som i senaste mantalslängden för distriktet varit upptagen, till annan ort sig begifvit, utan att hafva uttagit flyttningsbetyg, jämväl denne må, om vistelseorten är okänd och anledning icke förefinnes, att hans bortavaro endast är tillfällig, *kunna* vid mantalsskrifningen utelämnas, *dock icke förr än han varit borta minst ett år.*

§ 10.

Mom. 2. I mantalslängden införas de rättelser och tillägg, som föranledas af ofvan omförmälda längd och förteckning, därvid beträffande dem, för hvilka i mantalslängden gjorts anteckning, *att de ej äro i församlingen kyrkoskrifna,* men hvilka numera aflämnat flyttningsbetyg, anteckningen härom öfverstrykes; och skola nyssnämnda handlingar biläggas mantalslängden.

§ 11.

Mantalslängden jämte därtill hörande bilagor samt det vid

Om ändring af vissa §§ i förordningen angående mantalsskrifning m. m. (Forts.)

mantalsskrifningen hållna protokoll skola, vid bot af tre kronor för hvarje dag, som därmed fördröjes, före den 1 mars af mantalsskrifningsförrättaren aflämnas till vederbörande pastor, hvilken har att med församlingsboken jämföra mantalslängden och därvid särskildt uppmärksamma, huruvida med ledning af församlingsboken numera kan vitsordas mantalsuppgift, som i längden betecknats såsom obestyrkt. De vid granskningen förekomna anmärkningar skola upptagas å en (i enlighet med hosföljande formulär n:r 5 upprättad) förteckning, som bifogas mantalslängden; och skall denna med tillhörande handlingar senast den 15 mars af pastor återställas till mantalsskrifningsförrättaren.

Sedan i anledning af pastors anmärkningar vederbörliga rättelser och tillägg ägt rum i mantalslängden, skall längden anses justerad; dock må den, som jämlikt § 3 mom. 1 tredje punkten anmält inflyttning under året från annat distrikt, äga att inom maj månads åtgång hos mantalsskrifningsförrättaren medelst intyg af pastor i mantalsskrifningsorten styrka uppgift om namn och ålder; och skall, där så sker, för honom i längden gjord anteckning om obestyrkt mantalsuppgift öfverstrykas.

Senast den 20 mars skall den justerade mantalslängden aflämnas till ordföranden i taxeringsnämnden för det ändamål, hvarom i förordningen angående bevillning af fast egendom samt af inkomst förmäles.

Under den tid, mantalslängden

mantalsskrifningen hållna protokoll skola, vid bot af tre kronor för hvarje dag, som därmed fördröjes, före den 1 mars af mantalsskrifningsförrättaren aflämnas till vederbörande pastor, hvilken har att med församlingsboken jämföra mantalslängden och därvid särskildt uppmärksamma, huruvida *person, för hvilken i längden gjorts anteckning, att han ej är i församlingen kyrkoskrifven, numera aflämnat flyttningsbetyg.* De vid granskningen förekomna anmärkningar skola upptagas å en (i enlighet med hosföljande formulär n:r 5 upprättad) förteckning, som bifogas mantalslängden; och skall denna med tillhörande handlingar senast den 15 mars af pastor återställas till mantalsskrifningsförrättaren.

Sedan i anledning af pastors anmärkningar vederbörliga rättelser och tillägg ägt rum i mantalslängden, skall längden anses justerad; dock må den, som jämlikt § 3 mom. 1 tredje punkten anmält inflyttning under året från annat distrikt, äga att inom maj månads utgång hos mantalsskrifningsförrättaren medelst intyg af pastor i mantalsskrifningsorten styrka uppgift om namn och ålder; och skall, där så sker, för honom i längden gjord anteckning, *att han icke är i församlingen kyrkoskrifven,* öfverstrykas.

Senast den 20 mars skall den justerade mantalslängden aflämnas till ordföranden i taxeringsnämnden för det ändamål, hvarom i förordningen angående bevillning af fast egendom samt af inkomst förmäles.

Under den tid, mantalslängden

Om ändring af vissa §§ i förordningen angående mantalsskrifning m. m. (Forts.)

finnes hos mantalsskrifningsförrättaren eller pastor, bör den hållas tillgänglig för dem, som däraf önska taga del.

Sedan årets pröfningsnämnd afslutat sina göromål, emottagas mantalslängderna af vederböran-de häradsskrifvare och magistrater för att, jämte tillhörande bilagor och jämlikt formulär n:r 6 upprättadt sammandrag, bifogas årets kronoräkenskaper; börande duplettexemplar af samma längder och sammandrag likasom protokollen förvaras hos häradsskrifvarna och magistraterna.

§ 15.

Uraktlåter uppgiftspliktig att i behörig tid aflämna mantalsuppgift, skall, jämte det anteckning om de försumliges namn och hemvist af förrättningsmannen i protokollet verkställes, felande uppgift, om den försumlige finnes inom orten, efter anmodan af mantalsskrifningsförrättaren, honom affordras genom stadsfiskal i stad samt länsman eller fjärdingsman på landet. Tredskas den försumlige eller finnes han icke inom orten, skall mantalsskrifningsförrättaren anmäla förhållandet hos Kungl. Maj:ts befallningshafvande, som äger att med föreläggande af vite införskaffa den felande handlingen.

Genast efter mottagandet af den i § 8 mom. 5 omförmälda längd skall mantalsskrifningsförrättaren förelägga en hvar däråpptagen person, hvilken försummat honom åliggande skyldighet att aflämna flyttningsbetyg, att inom viss lämplig tid efter föreläggandets delfående hafva full-

finnes hos mantalsskrifningsförrättaren eller pastor, bör den hållas tillgänglig för dem, som däraf önska taga del.

Sedan årets pröfningsnämnd afslutat sina göromål, emottagas mantalslängderna af vederböran-de häradsskrifvare och magistrater för att, jämte tillhörande bilagor och jämlikt formulär n:r 6 upprättadt sammandrag, bifogas årets kronoräkenskaper; börande duplettexemplar af samma längder och sammandrag likasom protokollen förvaras hos häradsskrifvarna och magistraterna.

§ 15.

Uraktlåter uppgiftspliktig att i behörig tid aflämna mantalsuppgift, *må,* jämte det anteckning om de försumliges namn och hemvist af förrättningsmannen i protokollet verkställes, felande uppgift, om den försumlige finnes inom orten, efter anmodan af mantalsskrifningsförrättaren, honom affordras genom stadsfiskal i stad samt länsman eller fjärdingsman på landet. Tredskas den försumlige eller finnes han icke inom orten, skall mantalsskrifningsförrättaren anmäla förhållandet hos Kungl. Maj:ts befallningshafvande, som äger att med föreläggande af vite införskaffa den felande handlingen.

Genast efter mottagandet af den i § 8 mom. 5 omförmälda längd skall mantalsskrifningsförrättaren förelägga en hvar däråpptagen person, hvilken försummat honom åliggande skyldighet att aflämna flyttningsbetyg, att inom viss lämplig tid efter föreläggandets delfående hafva full-

gjort omförmälda skyldighet. Delgifningen af beslutet ombesörjes af stadsfiskal i stad samt länsman på landet. Dessa skola äfven vaka öfver att föreläggandet efterlefves. Tredskas den försumlige, har stadsfiskalen eller länsmannen att skyndsamt därom göra anmälan hos Kungl. Maj:ts befallningshafvande, som förelägger den försumlige att vid vite fullgöra sin kyrkoskrifningsskyldighet.

Krono- och stadsbetjänt, som verkställer infordrande af felande uppgift eller delgifvande af föreläggande, som ofvan sägs, äger att därför af den försumlige undfå godtgörelse med en krona för hvarje förrättning.

Den, som genom uteblifven eller oriktig uppgift föranleder, att någon skattskyldig undgår att utgöra mantalspenningar, skall för gäldande däraf vara ansvarig.

gjort omförmälda skyldighet. Delgifningen af beslutet ombesörjes af stadsfiskal i stad samt länsman på landet. Dessa skola äfven vaka öfver att föreläggandet efterlefves. Tredskas den försumlige, har stadsfiskalen eller länsmannen att skyndsamt därom göra anmälan hos Kungl. Maj:ts befallningshafvande, som förelägger den försumlige att vid vite fullgöra sin kyrkoskrifningsskyldighet.

Krono- och stadsbetjänt, som verkställer infordrande af felande uppgift eller delgifvande af föreläggande, som ofvan sägs, äger att därför af den försumlige undfå godtgörelse med en krona för hvarje förrättning.

Den, som genom uteblifven eller oriktig uppgift föranleder, att någon skattskyldig undgår att utgöra mantalspenningar, skall för gäldande däraf vara ansvarig.

Om ändring af vissa §§ i förordningen angående mantalsskrifning m. m. (Forts.)

Vid föredragning af bevillningsutskottets omförmälda betänkande hade Riksdagens kamrar stannat i skiljaktiga beslut beträffande ifrågavarande författningsrum, i det att Första Kammaren i dessa delar godkänt Kungl. Maj:ts proposition, under det Andra Kammaren bifallit hvad utskottet hemställt.

I förevarande memorial hemställde nu utskottet, att Riksdagen, hvardera kammaren med ändring af sitt förut fattade beslut i nu ifrågavarande ämne, måtte antaga följande förslag till lydelse af nedannämnda rum i förordningen den 6 augusti 1894 angående mantalsskrifning.

§ 4.

Mom. 1. En hvar, som ej hos annan mantalsskrifves, har att årligen vid mantalsskrifningen aflämna uppgift enligt bifogade formulär n:r 1. Denna uppgift skall vara försedd med intyg af pastor i mantalsskrifningsorten, att uppgiften blifvit jämförd med församlingsboken; och skall pastor vid uppgiftens granskning hafva därå antecknat hvad vid granskningen anmärkts af beskaffenhet, att upplysning därom bör vid mantalsskrifningen meddelas. Den, som på grund af § 3 mom. 1 tredje punkten uppgifver sig kom-

Om ändring af vissa §§ i förordningen angående mantalsskrifning m. m. (Forts.)

ma att först senare inflytta från annat distrikt, må dock förete pastors intyg i den ordning, § 11 omförmäler.

Mantalsuppgiften skall upptaga:

5:o) fartyg, som af honom äges eller för hvilket han är hufvudredare, dess dräktighet och byggnadsmaterial äfvensom befälhafvarens namn och mantalsskrifningsort samt, beträffande maskindrifvet fartyg, drifkraftens storlek.

Mom. 5. På landsbygden må allmoge och mindre skrifkunniga äga att antingen själfva eller genom annan uppgiftspliktig person muntligen meddela sina uppgifter, dock ej de, som vid senaste mantalsskrifning i distriktet ej blefvo där mantalskrifna.

Mom. 6. Blanketter till mantalsuppgifter skola genom Kungl. Maj:ts befallningshafvandes försorg kostnadsfritt tillhandahållas de uppgiftspliktiga på landet hos fjärdingsmännen och i stad å ställen, som magistraten bestämmer.

§ 5.

Mom. 4. De i denna § föreskrifna uppgifter skola till vederbörande pastor eller i § 13 omförmäld församlingsföreståndare insändas före den 8 november hvarje år, och, efter det pastor eller församlingsföreståndaren därå tecknadt intyg, att de öfverensstämma med församlingsboken, af denne aflämnas till mantalsskrifningsförrättaren; skolande pastor eller församlingsföreståndare likaledes till mantalsskrifningen medhafva de senast till honom inkomna förteckningar öfver vissa arbetare, hvilka, enligt hvad särskildt är eller varder stadgadt, årligen skola af arbetsgifvare eller arbetsföreståndare meddelas.

§ 7.

Mom. 1. Vid mantalsskrifningen skola tillstädesvara pastor eller, om han har förfall, någon af honom förordnad lämplig person, helst annan inom församlingen tjänstgörande präst, så ock, för tillhandagående med nödiga upplysningar, vederbörande stadsfiskal eller länsman och fjärdingsman samt kommunalombud. Dessa senare utses till erforderligt antal för hvarje mantalsskrifningsdistrikt af den myndighet, som utöfvar kommunens beslutanderätt.

En hvar, hvilkens rätt är beroende af mantalsskrifningen, äger att för bevakande däraf öfvervara förrättningen.

§ 8.

Mom. 1. I enlighet med församlingsboken och efter granskning af de aflämnade uppgifterna samt med ledning jämväl af de upplysningar, som af de vid förrättningen närvarande kunna med-

Om ändring af vissa §§ i förordningen angående mantalsskrifning m. m. (Forts.)

delas, skola i mantalslängden för hvarje distrikt å landet uppföras, särskildt för hvar fastighet, till namn och födelseår samt yrke eller tjänst alla de personer, hvilka böra där mantalskrifvas. Härvid antecknas den förändring i afseende å ägande-, åbo- eller nyttjanderätt till fastigheten, som må hafva inträffat. I öfrigt iakttages, att hvarje man, hvilkens ålder vid slutet af det år, mantalsskrifningen afser, ej understiger tjuguett år, upptages för sig med utsättande af hans fullständiga namn; att, därest någon af dessa icke är kyrkoskrifven i församlingen, anteckning härom göres i längden; att särskild beteckning införes för alla män af nämnda ålder, hvilka vid senaste mantalsskrifningen ej voro mantalsskrifna inom distriktet; samt att för dem, hvilka ej äro svenska medborgare, antecknas deras nationalitet.

I längden angifvas äfven de personer, hvilka befrias från erläggande af mantalspenningar, så ock de inskrifningsskyldiga samt de, hvilkas värnpliktsförhållanden ej med säkerhet kunnat utrönas; hvarjämte iakttages, att den, som saknar stadigt hemvist, efteråt i längden särskildt upptages, allt på sätt formuläret till mantalslängd utvisar.

Mom. 3. Af de i nästföregående års mantalslängd upptagna personer må, utom den, som aflidit, och den, som bosatt sig å utländsk ort, på sätt i § 1 sägs, icke någon annan vid mantalsskrifningen utelämnas än den, som under årets lopp, efter att hafva uttagit flyttningsbetyg, till annat distrikt afflyttat eller vid förrättningen styrker, att han för det kommande året, enligt de i fråga om behörig mantalsskrifningsort här ofvan bestämda grunder, bör vara mantalsskrifven inom annat distrikt; dock att, därest under förrättningen finnes, att någon, som i senaste mantalslängden för distriktet varit upptagen, till annan ort sig begifvit, utan att hafva uttagit flyttningsbetyg, jämväl denne må, om vistelseorten är okänd och anledning icke förefinnes, att hans bortavaro endast är tillfällig, kunna vid mantalsskrifningen utelämnas, dock icke förrän han varit borta minst ett år.

§ 10.

Mom. 2. I mantalslängden införas de rättelser och tillägg, som föranledas af ofvan omförmälda längd och förteckning, därvid beträffande dem, för hvilka i mantalslängden gjorts anteckning, att de ej äro i församlingen kyrkoskrifna, men hvilka numera aflämnat flyttningsbetyg, anteckningen härom öfverstrykes; och skola nyssnämnda handlingar biläggas mantalslängden.

§ 11.

Mantalslängden jämte därtill hörande bilagor samt det vid mantalsskrifningen hållna protokoll skola, vid bot af tre kronor

Om ändring af vissa §§ i förordningen angående mantalsskrifning m. m. (Forts.)

för hvarje dag, som därmed fördröjes, före den 5 mars af mantalsskrifningsförrättaren aflämnas till vederbörande pastor, hvilken har att med församlingsboken jämföra mantalslängden och därvid särskildt uppmärksamma, huruvida person, för hvilken i längden gjorts anteckning, att han ej är i församlingen kyrkoskrifven, numera aflämnat flyttningsbetyg. De vid granskningen förekomna anmärkningar skola upptagas å en (i enlighet med hosföljande formulär n:r 5 upprättad) förteckning, som bifogas mantalslängden; och skall denna med tillhörande handlingar senast den 15 mars af pastor återställas till mantalsskrifningsförrättaren.

Sedan i anledning af pastors anmärkningar vederbörliga rättelser och tillägg ägt rum i mantalslängden, skall längden anses justerad; dock må den, som jämlikt § 3 mom. 1 tredje punkten anmält inflyttning under året från annat distrikt, äga att inom maj månads utgång hos mantalsskrifningsförrättaren medelst intyg af pastor i mantalsskrifningsorten styrka uppgift om namn och ålder; och skall, där så sker, för honom i längden gjord anteckning, att han icke är i församlingen kyrkoskrifven, öfverstrykas.

Senast den 20 mars skall den justerade mantalslängden aflämnas till ordföranden i taxeringsnämnden för det ändamål, hvarom i förordningen angående bevillning af fast egendom samt af inkomst förmäles.

Under den tid, mantalslängden finnes hos mantalsskrifningsförrättaren eller pastor, bör den hållas tillgänglig för dem, som däraf önska taga del.

Sedan årets pröfningsnämnd afslutat sina göromål, emottagas mantalslängderna af vederbörande häradsskrifvare och magistrater för att, jämte tillhörande bilagor och jämlikt formulär n:r 6 upprättadt sammandrag, bifogas årets kronoräkenskaper; börande duplettexemplar af samma längder och sammandrag likasom protokollen förvaras hos häradsskrifvarna och magistraterna.

§ 15.

Uraktlåter uppgiftspliktig att i behörig tid aflämna mantalsuppgift, må, jämte det anteckning om den försumliges namn och hemvist af förrättningsmannen i protokollet verkställes, felande uppgift, om den försumlige finnes inom orten, efter anmodan af mantalsskrifningsförrättaren, honom affordras genom stadsfiskal i stad samt länsman eller fjärdingsman på landet. Tredskas den försumlige eller finnes han icke inom orten, skall mantalsskrifningsförrättaren anmäla förhållandet hos Kungl. Maj:ts befallningshafvande, som äger att med föreläggande af vite införskaffa den felande handlingen.

Genast efter mottagandet af den i § 8 mom. 5 omförmälda längd skall mantalsskrifningsförrättaren förelägga en hvar däråa

Om ändring af vissa §§ i förordningen angående mantalsskrifning m. m. (Forts.)

upptagen person, hvilken försummat honom åliggande skyldighet att aflämna flyttningsbetyg, att inom viss lämplig tid efter föreläggandets delfående hafva fullgjort omförmälda skyldighet. Delgifningen af beslutet ombesörjes af stadsfiskal i stad samt länsman på landet. Dessa skola äfven vaka öfver att föreläggandet efterlefves. Tredskas den försumlige, har stadsfiskalen eller länsmannen att skyndsamt därom göra anmälan hos Kungl. Maj:ts befallningshafvande, som förelägger den försumlige att vid vite fullgöra sin kyrkoskrifningsskyldighet.

Krono- och stadsbetjänt, som verkställer infordrande af felande uppgift eller delgifvande af föreläggande, som ofvan sägs, äger att därför af den försumlige undfå godtgörelse med en krona för hvarje förrättning.

Den, som genom uteblifven eller oriktig uppgift föranleder, att någon skattskyldig undgår att utgöra mantalspenningar, skall för gäldande däraf vara ansvarig.

Reservation hade afgifvits af herrar *Jansson* i Krakerud, *Branting, Berg* i Göteborg, *Kvarnzelius, Schotte, Röing, Broström, Janson* i Bråten och *Olofsson.*

Utskottets hemställan föredrogs, hvarefter ordet begärdes af

Herr Schotte, som yttrade: Herr talman! Den reservation, som här är anmäld af mig utaf Andra Kammarens ledamöter, häntyder till ett förslag som under utskottsbehandlingen väcktes eller att Andra Kammarens beslut i fråga om paragraferna 4 och 5 måtte varda godkända, men att däremot öfriga paragrafer måtte affattas på sätt framgår af föreliggande bevillningsutskottsmemorial. Då det emellertid är utskottet, som har att sammanjämka de olika meningarna, har reservanternas förslag ej kunnat komma under omröstning i kamrarna; och reservanterna ha därför allenast anmält en blank reservation. Jag skall sedermera komma till det yrkande, som i anledning häraf är att framställa, men vill först erinra om följande:

De tre hufvudpunkter, i hvilka Andra Kammarens beslut afviker ifrån Kungl. Maj:ts förslag, afse Kungl. Maj:ts förslag *dels* att mantalsuppgift före aflämnandet skall företes för pastor i mantalsskrifningsorten och af honom jämföras med församlingsboken, *dels* att det i nu gällande förordning stadgade medgifvandet för allmoge och mindre skrifkunniga att muntligen meddela sina uppgifter skall upphäfvas, *dels* slutligen att kommunalombuden skola åläggas skyldighet att biträda vid uppgifters affattande. Dessa förslag hafva icke bifallits af Andra Kammaren, men däremot godkänts af Första Kammaren.

Nu har utskottet föreslagit en sådan sammanjämkning, att Andra Kammaren skulle frånträda sitt beslut om afslag å Kungl. Maj:ts förslag rörande mantalsuppgifts aflämnande före mantals-

Om ändring af vissa §§ i förordningen angående mantalsskrifning m. m. (Forts.)

skrifningen till pastor i mantalsskrifningsorten, men att däremot Andra Kammaren skulle i öfriga tvistiga afseenden få sitt förslag igenom, dock beträffande § 4, mom. 5 med en ändring, hvarigenom momentet skulle erhålla följande lydelse: »På landsbygden må allmoge och mindre skrifkunniga äga att antingen själfva eller genom annan uppgiftspliktig person muntligen meddela sina uppgifter, dock ej de, som vid senaste mantalsskrifning i distriktet ej blefvo där mantalsskrifna.»

Utskottet har såsom skäl för sitt sammanjämkningsförslag åberopat, att utskottet hyser den uppfattningen, att Andra Kammaren lagt hufvudvikten därvid, att nu berörda medgifvande att muntligen aflämna uppgift fortfarande måtte få vara gällande. För min del vågar jag, efter den diskussion, som här ägde rum, då denna fråga förra gången var före, betvifla, att Andra Kammaren lagt hufvudvikten vid detta moment. Jag tror, att Andra Kammaren lagt lika stark vikt vid den föreslagna bestämmelsen, att mantalsuppgift icke skulle före aflämnandet behöfva företes för pastor i mantalsskrifningsorten och af honom jämföras med församlingsboken, en anordning, hvarigenom åtskilligt besvär och omgång skulle vållas såväl allmänheten som prästerskapet.

Nu kan ju en sammanjämkning uti en lagfråga vara befogad i de fall, där man vinner något af hvad man önskar eller då åtminstone i fråga om väsentliga moment detta är händelsen; man tager då hällre något, än man förlorar allt. Det är ju hufvudsakligen i fråga om nya lagar och dylikt, som något sådant kan vara befogadt, då man nämligen icke törs äfventyra en lags tillkomst genom att vidhålla ett förslag alldeles så, som det ursprungligen godkänts.

Här däremot är det en ren eftergift, som begäres i fråga om en författning, som redan finnes och hvilken enligt Andra Kammarens förut uttalade mening bör åtminstone tills vidare bibehållas oförändrad. Genom de bestämmelser, som detta sammanjämkningsförslag innehåller, skulle det blifva sämre och besvärligare än förut, låt vara att i fråga om vissa paragrafer ett steg tagits för att möjliggöra en önskvärd bättre öfverensstämmelse mellan mantalslängden och kyrkobokföringen.

Jag skall icke upptaga kammarens tid med att vidare utlåta mig i själfva saken, då det här blott är ett sammanjämkningsförslag, som föreligger. Jag, ber, herr talman, att få framställa det yrkandet, att Andra Kammaren måtte afslå föreliggande sammanjämkningsförslag, i hvad detsamma afser §§ 4 och 5 i mantalsskrifningsförordningen, men däremot biträda detta förslag i hvad det afser §§ 7, 8, 10 och 11.

Herr Schotte, som ännu en gång erhöll ordet, yttrade vidare: Efter de upplysningar, som herr talmannen meddelat mig ber jag att få återtaga mitt nyss omförmälda yrkande och i stället yrka rent afslag å det föreliggande sammanjämkningsförslaget i dess helhet.

Med herr Schotte instämde herrar *Bogren, Kronlund, Röing, Jansson* i Edsbäcken, *Jansson* i Krakerud, *Janson* i Bråten, *Branting, Kvarnzelius, Eriksson* i Grängesberg, *Berg* i Göteborg och *Åberg*.

Om ändring af vissa §§ i förordningen angående mantalsskrifning m. m. (Forts.)

Härefter anförde:

Herr Söderberg i Hobborn: Herr talman, mina herrar! Då jag biträdt det slut, hvartill majoriteten inom utskottet kommit uti denna fråga och således anser, att det föreliggande sammanjämkningsförslaget bör antagas, ber jag att få yttra några ord.

Den föregående ärade talaren började sitt anförande med att erinra om tre särskilda punkter, uti hvilka kamrarna stannat i olika beslut. Jag skall nu icke upptaga tiden med att återigen repetera dessa särskilda förhållanden, utan vill endast med några korta ord angifva min ställning till frågan.

Vid behandlingen förra gången af detta ärende lade ju Andra Kammaren, åtminstone enligt hvad jag kunde finna, största vikten därvid, att allmogen skulle få bibehålla den enkla utväg, som den förut haft att, för den händelse man så ville, äfven *muntligen* afgifva sina uppgifter vid mantalsförrättning. Såsom vi minnas fattade icke Första Kammaren samma beslut, utan antog i den delen Kungl. Maj:ts förslag, som gick ut på, att alla uppgiftspliktiga skulle aflämna *skriftlig* uppgift, intygad af pastor i församlingen. Nu har emellertid utskottet framlagt ett medlingsförslag härutinnan, så att till § 4 mom. 5 skulle göras ett tillägg, så att detta moment skulle erhålla följande lydelse: »På landsbygden må allmoge och mindre skrifkunniga äga att antingen själfva eller genom annan uppgiftspliktig person, muntligen meddela sina uppgifter, dock ej de, som vid senaste mantalsskrifning i distriktet ej blefvo där mantalsskrifna». Så vidt jag kan förstå, skulle alltså allmoge och mindre skrifkunniga bibehållas vid sin nuvarande rätt att i allmänhet få lämna muntliga uppgifter, men för att det i någon mån skulle blifva reda och ordning och på det att man måtte kunna upprätta en någorlunda fullt juste röstlängd med hänsyftning till hvad § 26 vallagen stadgar, så anser jag för min del, att Riksdagen, åtminstone Andra Kammaren, bör gå med på. att personer, som *inflytta* till en församling, *ovillkorligen* lämna *skriftliga* uppgifter, och att dessa intygas af pastor. Jag kan icke förstå, att det skulle vara något synnerligen betungande. Det förvånar mig verkligen, att representanter ifrån städerna gång på gång ha uppträdt mot en sådan här bestämmelse, då i allmänhet i städerna den ordningen *är* gällande, att man skall lämna skriftliga uppgifter. Här gäller det nu landsbygden, och allmogen där skulle i allmänhet vara befriad, dock icke sådana personer, som äro nyinflyttade till församlingen; *de* skulle under alla förhållanden lämna skriftliga uppgifter. Jag anser, att det endast skulle lända till ordning och reda uti detta afseende.

Om ändring af vissa §§ i förordningen angående mantalsskrifning m. m. (Forts.)

Hvad sedan § 5 angår, så är det ju stadgadt där, att cheferna för vissa garnisons- och stationsorter, sjömanshusdirektioner, föreståndare för straff- och arbetsfängelser m. fl. för hvarje år skola lämna vederbörande uppgifter, och uti det fjärde mom. i denna paragraf, där nu kamrarna ha stannat i olika beslut, skulle enligt utskottets förslag pastor endast behöfva taga del af dessa uppgifter. Uti Kungl. Maj:ts förslag och enligt det föreliggande sammanjämkningsförslaget däremot skulle pastor teckna sitt intyg, att dessa uppgifter stämma med församlingsboken. Jag anser, att det icke alls skulle vara betungande — hvarken för de enskilda, för allmogen, ej heller för pastor själf i församlingen — att den senare tecknar sitt intyg, då han lämnar dessa uppgifter till mantalsskrifningsförrättaren. Jag anser, att det icke kan annat än leda till större vederhäftighet vid själfva förrättningen, att pastor också tecknar sitt intyg på dessa uppgifter, som utvisa att de stämma med församlingsboken.

Det är egentligen dessa omständigheter, som ha gjort, att jag för min del icke kunnat annat än vara med om att biträda detta sammanjämkningsförslag sådant det nu här föreligger, och anser, att kammaren skulle göra synnerligen oklokt, om den afsloge detsamma. Ty jag tror, att det i allmänhet icke blefve något betungande för allmogen, utan att det, som sagdt, endast skulle lända själfva förrättningen till större vederhäftighet, om nyinflyttade personer åläggas en dylik uppgiftsplikt, och därför skall jag, herr talman, be att på dessa grunder få yrka bifall till det föreliggande sammanjämkningsförslaget.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet Petersson: Herr talman, mina herrar! Då jag skulle lifligt beklaga, om det nu föreliggande sammanjämkningsförslaget blefve i denna kammare afslaget och därmed hvarje möjlighet till förbättring i gällande mantalsskrifningsförordning för närvarande undanskjuten, så ber jag att få upptaga kammarens tid på några ögonblick.

Den första talaren yrkade afslag, men afgaf egentligen icke något skäl härför. Han sade endast, att denna kammare uppenbarligen hade fäst stor vikt vid formuleringen af § 4: 1 och att åtskilliga svårigheter otvifvelaktigt skulle vara förknippade med ett antagande af lagrummet sådant det nu föreligger. Jag misstar mig säkerligen icke, ifall jag antager, att bakom detta yttrande ligger den uppfattning, att kammaren genom att antaga § 4:1 i den form, som den fått i sammanjämkningsförslaget, skulle på något sätt binda sig vid eller godkänna den tolkning af 26 § vallagen, som återfinnes i justitieministerns yttrande till statsrådsprotokollet och som väckt starkt motstånd just från den sida, som den ärade talaren representerar. Jag ber nu att få säga, hvad jag icke kom att uttala under den föregående debatten, nämligen att innebörden af 26 § vallagen är fullkomligt oberoende af den lydelse, som här gifves åt mantalsskrifningsförordningen. Vare sig herrarne skrifva § 4: 1 på det sätt ut-

Om ändring af vissa §§ i förordningen angående mantalsskrifning m. m, (Forts.)

skottet föreslagit eller så, som reservanterna vilja, har det ingen som helst inverkan på tolkningen af 26 § vallagen. Den meningsskiljaktighet, som i afseende å denna paragraf har uppkommit emellan mig och utskottet, kommer naturligtvis en gång att lösas, och herrarne kunna vara öfvertygade om, att när så sker så skall bakom lösningen ligga en auktoritet, för hvilken både utskottet och jag måste böja oss. Hur det kommer att utfalla, kan jag icke ha någon mening om, men visst är, att utfallet icke varder beroende uteslutande på justitieministerns mening.

Då jag således utgår från att ett antagande eller förkastande af sammanjämkningsförslaget icke berör den mening och innebörd, som finnes i 26 § vallagen, och jag således kan eliminera bort det skälet för afslag å sammanjämkningsförslaget, återstår att se till, hvad samma förslag betyder i realiteten, och det skall jag be att ett ögonblick få tala om.

Det är ur rent praktisk soch lämplighetssynpunkt, som jag önskar framgång åt det förslag, som nu föreligger i § 4: 1. Det väsentliga däri är, att en mantalsuppgift skall vara uppvisad för och genomgången af pastor, innan den lämnas fram till mantalsskrifningsförrättaren. För att klargöra hvad detta betyder, tillåter jag mig att gå in på ett rent konkret fall. Jag har tagit med mig två mantalslängder, den ena för Järfälla socken i Sollentuna härad och den andra för Sundbyberg i samma härad, till påseende för de af herrarne, som skulle kunna önska det. Det framgår af dessa längder, att de uppgöras så att säga på tre olika stadier. På det första stadiet upprättas hvad jag skulle vilja kalla stommen. Den gör häradsskrifvaren hemma, såsom förberedelse för själfva förrättningen. Han skrifver då in de olika fastigheterna, och för vanligen in äfven ägarne af fastigheterna samt andra personer, som han har anledning antaga finnas kvar på platsen. Detta ställer sig mycket olika i olika delar af landet. Fordom har större delen af mantalslängden kunnat göras färdig hemma hos häradsskrifvaren, därför att det varit så få flyttningar. Det har varit jämförelsevis litet att införa vid själfva mantalsskrifningsförrättningen och arbetet där har ofta inskränkt sig till att här och där stryka öfver eller fylla i en eller annan rad; så är nog än i dag fallet på åtskilliga håll inom landet, där förhållandena icke blifvit så skarpt moderniserade som omkring de större städerna. Däremot har det gått i en annan riktning i de mera folkrika kommunerna, fabrikssamhällen och dylikt. Där låter det sig icke göra att i själfva stommen till längden skrifva mer än fastighetens namn och därjämte ägaren, allt det andra får komma senare.

Jag öfvergår nu till det andra stadiet, som jag skulle vilja kalla det, då häradsskrifvaren vid förrättningen tar emot de skriftliga uppgifter, om hvilka här så mycket tvistas. Som herrarna veta, finnes redan nu i mantalsskrifningsförordningen för vissa fall föreskrifvet, att skriftliga uppgifter skola lämnas; nämligen af verk och inrättning, af större fastighetsägare, af fabriker o. s. v., hvarjämte en hvar

Om ändring af vissa §§ i förordningen angående mantalsskrifning m. m. (Forts.)

som vill äger rätt att lämna sådan uppgift. I orterna omkring Stockholm är det vanligt, att skriftliga uppgifter lämnas och att dessa i förväg uppvisas för pastor, som går igenom dem och sätter någon slags vidimation på dem. Det har nämligen befunnits vara det för både prästen och häradsskrifvaren bekvämaste och enklaste sättet. Ty prästerna hafva redan nu granskningsskyldighet, enligt § 8, första stycket, mantalsskrifningsförordningen, där det heter, att mantalsskrifningen skall ske »enligt församlingsboken och efter granskning af de aflämnade uppgifterna». Men vid en mantalsskrifning, sådan som vid Sundbyberg, är det omöjligt att göra detta vid mantalsskrifningstillfället. Därför har pastor själf funnit lämpligt att få de skriftliga uppgifterna lämnade förut, då han kan i lugn och ro jämföra dem med församlingsboken. När sedan en sådan af pastor granskad uppgift aflämnas vid mantalsskrifningsförrättningen, så gör mantalsskrifningsförrättaren icke annat än förser den med ett nummer, som antecknas i längden, hvarefter uppgiften sedermera i hemmet införes i längden af skrifbiträdet; och om herrarne se på längden, så skola herrarna finna, att en mycket hög procent af namnen äro införda just på grund af så beskaffade skriftliga uppgifter.

Det förslag, som Kungl. Maj:t framställt, och som återfinnes i utskottets sammanjämkningsförslag, är icke någon nyhet som uppfunnits för att få vallängden upprättad på ett visst sätt, utan är en ur erfarenheten, särskildt i stockholmstrakten, där förhållandena äro ovanligt svåra, framsprungen form, som man funnit lämplig, och som jag är öfvertygad om skulle bli lämplig äfven i andra delar af landet.

Så kommer jag till den tredje delen af mantalslängden, den som upptager personer, för hvilka uppgifter icke ha blifvit lämnade. Dem måste mantalsskrifningsförrättaren skrifva in i längden, under det att förrättningen pågår. Dessa personer äro i de bägge föreliggande längderna ringa till antalet: införingarna i dessa längder äro nämligen skrifna med olika stilar, så att man kan särskilja, hvad som hör till det ena eller andra skedet. Det skulle vara omöjligt att upprätta en sådan längd, som exempelvis här föreligger, i fall uppgifterna i väsentlig omfattning skulle skrifvas vid förrättningstillfället, något som måste bli fallet, om man icke på ett eller annat sätt kan så ordna att skriftliga uppgifter inkomma. Nyttan af skriftliga uppgifter har på vissa orter gått in i befolkningens medvetande, och det anses som en lättnad att slippa att gå till mantalsförrättningen för att muntligen lämna uppgifter. Detta bestyrkes däraf, att man i kommunerna utanför Stockholm skaffar sig blanketter afsedda för uppgifter i staden och ändrar dem efter hvad som erfordras för förhållandena på landet, och detta gör man därför, att man funnit sådant bekvämt och lämpligt. Nu har, som herrarna veta, Kungl. Maj:ts förslag gått ut på ett genomförande efter hela linjen af de skriftliga uppgifterna; man vill sålunda på en gång gifva häradsskrifvarna ett fullständigt och tillförlitligt material. Denna utväg är numera ur räkningen. Det är icke längre fråga om annat än hvad samman-

Om ändring af vissa §§ i förordningen angående mantalsskrifning m. m. (Forts.)

jämkningsförslaget innehåller, så att, som det heter, allmoge och mindre skrifkunniga få hafva det som hittills. Hvad man således nu begär är, att de uppgifter som lämnas skola vara sådana, att de icke behöfva förorsaka ytterligare tidsutdräkt vid förrättningen, utan kunna användas sådana de föreligga. Det är orsaken till att jag skulle önska framgång åt sammanjämkningsförslaget. Hvar och en sådan af pastor förut granskad uppgift innebär en motsvarande lättnad i arbetet och en motsvarande vinst i fråga om säkerheten vid mantalslängdens upprättande. Då det nu förhåller sig så, som jag sagt, så tycker jag, att de häradsskrifvare, med hvilka jag konfererat, ha fullständigt rätt, då de säga, att en dylik lättnad kan och bör dem beredas.

Medan jag har ordet bör jag ock fästa uppmärksamheten därå, att det sammanjämkningsförslag som föreligger innehåller tre viktiga förbättringar, om hvilka båda kamrarna äro fullständigt ense. Den första: att hädanefter skall i mantalslängden upptagas hvarje 21-årig man särskildt för sig med namn och hemvist; han bör nämligen ha särskild debetsedel, och det blir med stora svårigheter förenadt att utfärda sådan efter mantalslängden, om den fortfarande upprättas på sätt nu sker. I längden står nu exempelvis : drängen Olof, sonen Per, o. s. v. — utan fullständigt namn. Den andra: att personer, som äro nyinflyttade, skola lämna uppgifter om den ort, hvarifrån de kommit och om därvarande bostad. Detta har förut icke funnits stadgadt, och har den betydelse, att utan en sådan uppgift blir, som jag förut framhållit, grundlagens bud om erlagd skatt som villkor för rösträtt af mycket liten betydelse för inflyttade personer. För det tredje innehåller förslaget, att mantalslängden skall föreligga justerad vid en viss tidpunkt, då arbetet med röstlängden skall kunna taga sin början. Detta har framstått som ett önskemål ända från den tid, då man skref vallagen, och i motiven till § 26 i denna lag anföres som en bestämd förutsättning för samma paragraf, att en justerad och giltig mantalslängd skulle föreligga. Nu förstår jag icke, huru man skulle kunna rädda dessa tre mycket värdefulla föreskrifter, om kammaren afslår sammanjämkningsförslaget. Herr Schotte föreslog ju till en början, att kammaren skulle taga vissa delar af förslaget och afslå det öfriga, men den upplysning, han af talmannen fick, var väl, att det icke går att framställa proposition på annat än sammanjämkningsförslaget i sin helhet.

På grund af de skäl, som jag här tagit mig friheten för kammaren framlägga, tillåter jag mig uttala, att det skulle vara lyckligt, om kammaren ville bifalla sammanjämkningsförslaget.

Herr Meurling: Herr talman! Vid affattande af en mantalsskrifningsförordning synes mig, att de grundsatser böra göra sig gällande, dels att mantalslängden skall bli så fullständig och tillförlitlig som möjligt, dels att detta ändamål må vinnas utan att den stora allmänheten behöfver betungas med onödiga besvär och kost-

Om ändring af vissa §§ i förordningen angående mantalsskrifning m. m. (Forts.)

nader. Såvidt jag kan förstå har det nu framlagda jämkningsförslaget på ett mycket lyckligt sätt löst denna uppgift. De, som vållat att mantalslängden blifvit ofullständig och otillförlitlig, ha i allmänhet varit de nyinflyttade i kommunerna, emedan dessa försummat att ombesörja öfverföring af sina flyttningsbetyg. När det nu är dem ålagdt att ingifva skriftliga uppgifter och därigenom blifva ansvariga för riktigheten af desamma, så är denna olägenhet undanröjd. Då kunna mantalslängderna blifva både fullständiga och tillförlitliga, om detta följes. När vidare på landsbygden allmogen och de mindre skrifkunniga af den talrika bofasta befolkningen, som icke har någon annan uppgift att gifva än den, som gafs föregående år, nu befrias från att skriftligen lämna uppgifter, då äro ju också dessa talrika skaror, som skulle känna tyngden af en föreskrift att skriftligen lämna uppgifter, befriade från besvär och kostnader för att få sina mantalsuppgifter lämnade. Som sagdt, det synes mig således, att formuleringen, sådan den nu föreligger, är mycket lyckligt funnen. Det synes mig, som om inga andra skulle vilja afslå det nu framlagda förslaget än sådana, som rent af vilja, att mantalslängden skall bli ofullständig eller åtminstone okontrollerad. Men då ju mantalslängden har en så viktig betydelse, som den har, och särskildt med hänsyn därtill, att den också skall användas som vallängd, så håller jag före, att de, som anse, att mandatet till ett sådant uppdrag som att vara representant här vid Riksdagen är viktigt, icke skola vilja, att valet till detta skall ske genom en okontrollerad vallängd. Jag tror, att dessa icke skola tveka att bifalla det framlagda förslaget.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr Schotte: Herr talman! Jag må säga, att det var med åtskillig förvåning som jag åhörde det anförande, som herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet nyss hållit, då han så kraftigt sökte häfda, att denna fråga om ändring i mantalskrifningsförordningen icke skulle äga något sammanhang med § 26 vallagen och hvad därmed är förenadt. Den kungl. propositionens hela motivering utgick emellertid just från de nya bestämmelserna i vallagen och åberopade sig på den för nödvändigheten af förändringar i mantalsskrifningsförordningen; och de anföranden, som herr justitieministern under den förra debatten höll, voro ju också alldeles tydligt inriktade på den angelägenhet, som han ansåg förefinnas, nämligen att i anledning af de nya vallagsbestämmelserna vid riksdagsmannaval kompletterande bestämmelser erfordrades i mantalsskrifningsförordningen.

Om nu kammaren skulle godkänna det sammanjämkningsförslag, som här föreligger, så föreställer jag mig, att kammaren i viss mån gifvit sin anslutning till den motivering, som justitieministern i detta ärende lämnat, och således också till den tolkning, som justitieministern har gifvit af § 26 vallagen, men mot hvilken bevillningsutskottet opponerat sig. Det har åberopats af herr

justitieministern, att det varit realitets- och praktiska lämplighetshänsyn, som här gjorts gällande. Men dessa hafva väl förut funnits med samma styrka som nu; det är otvifvelaktigt, att vid flere tillfällen under föregående år påpekats vissa olägenheter i förhållandet mellan mantals- och kyrkoskrifningen, men man har icke ansett dessa vara af större betydelse. Nu ha de emellertid i en hast tornats upp till berg; nu anser man det nödvändigt att på en gång och på det besvärliga och för öfrigt litet tilltalande sätt som här föreslagits, få dem afhjälpta. Man utgår i hela denna sak hufvudsakligen från erfarenheter och förhållanden i stockholmstrakten och från den mindre ordning, som kanske i detta afseende där finnas, och man frånser alldeles från de olägenheter, som man genom förslagets antagande skulle förorsaka landtbefolkningen i de orter, där omsättningen af befolkningen icke är så stor som i kommunerna närmast Stockholm. Jag tror emellertid, att det icke är den ringaste risk för kammaren att afslå hela sammanjämkningsförslaget. Kungl. Maj:t har därmed fått tillfälle att efter de olika åskådningar, som här gjort sig gällande, till ett annat år komma fram med ett mera praktiskt förslag, ett förslag, som utan att förorsaka så stora olägenheter dock kan afhjälpa och råda bot på de missförhållanden, som tilläfventyrs förefinnas på detta område och af hvilka man nu gör ett så stort nummer. Jag tror därför, att kammaren lugnt kan öfverlämna åt Kungl. Maj:t att ytterligare fundera på saken till nästa år — det behöfs sannerligen. Kanske skall då kunna framkomma ett förslag, som kan vinna större sympatier än det föreliggande i denna kammare, och som saknar den särskilda adress, man åsatt detta förslag. Hvad man är rädd för, det är att möjligen ur de här föreslagna stadgandena i mantalsskrifningsförordningen skulle kunna utveckla sig ett nytt rösträttsstreck genom de ökade besvär, som skulle förorsakas valmännen att klara sin rösträtt.

Om ändring af vissa §§ i förordningen angående mantalsskrifning m. m. (Forts.)

Det är tydligt, att det finnes andra vägar för att vinna bättre öfverensstämmelse mellan mantalsskrifningen och kyrkobokföringen än den, som herr justitieministern här uppställt, och att någon af dessa vägar bör försökas. Såsom erinrats under den förra gången förda diskussionen i detta ämne, har man aldrig förr vågat sig på att förutsätta ett dylikt omfattande besvär för allmänheten som här ifrågasättes.

Innan jag slutar, skall jag be att få inlägga bestämd protest mot det yttrande, som talaren på smålandsbänken tillät sig, då han sade, att det var sådana, som ville ha ofullständiga och okontrollerade mantalslängder, hvilka yrkade afslag. Det är en beskyllning, som jag finner fullkomligt omotiverad, och ett påstående, som illa kläder talaren.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet Petersson: Herr talman! Jag trodde just, att det var 26 § vallagen, som låg

Om ändring af vissa §§ i förordningen angående mantalsskrifning m. m. (Forts.)

bakom den siste talarens afslagsyrkande, och jag fick bekräftelse därpå genom ett slags uppfordran från honom att förklara, hvarför jag öfver hufvud hade tagit upp frågan om densammas innebörd i den kungl. propositionen. Den ärade talaren behagade till och med anse, att den kungl. propositionens motivering var anordnad med 26 § som utgångspunkt. Men det är den visst icke. Nej, förhållandet är helt enkelt: att när för första gången i landet den allmänna rösträtten skulle tillämpas, och härför kräfdes åtskilliga anordningar och bestämmelser i olika delar af vår administrativa lagstiftning — ja äfven i vår civillagstiftning såsom herrarna sett af propositionerna beträffande konkurslagen, förmynderskapslagen o. s. v. — så ansåg jag det vara lämpligt och för saken upplysande att samla hvad som bör göras, så att säga, i en totalbild, att framlägga en plan för hur man skulle ordna det så, att rösträtten ginge i lås, och att hvar och en, som skall ha rösträtt enligt grundlagen, också får den, men däremot den, som enligt grundlagen icke har rösträtt, ej heller skulle tilläggas sådan, därför att han icke har klara papper. Det syntes mig i detta sammanhang naturligt, att jag för att få totalbilden fullständig äfven gick in på en tolkning af § 26 vallagen, sådan jag uppfattat den. Och på det sättet blef denna paragraf *ett* skäl ibland *många andra* skäl, som föranledt till, att förslaget blifvit sådant det är, men det var icke det enda eller ens det hufvudsakliga skälet. Nej, mina herrar, det hufvudsakliga grundläggande skälet, det är önskan att få öfverensstämmelse mellan mantalsskrifning och kyrkoskrifning, hvilket är af synnerligen stor betydelse för vår civilregistrering i det hela. Nu har den ärade talaren hemställt, att man skulle vänta till nästa år och att då en *annan* väg kunde väljas. Jag beklagar, att talaren icke varit nog vänlig att äfven upplysa, hvilken denna andra väg skulle vara, ty inom departementet ha vi vid det förberedande arbetet kännt oss för och försökt hvarjehanda förslag, men, såsom det enda verkligen effektiva, stannat vid det som föreligger, nämligen att framtvinga öfverensstämmelse mellan kyrkoskrifningen och mantalsskrifningen. Jag tror, att den ärade talaren skall bli bet på att anvisa någon annan lämplig väg. Jag upprepar hvad jag sagt förut, att det enligt min mening vore lyckligt, om kammaren ville bifalla sammanjämkningsförslaget.

Herr Schotte: Herr talman! Jag skall endast tillåta mig ett par anmärkningar. Jag ber då att, när herr justitieministern talade om, det jag icke skulle anvisat någon annan väg för att lösa här föreliggande fråga, få erinra om tidigare kommittéförslag i detta ämne och att jag under föregående debatt framför allt betonade, att det var synnerligen nödvändigt att göra kyrkoskrifningen exakt, innan man därpå byggde mantalsskrifningen och fordrade en absolut öfverensstämmelse emellan mantalsskrifningslängd och kyrkoboken.

En talare på smålandsbänken yttrade under den förra debatten följande:

Om ändring af vissa §§ i förordningen angående mantalsskrifning m. m. (Forts.)

»Mig synes således, att hufvudvikten ligger på att kunna ordna det så, att kyrkoskrifningen, som ligger till grund för mantalsskrifningen, kan blifva så ordentlig som möjligt, att således ansvaret för försummelse att till för-skrifningen, kyrkoskrifningen, lämna uppgift, skärpes och att myndigheterna i det afseendet komma till hjälp. Kan blott kyrkoskrifningen blifva ordentlig, är det den lättaste sak i världen att vid mantalsskrifningen öfverflytta de uppgifter, som finnas i kyrkoboken, till mantalslängden.» Till det uttalandet kan jag hänföra mig. Det upplystes vid debatten om prästlöneregleringen för några dagar sedan, att kyrkoskrifningsförhållandena i Stockholm och trakten däromkring äro synnerligen otillfredsställande, och det uppgafs äfven, att rotemännen hade mycket stort besvär med de uppgifter, som de fingo från församlingarna i Stockholm, enär dessa uppgifter vore högst otillförlitliga. Först när vi kunna lita på kyrkobokföringens riktighet, först då kunna vi på den bygga en ovillkorligt gällande mantalslängd och fordra, att mantalslängden icke får grundas på andra förhållanden än sådana, som kyrkobokföringen bestyrker.

Herr Branting: Herr justitieministern har gjort sig mycken möda att här framhålla att, hvilket beslut kammaren än fattar, det kommer att på andra vägar undersökas, hvilken tolkning skall vara gällande i fråga om § 26 vallagen. Den ståndpunkten skall jag lämna åt sitt värde. Det är ju möjligt, att det är den, som numera herr justitieministern fixerat sig för. Emellertid ber jag få framhålla, att den alldeles icke passar tillsammans med den motivering, som anfördes af den talare på smålandsbänken, hvilken förra gången talade mot och nu talat för regeringens förslag. Han betonade och strök under med ganska mycket eftertryck, att meningen är att få till stånd en »fullt kontrollerad vallängd», och då menar han därmed en sådan vallängd, där alla uppgifterna blifvit ordentligt granskade äfven från den kyrkliga bokföringens sida. Man blir emellertid betänksam gentemot detta, då man besinnar, hur otillfredsställande förhållandena för närvarande äro ordnade emellan den världsliga och den kyrkliga bokföringen. Det anföres ju i den kungl. propositionen exempel på en Stockholm angränsande kommun, där skillnaden i antalet mellan den mantalsskrifna och den kyrkoskrifna befolkningen utgjorde 1771 personer. Med den form af kontrollering, som afses af talaren på smålandsbänken, befarar jag, att meningen kommer att bli den, att t. ex. samtliga dessa 1771 personer — med frånräknande möjligen af dem, som kunna under själfva proceduren pressas in att komma upp i bägge längderna — skola falla bort och försvinna, enär de ju icke genom den tillgängliga kyrkoboken kunna styrka, att de uppgifter, som de lämnat till mantalsskrifningsförrättaren, äro riktiga.

Farhågor af denna art göra, att det synes mig, att kammaren ingalunda allt för villigt bör lyssna till de försäkringar, som afgifvas,

Om ändring af vissa §§ i förordningen angående mantalsskrifning. m. m. (Forts.)

att allt skall bli så lätt och ledigt i detta fall. Och det har därför också varit omöjligt för bevillningsutskottets ledamöter från Andra Kammaren att nöja sig med en sammanjämkning, som gått så till, att Första Kammaren släppt allt oväsentligt, men fordrat att just få i kärnpunkten, i det väsentliga, sin vilja igenom. Det är också det, som väckt farhågor för att det här icke alls är så oskyldigt, som det kan framställas i vissa utläggningar, utan att det verkligen gäller frågan, huruvida den s. k. allmänna rösträtten skall bli illusorisk för en stor grupp af den befolkning, som, därigenom att den stundom får befinna sig på flyttande fot, icke ögonblickligen hinner ordna sina förhållanden både i afseende på mantalsskrifningen och kyrkoskrifningen.

Under dessa omständigheter och då det synes mig klart, att det alldeles icke är någonting förloradt med att frågan utredes äfven från andra synpunkter än dem, som justitiedepartementet envist hakat sig fast vid, ber jag att få yrka afslag å det föreliggande sammanjämkningsförslaget.

Herr Meurling: Då frågan var före förra gången, yttrades det, att det behöfdes hjälp, för att kyrkoskrifningen måtte kunna bli fullständigare och tillförlitligare än hvad den för närvarande är, åtminstone i vissa kommuner. Och här har framhållits af en talare förut, att det just är en öfverensstämmelse mellan kyrkoskrifningen och mantalsskrifningen, som behöfs. Ja, är det så, att det förslag bifalles, som här är framlagdt, får verkligen kyrkoskrifningen en ganska betydande hjälp, för att de uppgifter, som den ombesörjer, skola bli så fullständiga som möjligt, ty då de inflyttade få aflämna sina uppgifter skriftligen till mantalsskrifningen, så är det ju meningen, att, om de icke låtit förut kyrkoskrifva sig, det kommer att efterhöras om deras kyrkoskrifning, och att det ombesörjes, att äfven den blir fullständig, hvilket förslaget också uttalar sig om. Därför vinnes äfven härutinnan en stor förmån genom ett bifall till förslaget, och då det icke blifvit framställdt någon annan utväg för erhållande af en kontrollerad mantalsskrifningslängd än den, som anvisas i förslaget, så vågar jag ännu en gång upprepa, att om man icke vill ha en okontrollerad mantalsskrifningslängd, anser jag, att man icke behöfver tveka att bifalla detta förslag. Därmed har jag icke sagt, att det ej kan finnas andra sätt att få mantalslängden kontrollerad. Men då sådana ej blifvit här anförda, håller jag före, att man icke bör tveka att bifalla detta förslag.

Herr Söderberg i Hobborn: Sedan herr Branting nu yttrat sig, börjar jag få tämligen klart för mig, hvad meningen är med ett uppskof i denna fråga. Åtminstone, så vidt jag kunde finna, framgick det af hans anförande, att meningen var, att en person skulle kunna vara kyrkoskrifven i en församling, låt oss säga Leksand, och ha politisk rösträtt, låt oss säga i Sundbyberg. Jag tror verkligen,

att om man vill komma till någon konsekvens, kammaren bör tänka sig för, innan den afslår det nu föreliggande sammanjämkningsförslaget. Jag har under behandlingen inom utskottet och äfven här i kammaren verkligen ända tills nu undrat, hvari egentligen skälet skulle ligga till att man så envist vill motsätta sig denna reform, men af hvad nu blifvit yttrat har jag emellertid tyckt mig finna, att åtminstone vi landsbygdens representanter icke böra låta förleda oss af detta, utan när denna uppgiftsplikt redan åligger städernas innevånare, så böra väl åtminstone vi icke skrifva ett så dåligt betyg åt landsbygdens befolkning, att vi skola säga, att hvad som går för sig i städerna bland de upplysta människor, som där bo, icke skulle kunna äga någon tillämpning på landsbygden. Det är detta jag velat motsätta mig och protestera mot, och det är det, jag velat motarbeta i utskottet, då frågan där förelåg. Nej, orsaken till att jag ansett, att allmogen borde som hittills få lämna uppgifter *muntligen* är endast den, att dessa uppgifter i allmänhet äro *lika* år från år, och därför ansåg jag det vara olämpligt att betunga dem med skriftliga uppgifter årligen. Men när vi nu fått saken på den bogen, att det i allmänhet skulle stå allmogen fritt att lämna dessa uppgifter muntligen eller skriftligen, och att endast nyinflyttade personer skulle åläggas denna skyldighet, hvilket jag för min del anser vara riktigt med fästadt afseende därpå, att ordning och reda måtte komma till stånd på detta område, har jag, herr talman, trott mig finna de största skälen tala för att kammaren borde bifalla det nu föreliggande sammanjämkningsförslaget.

Om ändring af vissa §§ i förordningen angående mantalsskrifning m. m. (Forts.)

Sedan öfverläggningen härmed förklarats afslutad, framställde herr talmannen i öfverensstämmelse med de därunder gjorda yrkandena propositioner först på bifall till utskottets hemställan och vidare på afslag å berörda hemställan; och förklarade herr talmannen sig anse den förra propositionen vara med öfvervägande ja besvarad. Som votering likväl begärdes af herr vice talmannen, blef nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets förevarande memorial n:o 27, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren afslagit utskottets berörda hemställan.

Voteringen utvisade 98 ja, men 112 nej, vid hvilken utgång kammaren således afslagit utskottets hemställan.

§ 5.

Angående lag om skogsaccisen m. m.

Härefter företogs till behandling sammansatta bevillnings- och lagutskottets utlåtande n:o 4, i anledning af dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om skogsaccis samt inom Riksdagen i ämnet väckta motioner, dels ock Kungl. Maj:ts i sammanhang därmed framlagda proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse af 38 § i förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd den 21 mars 1862.

Punkten 1:o, innefattande hemställan om antagande af lag om skogsaccis.

Herr talmannen tillkännagaf, att det i förevarande punkt innefattade lagförslaget komme att paragrafvis föredragas.

Sedan *1 §* föredragits, lämnades ordet på begäran till:

Herr Ekman i Mo gård, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Jag har begärt ordet endast för att få till protokollet antecknadt, att jag vidhåller den uppfattning i denna fråga, som jag under debatten den 25 maj förra året uttalade. På samma gång jag alltså fortfarande erkänner det riktiga i själfva grundprincipen, eller att beskattningen å skogen bör drabba den skattskyldige vid den tidpunkt då skörden tages, det vill säga då skogen afverkas, kan jag icke frånträda den uppfattningen, att tillämpningen af denna princip i rättvisans namn kräfver en sådan omläggning af vårt skatteväsen, att icke, såsom nu mångenstädes i vårt land sker, växande skog äfven inberäknas vid fastställandet af fastighetstaxeringen, utan uteslutande, och då till ett högre belopp än den nu föreslagna accisen, göres till föremål för beskattning när den afverkats.

Det förhållandet, att Första Kammaren i år af helt andra orsaker än de rent sakliga frånträdt sin förra året intagna ståndpunkt i frågan, har naturligtvis ingalunda kunnat förändra min uppfattning; men då någon utsikt att Andra Kammaren i år skulle intaga en annan ståndpunkt än förra året ju icke finnes, har jag endast velat göra detta uttalande och afstår, herr talman, från att framställa något yrkande.

Grefve Hamilton: Herr talman, mina herrar! Den omständigheten, att jag biträdt utskottets förslag i den föreliggande frågan, innebär icke, att jag skänkt förslaget min beundran. Jag har

Angående lag om skogsaccisen m. m. (Forts.)

tvärtom insett dess stora svagheter; och jag skall be att få beröra ett par af dem.

Om till exempel ett skogshemman är bevillningstaxeradt till sitt fulla värde — det vill enligt mitt förmenande säga, att i taxeringsvärdet ingår äfven den årliga skogstillväxtens värde, kapitaliseradt efter en viss procent — då har ju under årens lopp inkomsten af skogstillväxten å hemmanet blifvit beskattad; och således inträder, om skogsaccis skall erläggas, en dubbelbeskattning. Jag tror, att man kan jämföra en dylik skogsegendom med en sparbanksbok, å hvilken man låter räntan innestå år efter år; för denna ränta betalas årligen skatt; det vore väl då alldeles orätt, om, när räntan efter 20 à 30 års förlopp uttages ur sparbanksboken, densamma ånyo skulle beskattas. Lika orätt är det, att en skog, som redan är beskattad, skall dubbelbeskattas genom accis.

Detta gäller emellertid endast sådana skogar, som äro beskattade till sitt fulla värde, något som jag tror i allmänhet vara fallet i de södra delarna af vårt land. Är återigen ett skogshemman uppskattadt allenast till kalmarkens värde, då måste man erkänna, att den föreslagna skogsaccisen verkar alltför lamt. Den skall ju utgå med högst 2 % af skogsafkastningen. Man kan då framställa det spörsmålet: Hvarför skall skogen icke betala mera än högst 2 % af sin afkomst, då andra skatteobjekt inom samma kommun kunna få betala kanhända 10 à 15 %; och hvarför skall inkomsten af skog icke belastas med till exempel landstingsskatt, vägskatt och dylikt? Det tör väl också kunna hända, att, därest denna lag får öfverlefva den nya fastighetstaxeringen fyra år härefter, den, i stället för att öka församlingens skatteobjekt, kommer att minska desamma därigenom att bevillningen å fastigheterna måste nedsättas.

Fastän jag sålunda inser dessa svagheter, har jag likväl biträdt utskottets förslag, och det af trenne anledningar. Den första är, att lagen enligt mitt förmenande är tämligen betydelselös; den andra är, att jag anser, att lagen, det oaktadt, inom vissa kommuner i Norrland kan verka till fördel; och för det tredje har utskottet särskildt framhållit, att lagen endast är af provisorisk karaktär.

Jag ber äfven att få understryka utskottets uttalande, att, därest Riksdagen biträder utskottets förslag, Riksdagen icke därigenom binder sig vid den skatteform, som kallas objektbeskattning. Jag vill särskildt understryka detta, ty jag är synnerligen rädd för att herr finansministern möjligtvis skall lyckas realisera den tanken, som han har, att i vår kommunala beskattning återinföra en sorts grundskatt.

Jag har, herr talman, genom detta uttalande till protokollet velat motivera mitt beslut att biträda utskottets förslag och har naturligtvis intet annat yrkande än om bifall till förslaget.

Angående lag om skogsaccisen m. m. (Forts.)

Herr Åkerlund: Herr talman, mina herrar! Då jag tagit mig friheten att väcka motion i den föreliggande frågan, så anser jag mig böra nämna några ord om densamma.

I mellersta och södra Sverige spela de utgifter, som denna skogsaccis förorsakar egendomsägarne, ingen roll, ty då de själfva äga större delen af skogsarealen inom kommunerna och sålunda äfven få betala större delen af kommunernas skatter, så komma dessa skogsaccismedel egendomsägarne själfva till godo. Men i de norra provinserna är det däremot ett annat förhållande. Där är det väldiga bolag, som förstått att förskaffa sig skogarne eller åtminstone afverkningsrätten till desamma. Dessa skogar utgöra kommunernas redaste egendom, kanske deras enda nämnvärda egendom. Nu afverkas denna skog, och egendomsvärdet minskas naturligtvis därigenom. Då skulle kommunerna få 2 % af behållningen af afverkningen. En så låg afgift anser jag för min del vara alldeles orimlig i dessa bygder, som få vidkännas så stora utskylder i följd af skogsrörelsen och som ha så ofantligt obehag af de skogsafverkningar som därstädes förekomma. Blir nu detta Kungl. Maj:ts förslag fastställdt och blir lag, blir det sannerligen ej lätt att få saken ändrad. Det förvånar mig ej alls, att man i Första Kammaren tog förslaget, ty det är gifvet, att man därigenom står ganska tryggad för lång tid framåt.

Dessutom har jag ifrågasatt, att det icke gärna kan vara rimligt, att kommunalnämnder skola vara beskattningsmyndigheter. Men som saken nu ligger, och då det för de norrländska kommunerna naturligtvis är bättre att få något än intet, samt då ingen utsikt för närvarande finnes att få någon ändring, kan jag för min del icke annat än yrka bifall till utskottets förslag.

Vidare anfördes ej. Kammaren godkände paragrafen.

Öfriga delar af lagförslaget.

Godkändes.

Utskottets hemställan i punkten 1:o förklarades besvarad genom kammarens omförmälda beslut.

Punkterna 2:o—4:o.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

§ 6.

Därnäst i ordningen var å föredragningslistan upptaget bevillningsutskottets betänkande n:o 26, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående ändrad lydelse af vissa §§ i förordningen den

Om ändring i förordningen angående tillverkning och beskattning af maltdrycker m. m.

7 augusti 1907 angående tillverkning och beskattning af maltdrycker m. m. äfvensom i ämnet väckta motioner.

I proposition, n:o 18, hade Kungl. Maj:t, under åberopande af propositionen bilagdt utdrag af statsrådsprotokollet öfver finansärenden för den 12 sistlidne januari, föreslagit Riksdagen att dels antaga ett vid propositionen fogadt förslag till förordning angående ändrad lydelse af 2, 5, 8, 36 och 53 §§ i förordningen den 7 augusti 1907 angående tillverkning och beskattning af maltdrycker, dels ock besluta, att, där restitution af skatt skulle äga rum för malt, som vid skattepliktigt bryggeri omedelbart användts för tillverkning af svagdricka, restitution måtte utgå direkt från maltskattemedlen.

I sammanhang med ifrågavarande proposition hade utskottet till behandling förehaft dels en inom Första Kammaren väckt motion, n:o 46, af herr *Ljungberg*, samt en inom Andra Kammaren väckt motion, n:o 236, af herr *Söderberg* i Hobborn, båda motionerna afseende modifikationer i de af Kungl. Maj:t föreslagna nya bestämmelserna, dels ock hithörande delar af en inom Andra Kammaren väckt motion, n:o 221, af herr vice talmannen *Staaff m. fl.* hvilka hemställt om afslag å förevarande kungl. proposition samt föreslagit en extra inkomstskatt till angifvet belopp.

Utskottet hemställde:

1:o) att Riksdagen dels med förklarande, att Kungl. Maj:ts proposition om ändrad lydelse af vissa §§ i förordningen den 7 augusti 1907 angående tillverkning och beskattning af maltdrycker icke kunnat oförändrad bifallas, måtte i hufvudsaklig anslutning till förevarande motion, n:o 236, af herr *Söderberg* i Hobborn, besluta, att 2, 5, 8, 36 och 53 §§ af samma förordning skulle från och med den 1 oktober 1909 erhålla den lydelse, ett vid betänkandet fogadt förslag utvisade, dels ock ville föreskrifva, att, där restitution af skatt skulle äga rum för malt, som vid skattepliktigt bryggeri omedelbart användts för tillverkning af svagdricka, restitution skulle utgå direkt från maltskattemedlen;

2:o) att Riksdagen måtte besluta, att 23 och 31 §§ af förevarande förordning måtte erhålla den förändrade lydelse, nyssnämnda, vid betänkandet fogade förslag utvisade;

3:o) att förevarande motion, n:o 46, af herr *Ljungberg,* måtte anses besvarad genom hvad utskottet under 1:o) hemställt; samt

4:o) att förevarande motion, n:o 221, af herr *Staaff m. fl.*, i den del nämnda motion afsåge Kungl. Maj:ts proposition n:o 18, icke måtte af Riksdagen bifallas.

Reservationer hade emellertid afgifvits:

dels af herrar *Karlsson* i Göteborg, *Jansson* i Krakerud, *Berg* i Göteborg, *Kvarnzelius, Schotte, Röing, Carlsson* i Malmberget och *J. Olofsson*, hvilka ansett, att utskottet bort hemställa,

1:o) att Kungl. Maj:ts förevarande proposition icke måtte af Riksdagen antagas; samt

Om ändring i förordningen angående tillverkning och beskattning af maltdrycker m. m. (Forts.)

2:o) att förevarande motioner, n:o 46, af herr *Ljungberg*, och n:o 236, af herr *Söderberg* i Hobborn, äfvensom n:o 221, af herr *Staaff m. fl.*, i den del sistnämnda motion afsåge Kungl. Maj:ts ofvanberörda proposition n:o 18, måtte anses besvarade genom hvad utskottet under 1:o) hemställt,

dels ock af herr *Sandwall* emot vissa delar af utskottets motivering.

Sedan herr talmannen anmält ärendet till handläggning, begärdes ordet af

Herr Karlsson i Göteborg, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Jag ber att få föreslå, att bevillningsutskottets betänkande n:o 26 måtte föredragas på följande sätt:

att först behandlas utskottets författningsförslag paragrafvis samt därefter utskottets hemställan i punkterna 1—4,

att vid behandlingen af § 2 i författningsförslaget öfverläggningen må omfatta betänkandet i dess helhet, och

att af förslagets text icke må behöfva uppläsas andra delar än sådana, beträffande hvilka uppläsning begäres.

Hvad herr Karlsson i Göteborg sålunda hemställt bifölls af kammaren.

I enlighet härmed företogs till en början *det vid utskottets betänkande fogade författningsförslaget.*

För *2 §* hade Kungl. Maj:t föreslagit följande lydelse:

2 §.

1. För malt, som i bryggeri användes vid tillverkning af maltdryck, skall med det i nästa mom. medgifna undantag erläggas skatt med tjugutvå öre för hvarje kilogram, dock att för hvarje bryggeri skatten för de första under tillverkningsåret afverkade etthundratusen kilogrammen malt utgår med sjutton öre för kilogram och för de nästa etthundratusen kilogrammen med tjugu öre för kilogram.

2. Frihet från skatt åtnjutes vid bryggeri, där, på grund af tillståndsbevis, endast svagdricka tillverkas.

Utskottet hade däremot, i likhet med hvad herr Söderberg i Hobborn i sin ofvanberörda motion n:o 236 föreslagit, hemställt om denna lydelse af paragrafen:

2 §.

1. För malt, som i bryggeri användes vid tillverkning af maltdryck, skall med det i nästa mom. medgifna undantag erläg-

gas skatt med *tjugutre* öre för hvarje kilogram, dock att för hvarje bryggeri skatten för de första under tillverkningsåret afverkade etthundratusen kilogrammen malt utgår med sjutton öre för kilogram och för de nästa etthundratusen kilogrammen med tjugu öre för kilogram.

2. Lika med Kungl. Maj:ts förslag.

Om ändring i förordningen angående tillverkning och beskattning af maltdrycker m. m. (Forts.)

Sedan paragrafen föredragits, lämnades på begäran ordet till:

Herr Karlsson i Göteborg, som yttrade: Herr tal man,mina herrar! Som kammaren behagar finna af det föreliggande betänkandet, ha icke mindre än 8 af denna kammares representanter i utskottet yrkat afslag på den kungl. propositionen. Vi ha gjort det af åtminstone trenne skäl; för den ena har antagligen det ena skälet, för den andre det andra varit afgörande. Vi ha emellertid fäst uppmärksamheten på det faktum, att Andra Kammaren upprepade gånger begärt utredning angående frågan om statens, kommunernas, landstingens och hushållningssällskapens frigörande ifrån det ekonomiska beroende, i hvilket de för närvarande stå till rusdryckshandteringen. Det har då förefallit oss vara oegentligt att genom den ifrågasatta höjningen af maltskatten samtidigt öka detta beroende.

En annan omständighet, som har gjort det för oss motbjudande att vara med om en höjning af maltskatten, särskildt vid denna riksdag, har varit att Riksdagen nu för kort tid sedan beslutat en sänkning af tullen på vin, en dryck, som ju användes af de mera burgna samhällsklasserna. Det har då förefallit oss vara oriktigt att samtidigt åstadkomma ett fördyrande af den dryck, som den större och mindre välsituerade delen af allmänheten begagnar sig af. Nu kan man emellertid med fog invända, det erkänner jag, att är det så, att man icke kan betala hvad ölet kostar, så får man väl låta bli att dricka det. Men nu är det så, att detta, att dricka öl, gått in i vanorna, och det är vida lättare att *säga* till folk, att de skola låta bli att använda det än att få dem att *göra* det, ty man torde icke kunna säga, att en höjning af ölpriset med 1 öre per halfbutelj i någon afsevärd grad kommer att minska förbrukningen så, att man i denna åtgärd skulle kunna se något slags medel till nykterhetens befordrande, och det har väl heller ej af ens någon blifvit påstådt. Det gäller här helt enkelt ett fördyrande af en vara, som användes äfven af den mindre välsituerade delen af allmänheten. Vi ha sålunda här — och det har för mig varit det viktigaste skälet — vi ha här att göra med en ytterligare indirekt beskattning. För min del har jag varit med om att underteckna en motion, i hvilken föreslagits, att man skulle uttaga de behöfliga medlen, d. v. s. de medel, som denna höjning af maltskatten äro afsedda att införskaffa, på den direkta beskattningens väg, i stället för att ytterligare öka dessa indirekta skatter, som i vårt skattesystem hafva en så afgjordt öfvervägande betydelse. Jag har särskildt velat vara med om detta afslag på framställningen om en höjd maltskatt

Om ändring i förordningen angående tillverkning och beskattning af maltdrycker m. m. (Forts.)

därför, att jag tror, att om man kan gå på den direkta beskattningens väg något längre, så skall man däraf få se ett resultat, som borde för litet hvar vara önskvärdt. Jag tror nämligen, att om vi gå litet mera, än vi hittills gjort, i riktning mot en direkt beskattning, så komma vederbörande särskildt i medkammaren att taga litet större sparsamhetshänsyn än de för närvarande göra. Det förefaller mig, som gåfve oss denna Riksdag en särskildt skarp läxa i det afseendet, och det är framför allt den omständigheten, hvilken som sagdt gör, att jag skulle önska, att denna kammare med så stor majoritet skulle kunna besluta sig för ett afslag på det föreliggande förslaget, att kammarens beslut äfven vid en gemensam votering kunde genomföras.

Jag ber alltså, herr talman, att få yrka afslag såväl på Kungl. Maj:ts förslag som på utskottets förslag, ty, som herrarne behaga finna, sammanfaller icke Kungl. Maj:ts förslag fullständigt med det förslag, som utskottet afgifvit. Jag ber emellertid, herr talman, att få yrka afslag å bäggedera förslagen.

I detta anförande instämde herrar *Schotte, Janson* i Bråten, *Röing, Berg* i Göteborg, *Larsson* i Klagstorp, *Thylander, Carlson* i Herrljunga, *Jonsson* i Gumboda och *Bosson.*

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet Swartz: Herr talman, mina herrar! När jag hade att besluta angående hvilka nya eller förhöjda skatter borde föreslås till täckande af utgifterna i 1910 års budget, befann jag mig i den situationen, att jag, sedan de tillfälliga behofven tillgodosetts genom en extra inkomstskatt, var nödsakad att för täckande af utgifter af stadigvarande natur tillgripa stämpel- och konsumtionsskatter. — Att den direkta beskattningen icke för närvarande är lämplig att ytterligare anlita, skall jag sedermera söka visa. — Hvad beträffar stämpelskatten, så pågår ju för närvarande en utredning i syfte att bland annat genom arfskatten erhålla ökade statsinkomster. Enär utredningen i detta och andra afseenden icke framskridit långt nog för att kunna ligga till grund för något förslag vid innevarande års riksdag, stannade jag som naturligt var vid växelstämpeln, hvarom utredning icke saknades, och hvilken ju för öfrigt var en gammal bekant.

Att jag i fråga om konsumtionsskatter föreslog en ökad maltskatt hade flera skäl. Jag ber att i sådant afseende först få framhålla, huruledes i 1901 års finansplan, som uppgjordes i sammanhang med härordningsförslaget, maltskatten intog ett betydande rum. Den var afsedd att inbringa fem miljoner kronor. För 1903 års Riksdag föreslogs det att antaga en maltskatt, som skulle utgå efter en graderad skala med i medeltal 18, 19 öre pr kg., och förslaget vann i den formen Andra Kammarens bifall. Som voteringssiffrorna utvisa, var det en mycket stor majoritet för förslaget; det var icke mindre än 159 röster mot 57. Visserligen stannade kamrarne i olika beslut, men det, som gjorde att Första Kammaren icke fattade samma beslut som

Om ändring i förordningen angående tillverkning och beskattning af maltdrycker m. m. (Forts.)

Andra Kammaren, var icke skattens belopp, utan att Första Kammaren ville ha den lagd på ett annat sätt. Sedermera, vid sammanjämkningen, gjorde sig det förhållandet gällande, att skattebehofvet icke var så stort, som det syntes vara, då propositionen framlades, hvarför denna sammanjämkning kunde med tillgodoseende af andra synpunkter än de rent fiskaliska bringas till en punkt, hvarigenom beloppet af maltskatten uppgick till endast 3 miljoner kronor.

Nu är det ju naturligt, att när man som sagdt varit nödsakad att tillgripa en konsumtionsskatt, man därvidlag af de nyss anförda förhållandena närmast tänkte på maltskatten. Bevillningsutskottet har också i hufvudsak tillstyrkt bifall till det kungl. förslaget. Mot de af utskottet gjorda modifikationerna har jag så mycket mindre något att invända, som de egentligen gå ut på att bereda en mera tryggad ställning för de alkoholsvagare dryckerna gent emot de alkoholstarkare. Under sådana förhållanden ansluter jag mig till utskottets förslag och vågar uttala den förhoppningen, att Riksdagen också skall taga detsamma.

Emellertid har till utskottets betänkande, såsom nyss anförts, fogats en reservation af icke mindre än 8 reservanter. Dessa ha stödt sin reservation hufvudsakligen på de skäl, som blifvit anförda i en här i kammaren af herr Staaff m. fl. afgifven motion. Jag anser mig under sådana förhållanden böra upptaga dessa skäl till en närmare granskning och, i den mån det kan vara mig möjligt, till ett bemötande.

De åberopade skälen äro, som den förre talaren anförde, af trefaldig beskaffenhet. Jag kan indela dem i skäl ur nykterhetspolitisk och skäl ur allmän skattepolitisk synpunkt. Till den förra kategorien torde två af skälen vara att hänföra, under det att ett, men icke därför mindre kraftigt, är att hänföra till den senare kategorien.

Det är då först anfördt, att den omständigheten, att vintullen i år blifvit sänkt, icke talar till förmån för en höjning af maltskatten. Jag har vid ett föregående tillfälle redan haft anledning uttala mig i den frågan, men jag ber dock att få säga, att det synes mig, som om detta icke vore ett skäl, som hade någon bärkraft i detta sammanhang. — Herrarne veta nog lika väl som jag, att syftet med vintullens sänkning icke var, att man skulle få billigare vin här i landet, lika litet som jag kan säga, att syftet med maltskattens höjning är, att ölet skall blifva dyrare, utan i bägge fallen är syftet ett rent statsfinansiellt. Medlen ha på grund af förhållandena fått vara af skiftande natur och konsekvenserna torde måhända också bli af en olikartad natur, åtminstone så till vida som det ju kan antagas, att ölförbrukningen i någon mån kommer att minskas genom den höjda maltskatten. Däremot tror jag för min del icke, att man kan antaga, att vinförbrukningen kommer att ökas på grund af den sänkta vintullen.

Det andra skälet är det, att då en utredning angående statens, kommunernas, landstingens och hushållningssällskapens frigörande

Om ändring i förordningen angående tillverkning och beskattning af maltdrycker m. m. (Forts.)

från beroende af rusdrycksinkomsterna är begärd, man icke borde ytterligare fastlåsa dessa institutioner vid ett sådant beroende. Jag ber dock att i det afseendet få framhålla, huruledes väl litet hvar, äfven de, som ifrigast hoppas på att en sådan utredning skall gifva till resultat, att ett frigörande från detta beroende skall kunna genomföras, äro tämligen ense därom, att det kommer att dröja ganska länge innan ett sådant resultat kan ernås. Inom denna kammare har en gång ett förslag i den riktningen varit föremål för votering, och då var det i alla fall icke förutsatt annat än att öfvergångstiden skulle sträcka sig öfver minst 20 år. Under sådana förhållanden vill det synas mig, som om man skulle kunna säga, att det är väl befogadt, så länge rusdrycker i landet konsumeras, att konsumenterna också betala sin tribut till staten. Så har också förhållandet varit och är ännu i våra båda grannländer, som icke utan fog bruka anföras som föregångsländer med afseende på sträfvandena för nykterhetsintresset, Norge och Finland. I båda dessa länder äro rusdryckerna, och nu särskildt ölet, vida högre beskattade, än hvad de här i landet äro eller enligt Kungl. Maj:ts eller utskottets förslag skulle bli. Herrarne veta, att hos oss högsta skattesatsen för närvarande är 12 öre, och att utskottet nu föreslår den till 23 öre pr kilogram malt. I Finland motsvarar den 31,7 öre och i Norge 46,3 öre pr kilogram. Maltskatten drabbar för närvarande i Sverige individen med ett belopp af 56 öre och skulle, om det föreliggande förslaget går igenom, drabba individen med en utgift af 1 kr. 20 öre. I Norge drabbas individen af en utgift af 1 kr. 28 öre och i Danmark — för Finland har jag ingen motsvarande siffra — af 2 kr. 33 öre.

Vidare ber jag att få erinra om att samma förhållande råder med afseende på brännvinet. I Sverige utgör skatten, som herrarne veta, 65 öre pr liter 50-procentigt brännvin, i Finland utgör den 86,4 öre och i Norge 1 kr. 31 öre, och i bägge dessa länder äro dock, vågar jag säga, sträfvandena att åstadkomma en fullkomlig skilsmässa mellan rusdrycksinkomsterna och staten och de olika kommunerna längre hunna än här i landet. Dessutom tillåter jag mig framhålla en omständighet, som ur nykterhetssynpunkt måhända kan ha en viss betydelse till förmån för den föreslagna maltskatten, nämligen den, att en skattesats af 22 öre — jag har räknat ut dessa siffror innan siffran blef höjd till 23 öre, och för öfrigt kommer naturligtvis 22 öre närmare medeltalet än 23 öre gör, — med hänsyn till alkoholhalten hos lageröl motsvarar en skatt af 53,5 öre pr liter 50-procentigt brännvin och således kommer närmare den nuvarande skatten på brännvin, hvilken, som sagdt, utgör 65 öre pr liter. Det vill således synas mig, som om ur nykterhetssynpunkt icke några särskilda skäl till motstånd mot denna maltskatt skulle kunna göra sig gällande.

Men så kommer jag öfver till det allmänt skattepolitiska motivet för afslag, hvilket den föregående ärade talaren tillmätte den största vikten och betydelsen, och som väl måste anses ha den mest allmängiltiga betydelsen af de tre anförda motskälen. Det har af motio-

Om ändring i förordningen angående tillverkning och beskattning af maltdrycker m. m. (Forts.)

närerna formulerats på det sättet, att maltskatten icke till någon väsentligare del utgöres af samhällets i ekonomiskt afseende mera bärkraftiga element och att vårt skattesystem ingalunda är sådant, att det kan vara tillrådligt att ytterligare öka en skatt af denna beskaffenhet. Dessa ord torde väl få tolkas på det sättet, att, åtminstone till dess vårt skattesystem blir väsentligen omlagdt, de behof af nya skatter, som för staten kunna yppa sig, icke få fyllas genom höjningar af sådana konsumtionsskatter, som förnämligast träffa de breda lagren. Att maltskatten är en sådan skatt, torde visst böra erkännas, ehuruväl jag tillåter mig framhålla, att äfven andra samhällslager, icke minst medelklassen, i ganska betydlig grad bidraga till utgörandet af denna skatt. Emellertid är det uttalande, som jag nyss citerade, af en innebörd, som går vida utöfver frågan, huruvida det nu föreliggande behofvet skall fyllas genom den af Kungl. Maj:t föreslagna maltskatten eller på annat sätt. Det innebär ett bestämdt afrådande från ökningen af sådana konsumtionsskatter och meddelar i följd däraf ett direktiv för framtiden, särskildt den närmast liggande, med afseende på sättet för tillgodoseende af eventuella behof från statsverkets sida, som icke kunna fyllas med de befintliga tillgångarna. Under sådana förhållanden torde det vara både naturligt och riktigt, att jag upptager detta uttalande till närmare granskning, och jag får på förhand be herrarne om ursäkt för att denna granskning nog kommer att taga en smula tid.

Utgångspunkten för omdömet om det olämpliga i att höja maltskatten är vårt nuvarande skattesystem, som »ingalunda är sådant, att det kan vara tillrådligt att ytterligare öka en skatt af sådan beskaffenhet». Att vårt direkta skattesystem tarfvar omläggning är många gånger erkändt, och herrarne veta, att vi arbeta därpå så mycket vi någonsin kunna. Bristerna i det nuvarande skattesystemet hänföra sig emellertid egentligen till anordningarna inom själfva området för den direkta beskattningen, på grund af hvilka skattetungan trycker ojämnt och orättvist, och ansträngningarna gå i första rummet ut på att utjämna dessa förhållanden. Att en sådan utjämning också skall verka en ökning i det på grund af direkt beskattning utgående beloppet, torde få anses ligga i sakens natur, men ingalunda torde ökningen bli så stor, att därmed alla statens ökade behof kunde tillgodoses, ej ens under den närmaste framtiden. En försöksvis företagen omläggning i sådant syfte af grunderna för den direkta beskattningen skulle helt visst leda till ett helt annat resultat och bli af en för våra ekonomiska förhållanden mycket farlig beskaffenhet. Föreställningen om det icke allenast möjliga utan ock synnerligen lämpliga i att på den direkta beskattningens väg uttaga ett betydligt ökadt belopp är emellertid mycket utbredd och grundar sig hufvudsakligen på den uppfattningen, att vi här i Sverige äro så synnerligen efterblifna på den direkta beskattningens område. Hur förhåller det sig då i verkligheten med den saken?

Innan jag ingår på den frågans besvarande, skall jag tillåta mig

Om ändring i förordningen angående tillverkning och beskattning af maltdrycker m. m. (Forts.)

att något litet beröra utvecklingen af den direkta beskattningen inom vårt eget land under de senare åren. Hur frestande det därvid än kunde vara att sträcka ut undersökningen litet längre, till alla de skatter som utgå på inkomst och kapital, torde det dock vara tillräckligt att i detta sammanhang hålla sig till bevillningen och inkomstskatten. I vår allmänna bevillning ingår visserligen en objektskatt, nämligen fastighetsbevillningen, men densamma bör dock i detta sammanhang, då det särskildt gäller att se hur *stats*-beskattningen i detta afseende stigit under de sista åren, medtagas bland de direkta skatterna på den grund, att den utgör ett komplement till inkomstbevillningen och i fastighetsägarens hand träffar inkomsten af den fasta egendomen, om också tämligen ojämnt. Af riksstaterna för åren 1900—1909 och det föreliggande förslaget till budget för 1910 finner man, att förhållandet mellan de direkta skatterna och samtliga skatter är följande: 1900 ingingo i riksstaten direkta skatter af nyss omförmälda natur med sex millioner kronor. Samtliga skatter voro i rundt tal 86 millioner. Således utgjorde de direkta skatterna 7 procent af samtliga skatter. 1905 uppgingo de direkta skatterna till till 19,600,000 kronor af 124,700,000. Procentsatsen hade vuxit till 16. 1909 utgingo de direkta skatterna med 26 millioner af 143 millioner, således med något öfver 18 procent och för 1910 äro de direkta skatterna föreslagna att utgå med 30,900,000 kronor af 155 millioner kronor, d. v. s. med ungefär 20 procent.

De direkta skatterna till staten ha sålunda under första decenniet af innevarande århundrade vuxit, absolut taget, från 6 millioner kronor år 1900 till 30,900,000 år 1909, och samma skatter ingingo i summan af riksstatens samtliga skatter 1900 med 7 procent, men i den för 1910 föreslagna budgeten med 20 procent. Ehuru för år 1900 liksom de närmaste åren därefter tilläggsbevillningen allt emellanåt sporadiskt förhöjde de direkta skatternas procentförhållande till summan af samtliga skatter, tala dock dessa siffror ovedersägligen ett ganska tydligt språk med afseende på den direkta beskattningens utveckling i vårt lnnd.

En än klarare bild häraf får man emellertid, om man ser på de kommunala skattesiffrorna. När man i vårt land talar om skattetrycket, kan man som bekant icke, utan att blifva fullständigt vilseledd, förbise den kommunala beskattningen, som ju är en ren öfverbyggnad till bevillningen till staten.

De siffror den kommunala finansstatistiken lämnar, äro som bekant långt ifrån uppmuntrande. Dessa förhållanden, hvilka väckt statsmakternas uppmärksamhet, äro väl kända, och jag skall tillåta mig allenast anföra några få siffror.

Den kommunala statistiken uppdelar kommunerna allt efter skattebelastningen i skilda grupper. Om man sammanför de kommuner å landet, där utdebiteringen *icke öfverstiger 5 gånger* bevillningen, finner man, hurusom denna grupp i förhållande till hela antalet kommuner, utgörande ungefär 2,380, med hvarje år sjunker.

Om ändring i förordningen angående tillverkning och beskattning af maltdrycker m. m. (Forts.)

De landskommuner, där debiteringen *öfverskjuter 5 gånger* bevillningen, uppgingo redan år 1906, det sista år, från hvilket officiell statistik föreligger, till 71 procent af hela antalet landskommuner och hade absolut taget vuxit från 1,488 stycken år 1901 till 1,698 stycken år 1906. Och af nu angifna kommuner uttaxerade år 1906 ända till 770 stycken öfver 7 $^1/_2$ gånger bevillningen.

I en hvar af sistnämnda kommuner utgingo alltså från de inkomster, som hade att utgöra såväl bevillning som inkomstskatt *dels minst* 7,5 procent i kommunalskatt, dels 1 procent i bevillning, dels ock 1—4 procent i inkomstskatt, eller sammanlagdt från 9 $^1/_2$ till 12 $^1/_2$ procent af taxerade inkomsten. Läggas så härtill landstingsskatt, vägskatt, utskylder till prästerskapet m. m., kommer man säkerligen i fråga om ett mycket stort antal kommuner upp till en skatteprocent, som närmar sig, om den icke kan sägas redan hafva uppnått, maximum för de skattdragandes skatteförmåga.

Öfvergår jag så till städer och köpingar, synas skatteförhållandena därstädes måhända icke så tyngande som på landsbygden. Men äfven i fråga om dessa kommuner äro skattesiffrorna af den art, att de, som särskildt åstunda den direkta beskattningens utveckling, borde kunna gifva densamma sitt erkännande. Med afseende å städerna har jag haft tillgängliga skattesiffrorna för innevarande år och lämnar beträffande de större städerna härmed några siffror.

Den kommunala skatteprocenten utgör för Stockholm, i medeltal för alla församlingar, 6,5, för Göteborg 6,45, för Malmö 6,92, för Norrköping 7 och för Gäfle 7,20, allt gånger bevillningen. Beträffande Gäfle kan dessutom tilläggas, att inkomsttagare i denna stad hafva att utgöra 21 öre per bevillningskrona såsom bidrag till Gäfle och Gästriklands sjukvårdsdistrikt. I nyssnämnda städer uppgår alltså, inberäknadt bevillning och inkomstskatt, skatteprocenten till: för Stockholm 8,5—11,5, för Göteborg 8,45—11,45, för Malmö 8,92—11,92, för Norrköping 9—12 och för Gäfle 9,20 — 12,20 eller inberäknadt sjukvårdsafgifter 9,41—12,41.

De siffror, som nu lämnats, afse, såsom jag redan antydt, allenast *inkomster*, som drabbas af såväl bevillning som inkomstskatt, och äro lämnade i syfte att belysa de verkliga skatteförhållandena. Jag har sålunda därmed icke på något sätt velat yttra mig angående lämpligheten af de grunder, efter hvilka skatterna till stat och kommun utdebiterats.

När jag nu öfvergår att något jämföra skatteförhållandena här i Sverige och i utlandet, får jag genast framhålla, hurusom man på grund af våra skilda skatteförfattningar omöjligen kan göra några fullt exakta jämförelser. Särskildt må framhållas, att en statsbeskattning af inkomst efter två skilda författningar är en abnormitet, hvarom vi väl antagligen stå ensamma. Oafsedt detta är hvarje jämförelse utesluten beträffande länder, där inkomstskatt i mera modern bemärkelse saknas, såsom i Frankrike. Å andra sidan skulle, såsom uppenbart är, hvarje jämförelse halta, om från jämförelsen uteslötes

Om ändring i förordningen angående tillverkning och beskattning af maltdrycker m. m. (Forts.)

de skatter till kommuner, som utginge efter de för statsskatterna bestämda grunder. *Inkomstens hela skattebelastning* bör nämligen göras till föremål för jämförande undersökningar.

Beträffande England är sålunda att märka, att kommunerna för täckande af sina inkomstbehof äro så godt som uteslutande hänvisade till en fastighetsskatt. Denna fastighetsskatt, hvilken närmast drabbar *nyttjanderättsinnehafvaren*, såväl i fråga om jordbruksfastighet som annan fastighet, kan icke i ett land som England ens sägas i stort sedt utgöra en skatt å den *inkomst*, *fastighetens ägare* åtnjuter af ägande fastighet.

För *inkomsterna i* England utgår alltså skatt allenast till staten. Under sista budgetsåret torde denna skatt hafva varit bestämd för t. ex. 3,000 £ inkomst af kapital till 14 p. per £ eller ungefär 5 $^5/_6$ proc. I det nu senast i parlamentet framlagda förslaget, såvidt de i pressen lämnade uppgifter äro riktiga — det officiella trycket har ännu icke kommit mig tillhanda — skulle inkomstskatteprocenten höjas för inkomster af 5,000 £ och därutöfver, såvidt de härflöte af annat än arbete, till 8 $^1/_3$ procent, dock allenast för den del af inkomsten, som öfverstege 3,000 £ eller i svenskt mynt 54,000 kronor. Med en dylik skattesats blefve vid inkomst af t. ex. 6,000 £ eller ungefär 110,000 kronor den effektiva skattesatsen 7,1 procent. Vid en inkomst af 8,100 £, motsvarande ett belopp i svenskt mynt af ungefär 145,000 kr., där den svenska inkomstskatten utgår med maximalbeloppet, skulle den föreslagna engelska inkomstskatten utgå med ungefär 7,4 procent. I Sverige utgöra inkomster af nämnda storlek i inkomstskatt och bevillning till staten *för närvarande* 5 procent och enligt *Kungl Maj:ts förslag* för år 1910 5,6 procent. Härtill komma så vidare de kommunala utskylderna. En inkomst af t. ex. 3,000 £, som, på sätt nyss angafs, enligt det nya skatteförslaget skulle i England utgöra i skatt 7,1 procent, är under innevarande år faktiskt beskattad med i Stockholm 11,2 procent, i Göteborg 11,15 procent, i Malmö 11,62 procent, i Norrköping 11,7 procent och i Gäfle 12,11 procent.

Hvad härefter angår de länder, där progressiv inkomstskatt sedan en längre eller kortare tid tillbaka varit gällande, må till en början anmärkas, att progressionen i regel så anordnats, att inkomstskatten där är betydligt högre för de *mindre* inkomsterna än här i riket, och detta äfven i land såsom Danmark, där progressionen i dess helhet är betydligt svagare än i Sverige. Med den extra inkomstskatten skulle i Sverige en inkomst om 1,200 kronor draga en skatt af 4 kronor 60 öre, medan motsvarande inkomst skulle beskattas i runda tal med: i Norge 13 kronor, i Danmark 8 kronor, i Preussen 10,5 kronor, i Sachsen 14 kronor, i Baden 10,5 kronor och i Hessen 16,5 kronor. Motsvarande siffror för en inkomst om 5,000 kronor äro: i Sverige 57,5 kronor, i Norge 101 kronor, i Danmark 70 kronor, i Preussen 130 kronor, i Sachsen 160 kronor, i Baden 109 kronor och i Hessen 128 kronor. Dessa för Sverige lägre skattesiffror hafva sin naturliga

Om ändring i förordningen angående tillverkning och beskattning af maltdrycker m. m. (Forts.)

anledning bland annat, i den af samma inkomster utgående bevillningen; och därjämte får icke förglömmas, att skiljaktigheterna mellan skattesiffrorna i Sverige och öfriga omförmälda stater i viss, om ock på det hela taget ringa, mån vinna utjämning hvad angår inkomst af kapital, om man tager hänsyn till den flerstädes utomlands förekommande särskilda förmögenhetsskatt, en skatt, som äfven hos oss står på dagordning»n och måste tillgripas, bland annat, för att kompensera bevillningen.

Progressionen, hvilken som bekant här i riket stannar vid 4 procent, har samma gräns i Preussen. I öfriga omförmälda tyska stater går den däremot något högre, i Sachsen, Würtemberg och Hessen ända till 5 procent, d. v. s. till den skattesats, som högsta inkomster i Sverige utgöra i bevillning och inkomstskatt. I Danmark åter stannar progressionen vid 2 $^1/_2$ procent.

Redan nu håller sig sålunda inkomstbeskattningen, om man inräknar allmänna bevillningen, här i riket väl så hög som i öfriga länder, där progressiv inkomstskatt finnes införd. Men såsom redan nämnts, måste man vid beräkning af inkomstens totala skattebörda jämväl taga i betraktande kommunalskatterna, i den mån desamma utgå såsom tillägg till den statsliga inkomstskatten. I sådant afseende må genast framhållas, att, om man frånser Sverige och Norge, legala gränser för dylika tillägg finnas fastställda. Dessa bestämmelser gifvas antingen direkt i vederbörande skattelagar eller ock komplementvis i den form, att för uttaxering å statsskatten fordras offentlig myndighets tillstånd.

Hvad beträffar Danmark, är sålunda Köpenhamns rätt i sådant afseende bestämd till 2 $^1/_2$ gånger inkomstskatteprocenten, d. v. s. att, då maximum för inkomstskatten är 2 $^1/_2$ procent af inkomstens belopp, de kommunala utskylderna aldrig kunna öfverstiga 6,25 procent af inkomsten. Summan af inkomstskatten till stat och kommun uppgår alltså för de allra högsta inkomsterna till sammanlagdt 8,75 procent af inkomstens hela belopp, mot t. ex. i Stockholm för närvarande utgående 11,50 procent. Öfriga kommuners i Danmark rätt till uttaxering är ytterst beroende på inrikesministeriets medgifvande.

Vidkommande de tyska staterna må anmärkas, att utdebitering på inkomstskatten till staten i allmänhet är beroende på statsmyndighets medgifvande. Hvad Preussen vidkommer, är maximum för dylik uttaxering, utan förutgånget medgifvande, satt till 1 $^3/_4$ gånger inkomstskatten, d. v. s. 1 gång i primärkommuner och $^3/_4$ gång i de högre kommunerna. Ser man på de faktiska förhållandena budgetåret 1908—1909, finner man, att Berlin uttaxerar 100 procent af inkomstskatten. Som maximum af denna är satt till 4 procent, belastas de allra högsta inkomster i Berlin med skatt till stat och kommun med högst 8 procent (Stockholm 11,50 procent). I de flesta större städer torde emellertid utdebiteringen icke stanna så lågt. I några fall visar statistiken, att utdebiteringen å de högsta

Om ändring i förordningen angående tillverkning och beskattning af maltdrycker m. m. (Forts.)

inkomsterna t. o. m. något, om ock obetydligt, öfverstiger högsta utdebitering i Stockholm.

I öfrigt må anmärkas, att i Würtemberg, där inkomstskattens progressionsskala stannar vid 5 procent, den kommunala utdebiteringen icke får öfverstiga inkomstskattens halfva belopp, och att i Baden den kommunala utdebiteringen utgår proportionellt på inkomst.

Af den nu lämnade utredningen torde framgå, att, om man undantager Norge, hvars exempel i förevarande fall icke torde mana till efterföljd, i Sverige skattebelastningen å inkomstskatt är väl så hög, om icke högre, än icke blott i det kapitalstarka England, utan äfven i Danmark och de Tysklands skilda stater, hvilka infört en rationell inkomstskatt. Vill man sålunda i afseende å den direkta beskattningen följa förenämnda länders föredömen, synes det som om tvekan till och med skulle kunna uppstå vid äfven den minsta höjning af inkomstskatten.

Sunda ekonomiska förhållanden inom ett land förutsätta, att de statens utgifter, som äro af *stadigvarande* natur och icke böra täckas genom statens självverksamhet, såsom i fråga om kommunikationsverken, tillgodoses genom skatter. Uppenbarligen bör då också skattepolitiken inrikta sig på anordnandet och anlitandet af stadigvarande skattekällor. En skatt af dylik beskaffenhet låter sig emellertid sällan rationellt anordnas, om icke hänsyn tages till åtskilliga andra ekonomiska förhållanden, ej minst till redan bestående skatter. Under sådana omständigheter föregås ju också hvarje skatteförslag i regel af en omsorgsfull och grundlig utredning. Om nu angifna punkter måste tagas i betraktande vid *skattens anordnande*, måste påtagligen ock samma ordning i regel följas vid en redan *bestående* skatts *omreglering*.

Man skulle sålunda otvifvelaktigt göra sig skyldig till en ganska stor felräkning, om man ansåge sig kunna höja inkomstskatten — ens sedan densamma blifvit rationellt ordnad — allenast genom procentisk höjning af skattens belastning. I de länder, där en rationell inkomstskatt redan införts, har inkomstskatten liksom andra skatter erhållit all den stabilitet, som skattesystemet i en under utveckling stadd stat kan erhålla. Går man till vårt eget land, finner man, att inkomstskatten utgår med 1 krona pr 100 kronor af ett på progressiv grund beräknadt inkomstbelopp. Utan att man ens behöfver känna, under hvilka historiska förhållanden inkomstskattens progressionsskala tillkommit, och de grunder, som därvid följts för beräkning af inkomsttagarnas skatteförmåga, säger det sig självt, att en ensidig ändring af den procentiska belastningen i ändamål att vinna en *stadigvarande* ökning af inkomstskatten bör föregås af en revision af inkomstskattens progressionsskala. Detta blir dessutom med afseende å den här i landet gällande inkomstskatten så mycket nödvändigare, som densamma ännu är långt ifrån rationellt ordnad.

I detta sammanhang skall jag något beröra inkomstskattens

karaktär af reservskattekälla. Därmed afses naturligen icke att reservera inkomstens skattekraft för framtida behof.

Om ändring i förordningen angående tillverkning och beskattning af maltdrycker m. m. (Forts.)

Tvärtom bör genom direkt beskattning uttagas så stort belopp, som utan de skattdragandes oskäliga betungande kan under normala förhållanden å denna beskattningsväg utdebiteras. Men vid bestämmandet af skattens *progression* får man dock icke lämna ur sikte, att ett tillfälligt skattebehof, särskildt under brydsamma tider, mången gång ovillkorligen påkallar anlitande af höjning af inkomstskatten. Det kan nämligen icke förbises, att öfriga skattetitlar i stort sedt äro af den natur, att den skattskyldige i större eller mindre grad kan undandraga sig skattskyldigheten. Detta är förhållandet med konsumtionsskatterna liksom ock i icke ringa mån med stämpelskatterna. Inkomstskatten, som den skattskyldige däremot i regel icke kan undandraga sig, blir till sist under sådana förhållanden statens säkraste inkomstkälla.

Med denna syn på saken måste jag framhålla, att motionärerna i sin omförmälda motion gjort sig skyldiga till en missvisande tolkning af vissa mina ord i ämnet, hvad angår den af mig föreslagna extra inkomstskatten.

Uti nämnda motion heter det nämligen, att, enär det är omöjligt att förutse, huruvida Riksdagens granskning af statsverkspropositionen kan medföra det utan tvifvel lyckligaste resultatet, nämligen att inkomstbehofvet väsentligt minskades, motionärerna finna det nödvändigt att föreslå ett annat medel till statsbehofvens täckande än den föreslagna höjningen af maltskatten och i sådant afseende »*erbjuder sig själfmant*», *för att tala med chefens för finansdepartementet egna ord* i statsrådsprotokollet angående inkomsterna (sid. 16), inkomstskatten».

Ja, orden känner jag igen, men ej deras mening, då de i föreliggande fall anföras såsom skäl för en höjning af den till inkomstskatt taxerade inkomstens direkta belastning med ända till 36 procent.

Motivet för mitt förslag till ett vida mindre omfattande extra tillägg till inkomstskatten är af helt annan art än det, som ledt motionärerna.

Efter att på 10 och 11 sidorna af det nyss åberopade statsrådsprotokollet hafva angifvit skälen, hvarför enligt min åsikt en sådan *afvikelse från hittills följdt tillvägagångssätt* borde göras som att redan i 1910 års stat upptaga en summa till mötande af under år 1908 motsedd brist, uttalar jag på den nyss angifna sidan 16 såsom min uppfattning, att det belopp, som behöfves för täckandet af sagda behof, hufvudsakligen »bör anskaffas genom en tillfällig, extra beskattning af sådan natur, att skattesystemet i öfrigt däraf ej påverkas». Och jag fortsätter: »Den skattekälla som härvid själfmant erbjuder sig, är inkomstskatten. Denna skatt lämpar sig nämligen synnerligen väl såsom en *reservskattekälla* ägnad, bland annat, att i enastående fall anlitas för fyllandet af *tillfälliga behof af mera säregen art*». Då ett sådant fall nu förelåg, syntes mig lämpligt, att en särskild extra in-

Om ändring i förordningen angående tillverkning och beskattning af maltdrycker m. m. (Forts.)

komstskatt anlitades, hvars helt och hållet tillfälliga natur emellertid framginge af hvad som anförts.

Att uti detta uttalande söka ett stöd för förslaget att ersätta maltskatten med en höjning af den extra inkomstskatten borde ej kunna anses befogadt.

Motivet för mitt förslag var att för täckandet af en extra ordinär statsutgift anvisa en extra ordinär inkomstkälla, — motionärernas motiv är att ersätta en indirekt skatt af allt annat än öfvergående natur med en direkt skatt, som tydligtvis ej heller blir af öfvergående natur och som just i följd häraf och på grund af sin egenskap att utgöra en påbyggnad på en såsom otymplig allmänt erkänd statskatt ej oväsentligt skulle försvåra denna skatts omläggning till lämpligare former.

Mitt förslag om den extra inkomstskatten för år 1910 är ock ägnadt att såsom ett faktiskt exempel illustrera min mening och framvisa behofvet af att vid den direkta beskattningens förestående omläggning ej inkomstskattens egenskap af reservskattekälla lämnas ur räkningen.

Såsom jag nyss antydde och vid behandlingen af växelstämpeln jämväl visat, kan det skattebehof, den förhöjda maltskatten afser att fylla, icke anses *tillfälligt*. När det sålunda är fråga om att för ett *stadigvarande* skattebehof uppsöka en *stadigvarande* skattekälla, uppstår frågan, huruvida inkomstskatten i dess nuvarande form kan lämpa sig för en ytterligare belastning. Då i föreliggande motion någon utredning i sådant afseende icke lämnas, skall jag i korta ordalag söka angifva min ställning i nämnda afseende.

Som bekant har i all modern skattelagstiftning den direkta beskattningen af inkomst lagts progressivt. För att i sådan ordning taga i anspråk den växande inkomstens skatteförmåga, måste naturligen inkomsten kunna på ett exakt sätt bestämmas. Den *rena* inkomsten bör alltså beskattas. Trots bristen på denna förutsättning antogs likväl år 1902 den progressiva inkomstskatten i hufvudsakligen den form, densamma ännu bibehåller. Anledningarna härtill äro väl kända samt torde bäst angifvas genom erinran om den nuvarande härordningens antagande år 1901 och bevillningens ofullkomlighet, ojämnhet och olämplighet att bära ytterligare belastning. Med anledning häraf införde man den nu gällande inkomstskatten, ehuruväl man fullt insåg dess bristfällighet — något som man finner klarligen ådagalagdt i den Riksdagens skrifvelse, däri Riksdagens beslut om inkomstskatten meddelas.

Trots att inkomstskatten i dess nuvarande form är långt ifrån ren — i det afseendet erinrar jag blott om beskattningen af inkomst af fast egendom — har likväl, såsom jag redan anfört, dess progression en höjd, som i ett fall öfverstiger, men eljest i allmänhet nära, om icke helt och hållet, sammanfaller med öfriga *moderna* inkomstskatteförfattningar. Att under sådana förhållanden ytterligare belasta inkomsterna i vårt land genom en höjning af en uppenbarligen

Om ändring i förordningen angående tillverkning och beskattning af maltdrycker m. m. (Forts.)

bristfällig och ojämn inkomstskatt måste gifvetvis väcka de största betänkligheter. Dessa betänkligheter kunna visserligen få vika i fall då, såsom jag redan angifvit, inkomstskatten gör tjänst såsom en statens reservskattekälla eller eljest anlitas för ett uppenbarligen *tillfälligt* behof. Men att med öppna ögon höja en bristfälligt anordnad skatt af ifrågavarande natur i ändamål att tillvarataga ett stadigvarande skatteintresse, kan enligt min mening aldrig blifva tillrådligt, utom för såvidt andra möjligheter till behofvets täckande saknas. Härtill kommer, att, äfven om några bristfälligheter icke förefunnes, en *stadigvarande* rubbning af inkomstskatten genom ändring i det enhetliga uttaxeringsbeloppet, för närvarande 1 krona pr 100 kronors beräknad inkomst, alltid borde föregås af en utredning, om och i hvad mån progressionsskalan borde ändras. Som jag redan framhållit, stå nämligen progressionsskalan och den enhetliga skattesatsen i ett intimt samband.

Om sålunda saknaden af en sådan utredning och förefintligheten af förut omförmälda bristfälligheter i inkomstskattens nuvarande anordning enligt min mening borde utgöra hinder för den rubbning i samma skatt, som motionärerna ifrågasatt, förefinnes i sådant afseende ännu ett hinder, som synes mig icke mindre talande. Detta hinder är, såsom redan antydts, att söka i det *nu pågående reformarbetet* å skattelagstiftningens område. Med detta arbete är just förenadt en utredning rörande nu *gällande progressionsskalas verkningar i alla dess detaljer*. På denna utredning är afsedt att bygga en revision af inkomstskatten i syfte att af samma skatt vinna en *större afkastning*. Ett så att säga blindt föregripande af denna utredning komme säkerligen att verka störande i den förestående omläggningen.

Med hvad jag nu anfört har jag sålunda velat framhålla, att

då fråga nu är om täckande af ett stadigvarande inkomstbehof,

då inkomstskatten för närvarande icke är hvad man kallar *ren*, d. v. s. saknar åtskilliga förutsättningar för att verkligen träffa inkomsttagarna efter skatteförmåga,

då under nu angifna förhållanden en utredning för en så väsentlig höjning af inkomstskatten, som motionärerna ifrågasatt, uppenbarligen erfordras, men helt och hållet saknas,

då en dylik höjning skulle föregripa nu pågående reformarbete på skattelagstiftningens område, och

då möjlighet förefinnes att i annan ordning, därom utredning redan verkställts, täcka ifrågavarande inkomstbehof,

på nu anförda skäl, säger jag, synes mig motionärernas af reservanterna förordade förslag i förevarande ämne icke böra vinna Riksdagens godkännande, utan vågar jag upprepa min i början af mitt anförande uttalade förhoppning, att Riksdagen måtte bifalla bevillningsutskottets förslag till ökad maltskatt.

Herr Carlsson i Malmberget: Herr talman, mina herrar! Äfven jag har i utskottet låtit anteckna min reservation mot det

Om ändring i förordningen angående tillverkning och beskattning af maltdrycker m. m. (Forts.)

tillstyrkande utlåtande, som utskottet kommit till med anledning af den föreliggande propositionen. De skäl, som legat till grund för reservanternas yrkande, ha ju nu här upptagits och på ett mycket utförligt sätt bemötts af chefen för finansdepartementet, och när han med sin kända vältalighet och styrka framfört sina motiver, så kunde det ju anses onödigt att uppträda och ytterligare söka häfda våra skäl, under förmenande af att det icke skulle tjäna någonting till. Men i alla fall, det är dock ett faktum, att åtskilliga af de beslut, som denna Riksdag fattat, äro af den art, att de måste betecknas såsom högst olämpliga. Jag vill då i dessa betraktelser åter upptaga de skäl, som här bagatelliserades i finansministerns anförande, nämligen då han talade angående beslutet i fråga om vintullen. Det är ju alldeles gifvet, att propositionen om denna tulls sänkning måste ha omfattats med motvilja af många ledamöter inom denna kammare. Vare sig man såg den frågan ur nykterhetssynpunkt eller ur frihandelssynpunkt, verkade denna proposition osympatiskt, men det lyckades dock för vederbörande att sätta sådan press på denna fråga, att majoriteten i denna kammare, om än det hos många var med svidande hjärta, såg sig tvungen att rösta för förslaget. Min öfvertygelse är också, att många, som då gåfvo sin röst för förslaget, gjorde detta med den bestämda föresatsen att i konsekvens därmed rösta mot maltskatten, och detta af helt naturliga skäl. Ty, den som fäster något afseende vid hvad den stora allmänheten tycker och tänker om den politik, som här föres, måste säga sig, att det icke går an att gå till väga på så sätt, nämligen att å ena sidan sänka tullen å vin och därigenom för de förmögna samhällsklasserna underlätta åtkomsten af denna lyxvara, på samma gång man kan hysa farhågor för att denna vara, då den blir lägre i pris, kommer mera i bruk bland de bredare samhällslagren och ungdomen, och å andra sidan höja maltskatten och därigenom fördyra maltdryckerna, som hufvudsakligen konsumeras af de mindre bemedlade samhällsklasserna. Det får väl icke förundra någon, att en stor del af kammarens ledamöter hyser betänkligheter mot denna taktik. Nu anförde finansministern nyss, att syftet med förslaget om att sänka vintullen icke var att underlätta åtkomsten af vin, lika litet som syftet med maltskatten vore att fördyra maltdryckerna. Ja, det kan så vara. Men syftet må vara aldrig så vällofligt och rätt, man måste i alla fall se till resultatet, som syftet leder till, och resultatet af dessa åtgärder blir det, som jag här påpekat, nämligen en inkonsekvens i den riktning, jag nyss nämnt. Det har från vissa håll gjorts den invändningen, att det är en frivillig skatt, då den, som icke vill bidraga, kan låta bli att köpa. Hvar och en måste dock veta, att så länge det är lagligen tillåtet att försälja och tillverka spritdrycker och maltdrycker, så länge finns det en mängd människor, som köpa dessa varor och underkasta sig denna indirekta beskattning. Det resonemanget håller

Om ändring i förordningen angående tillverkning och beskattning af maltdrycker m. m, (Forts.)

således icke streck, lika litet som en annan synpunkt, som framhållits, nämligen att denna förhöjning af maltskatten skulle leda till att folk dricker mindre öl, hvarigenom nykterhetsintresset skulle befrämjas. Finansministern har naturligtvis icke räknat på det sättet, och det har af honom understrukits ytterligare i hans nyss hållna anförande, att man visserligen måste räkna med någon minskning i konsumtionen, men i stort sedt är det ju beräknadt, att denna maltskatt skall bringa till statskassan nya 3,400,000 kronor, och för att så skall bli fallet, är ju förutsättningen, att konsumtionen skall fortfarande vara lika stor som hittills. Ja, då det icke kan förutsättas, att det öre eller halföre, som ölet skulle fördyras med genom den höjda maltskatten, leder till det resultatet, att minskning i förbrukningen åstadkommes, så finner man att denna maltskatt ingenting annat är än en fortsatt utsträckning af systemet med indirekt beskattning, konsumtionsskatter, som drabba högst orättvist och förnämligast falla på de mindre skattekraftiga samhällsklassernas lott. Dessa 6,400,000 kronor, som maltskatten är beräknad att uppgå till, få till sin öfvervägande del utbetalas af de samhällsklasser, som lefva vid och under existensminimum. Detta är orättvist, och därför kan jag icke önska annat än att detta förslag skall afslås. Med detta orättvisa konsumtionsskattesystem, som i så hög grad användts i vårt land, är missnöjet särskildt inom de arbetande klasserna så stort, att jag anser, att det här bör sägas ifrån, att det icke går an att fortsätta med att, såsom skett år från år, öka dessa indirekta skatter. Att missnöjet ytterligare skall ökas är klart, när det tages i betraktande den politik, som här i Riksdagen förts, då här vid flera tillfällen med hjälp af Första Kammaren och högergrupperna i denna kammare genomtrumfats beslut om höga militära anslag, som icke senteras af folkets djupa leder. Och jag anser att en opposition mot detta tillvägagångssätt här är berättigad. Hvad hade varit naturligare under dessa ekonomiska depressionstider, än att regeringen vid denna riksdag sökt inskränka sina anslagskraf för militära ändamål till det minsta möjliga, så att budgeten hufvudsakligen kunnat gå ihop utan att man behöft anlita nya konsumtionsskatter? Men så har icke varit fallet, regeringen har kräft höga anslag för nyanskaffning af krigsmateriel; en förkrossande stor majoritet af denna kammare har sagt nej till en del af dessa anslag, men Första Kammaren har ju som sagdt segrat i de gemensamma voteringarna. Riksdagen har sålunda mot denna kammares majoritet påtvingats så stora utgifter, att det för täckande af dessa utgifter icke finnes annan råd än att anlita betungande skatter, enär Riksdagen genom grundlagens bestämmelser icke får åtskiljas förr än statsregleringen är uppgjord. Resultatet af årets riksdagspolitik kan sålunda sammanfattas i: nya höjda utgifter för militarismen, och en stor del af dessa blir, om det föreliggande förslaget antages, lagd på de lägre klasserna, som ju alltid hårdast drabbas af konsumtionsskatter.

Om ändring i förordningen angående tillverkning och beskattning af maltdrycker m. m. (Forts.)

Under sådana förhållanden är det icke underligt, att missnöjet ute i landet och främst inom arbetarklassen växer sig starkt mot denna politik. Man har under så många år förväntat en skattereform af den innebörd, att skattetungan skulle förflyttas dit, där tillgångarna finnas. Herr finansministern redogjorde i sitt anförande för hurusom frågan ligger under förberedande omsorgsfull behandling. Ja, det är ingen nyhet, det har sagts i många år, och ingen betviflar, att uppgiften är sanningsenlig, och jag hoppas att, när en utredning ändtligen en gång blir färdig, den innebär någonting effektivt i önskad riktning. Men beklagligt nog kunde icke herr finansministern i sin redogörelse utlofva, att reformen i sig själf skulle medföra, att de indirekta skatterna i någon afsevärd mån skulle kunna undvaras, enär reformen hufvudsakligen innebure en utjämning af de direkta skatterna, och han betonade, att de indirekta skatterna utgjorde endast en liten del af skattebördan, hvilket han med tabeller visade. Ja, det är ju sant, att kommunalskatten och vägskatten utgöra en stor summa, utgående i form af direkt skatt, men då äfven dessa drabba orättvist och måste såsom ett plus läggas till de indirekta skatterna, som i sin tur äro orättvisa, så är det sålunda orättvisa öfver det hela. Om man nu fortsätter med ökningen af de indirekta skatterna, ökas ytterligare orättvisorna, innan man åstadkommit någon bättre rättvisa genom reformering af de direkta skatterna.

Äfven ur en annan synpunkt är detta förslag om förhöjning af maltskatten förkastligt. Jag kan nämligen icke se saken annorlunda än att förslaget såsom sådant ger uttryck för en viss ringaktning, som regeringen hyser för denna kammares uttalade vilja. Jag fäller det omdömet, då jag vet, att kammaren flera år å rad fattat beslut om att genom skrifvelse begära utredning angående det sätt, hvarpå staten och öfriga institutioner, som äro beroende af rusdryckshandteringen, skola kunna göras ekonomiskt oberoende af densamma. Det föreliggande maltskatteförslaget går, såvidt jag kan finna, alldeles motsatt emot ett sådant sträfvande. Den saken bortförklarade herr finansministern här på ett sätt, som icke kunde på mig verka öfvertygande. Han yttrade nämligen, att det dröjer så lång tid innan det där önskemålet kan realiseras. Ja, jag kan ju tänka mig, att herr finansministern förmodar, att denna kammare aldrig skall lyckas få sin vilja fram i det fallet. Jag ser emellertid saken mera optimistiskt, och jag tror, att det skall lyckas, men det är gifvet, att ju mera intresserad man gjort staten i ekonomiskt afseende af rusdryckshandteringen, desto svårare blir det att sedermera göra staten fri därifrån. Att nykterhetsvännerna under sådana förhållanden opponera sig emot det föreliggande förslaget, bör förklaras genom dess egen innebörd.

Ja, detta är en del af de synpunkter, som legat till grund för min ståndpunkt i frågan. Då man emellertid, som jag sade, är tvungen att anskaffa nödiga medel, innan man får statsregleringen

att gå ihop, och därför måste uppsöka nya skattekällor, hafva herr Staaff med flere i en motion anvisat en väg, som för tillfället kan anlitas och hvilken äfven reservanterna uttalat sin anslutning till. Herr finansministern har genom sina tabelluppgifter sökt visa, att det är olämpligt att gå den vägen, och det så mycket mera, som maltskatten icke är afsedd att vara af tillfällig art, utan afsedd att vara bestående. Ja, om regeringen ämnar fortsätta med att pålägga statskassan ökade utgifter undan för undan till militära ändamål, då är det förklarligt, att man anser, att denna skatt måste vara permanent. Men vi, som anse, att största möjliga sparsamhet måste iakttagas på det militära området, hysa förhoppning om att man icke skall behöfva anlita nya indirekta skatter för att få statsregleringen att gå ihop. Det är det, som gör skillnaden mellan vår och herr finansministerns uppfattning så stor. Det är ju troligt, att herr finansministern, med sin stora förmåga att öfvertyga sina åhörare om de meningar han företräder, också vid detta tillfälle räknat på att vinna gehör hos denna kammare, men jag hoppas, att hans uppträdande icke haft den inverkan, att han inom denna kammare lyckas få majoritet för förslaget; jag är dock ej säker på huruvida han icke i en blifvande gemensam votering vinner slutlig seger. I så fall kommer emellertid ansvaret för beslutet att läggas, där det rättvisligen bör ligga beträffande denna votering liksom vid föregående voteringarna, då det gällde anslag för militarismen, nämligen hos högern i Riksdagen, och säkert är, att en sådan seger för regeringen icke påskyndar den religiösa renässans, som man på det hållet går och väntar på.

Om ändring i förordningen angående tillverkning och beskattning af maltdrycker m. m. (Forts.)

På grund af hvad jag nu anfört, ber jag att få yrka afslag å såväl Kungl. Maj:ts förslag som å utskottets.

Som tiden nu var långt framskriden och flera talare anmält sig för yttrandes afgifvande, uppsköts den vidare behandlingen af ifrågavarande betänkande till klockan 7 e. m., då detta sammanträde enligt utfärdadt anslag komme att fortsättas.

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 4,19 e. m.

In fidem
Per Cronvall.